

3. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. Навчальний посібник. Київ: Кондор. 2005. 200 с.
4. Кривошея Т.М., Колеснік К.А., Карук І.В., Похила С.С. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами художньої картини: інтеграція мовленнєвої та образотворчої діяльностей. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. Вип. 71. С. 82-90.
5. Половіна О. Емоційно-зорієнтована модель мистецької освіти як складник освітнього процесу дитячого садка. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/868347> (дата звернення: 15.03.2023).
6. Попович Л. Ф. Художньо-продуктивна компетенція як наукова педагогічна проблема сучасної дошкільної мистецької освіти. Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу: інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти : зб. тез вист. учас. Регіонал. наук.-метод. семінару (м. Рівне, 19 трав. 2022 р.) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як : ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». - Рівне : МЕНУ, 2022. - С. 75-79.
7. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. Дошкільне виховання. Всеукраїнський щомісячний науково-методичний журнал для педагогів і батьків. Київ : Видавництво «Світич». 2021. № 4 (956). С. 20–23.
8. Liudmyla Brovchak, Lesia Starovoit, Larysa Likhitska. Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art // New Educational Review.- 2018. – Vol. 52. – No. 2. – P. 206-217. DOI: 10.15804/ner.2018.52.2.16
9. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Кругій. Запоріжжя : ЛПС, 2018. 166 с.

Качуринець Сергій,
заслужений артист України, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ XXI СТОЛІТТЯ

Kachurynets Serhii,
Honored Artist of Ukraine, assistant professor
Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy (Ukraine)

UKRAINIAN FOLK CHOREOGRAPHY IN ARTS EDUCATION OF THE 21ST CENTURY

Анотація. У статті розглядається роль української народної хореографії в контексті мистецької освіти XXI століття, акцентуючи увагу на її значущості для збереження традицій та формування національної ідентичності. Аналізуються історичні, культурні та соціальні аспекти, які сприяють інтеграції народної хореографії в освітній процес, а також її вплив на формування національної свідомості молоді. Автор приділяє увагу методам викладання народної хореографії, що можуть сприяти розвитку мистецьких навичок студентів та їхньому глибшому усвідомленню культурної спадщини.

Ключові слова: українська народна хореографія, мистецька освіта XXI століття, збереження традицій, національна ідентичність.

Abstract. *This article examines the role of Ukrainian folk choreography in the context of 21st-century artistic education, emphasizing its significance for preserving traditions and shaping national identity. It analyzes the historical, cultural, and social aspects that contribute to the integration of folk choreography into the educational process, as well as its impact on the formation of national consciousness among youth. The author focuses on the teaching methods of folk choreography that can facilitate the development of students' artistic skills and their deeper understanding of cultural heritage.*

Key words: *Ukrainian folk choreography, 21st-century artistic education, preservation of traditions, national identity.*

Українська народна хореографія є віддзеркаленням багатовікових традицій і цінностей, що відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності. У сучасному соціокультурному просторі мистецька освіта стає одним із ключових механізмів передачі цих традицій наступним поколінням. Опанування народної хореографії сприяє не лише розвитку мистецьких компетентностей, але й глибшому розумінню національної культури, її самобутності та місця в умовах глобалізованого світу.

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є збереження та підтримка культурних традицій, що виступають основою для формування національної ідентичності. Українська народна хореографія становить важливу складову цієї спадщини, і її вивчення дозволяє студентам не лише зберігати, але й розвивати традиційні форми мистецтва. Освітній процес покликаний виховувати свідомих громадян, які розуміють свою національну належність. Народна хореографія як засіб вираження національних цінностей та історії допомагає студентам глибше усвідомити своє культурне коріння та сформуванню почуття гордості за національну спадщину. Крім того, сучасна мистецька освіта має адаптувати традиційні форми до нових соціокультурних викликів. Вивчення української народної хореографії у контексті XXI століття сприяє її інтеграції в сучасну культуру, зберігаючи автентичність та водночас модернізуючи для нових поколінь.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про те, що питання української народної хореографії в сучасній мистецькій освіті викликають значний інтерес серед вітчизняних дослідників. Зокрема, Л. Масол, О. Базелюк, О. Комаровська, В. Муромець та В. Рагозіна детально проаналізували цілісну систему мистецької освіти та запропонували рекомендації щодо стратегій її вдосконалення в Україні, що сприятиме подальшому розвитку творчого потенціалу молоді [5]. Ю. Тараненко визначила основні періоди розвитку професійної підготовки майбутніх учителів хореографії з часів античності до початку XXI століття та охарактеризувала ці періоди як мистецько-педагогічний феномен [8, с. 215–221]. В. Нечитайло відзначив, що українське народне хореографічне мистецтво зберігає спадщину традиційної культури і є ефективним інструментом розвитку національних культурно-мистецьких традицій [6,

с. 215–221]. Питання збереження традицій та формування національної ідентичності через українську народну хореографію в контексті мистецької освіти XXI століття висвітлено недостатньо в науковому дискурсі.

Мета статті – дослідити роль української народної хореографії в мистецькій освіті XXI століття як засобу збереження культурних традицій та формування національної ідентичності.

У мистецькій освіті XXI століття важливо усвідомлювати значення української народної хореографії як засобу виховання свідомих громадян, здатних розуміти, цінувати та відтворювати свою культурну спадщину. Українська народна хореографія є не лише складовою частиною національної культури, а й потужним інструментом, що забезпечує збереження та передачу культурних традицій, формуючи національну ідентичність. Вона відображає багатогранність українського мистецтва, зокрема його ритмічність, мелодійність та образність, що значно збагачує освітній процес у закладах вищої освіти. Опанування народної хореографії сприяє розвитку естетичного сприйняття студентів, розширює їхній культурний горизонт і дозволяє усвідомити власне місце в культурному контексті й України, і глобального світу. Крім того, народна хореографія є важливим засобом формування моральних та етичних цінностей, оскільки містить глибокі історичні, соціальні та культурні значення, які сприяють вихованню свідомих громадян, здатних цінувати та примножувати свою спадщину. У сучасних умовах, коли традиційні культурні практики стикаються з викликами глобалізації, включення української народної хореографії в мистецьку освіту є необхідним для збереження автентичності української культури та її подальшого розвитку в нових соціокультурних реаліях.

У дисертаційному дослідженні С. Лека вказує на те, що: «слово “хореографія” як мистецький та мистецтвознавчий термін вживається: у вузькому розумінні – для означення особливого мистецтва створення танців, <...> й у широкому розумінні – як синонім танцювального мистецтва взагалі» [4, с. 6–7]. З огляду на це, українську народну хореографію слід розглядати як унікальну галузь танцювального мистецтва, що не лише охоплює технічні аспекти створення танців, але й охоплює глибокі культурні, соціальні та історичні контексти, які формують її ідентичність. Таким чином, українська народна хореографія є важливим носієм національних традицій і цінностей, що визначає її значення в контексті сучасної мистецької освіти та виховання національної свідомості.

Історичний розвиток української народної хореографії відображає багатогранний процес формування національної ідентичності, що ґрунтується на багатовікових культурних традиціях українського народу. Корені української хореографії сягають у глибоку давнину, коли танці виконувалися на обрядових святах, ритуалах та в побуті. Вони були невід’ємною частиною соціального життя, виконуючи функції комунікації, розваги та вираження емоцій.

У середньовіччі українські танці, зокрема, козацькі, набули популярності серед населення, стаючи символом національної гордості та свободи. У той період хореографія активно взаємодіяла з музикою, живописом та театром, що сприяло створенню унікальних форм мистецького

самовираження. Протягом XVII–XVIII століть українська народна хореографія стала частиною культурного життя шляхетства, що відображалось в розвитку театрального мистецтва та танцювальних вистав. Згадаймо український шкільний театр того часу, який у постановках драматичних п'єс, основаних на релігійних сюжетах, невід'ємно використовував народні танці. Л. Сафронова зазначає, що «в одній з інтермедій диявол, що з'являється в образі музиканта, примушує діда з бабою танцювати під його диявольську музику, внаслідок чого вони потрапляють до пекла. Недосвідчені дід і баба не впізнали під маскою “веселого чоловіка” (скомороха) нечисту силу, хоча в інтермедії чітко натякалося, що “Бог сотворив попа, а біс – скомороха”» [7, с. 116].

У XIX столітті спостерігалось значне зростання інтересу до народної хореографії, що було обумовлено активною діяльністю кріпацьких труп, зокрема колективи Д. Ширая на Чернігівщині та Д. Трощинського на Полтавщині, а також міськими театрами П. Іваницького, І. Штейна у Харкові, О. Ленкавського у Києві та А. Лобанова-Ростовського у Полтаві. [2, с. 38]. Народні хореографічні дивертисменти широко побутували на українських сценах та характеризувалися як «українські танці з віртуозними стрибками й обертами» [3].

Становлення української народної хореографії в зазначений період визначається кількома ключовими аспектами. По-перше, відсутність стаціонарних балетних труп привела до домінування антреприз, що сприяло зростанню інтересу до класичного та характерного танцю і формуванню мистецьких запитів публіки. По-друге, приватні антрепризи, зокрема ті, що керувалися І. Штейном і Л. Млотковським, стали провідними музично-драматичними театрами, які представляли класичні балети в контексті західноєвропейського репертуару. По-третє, значний вплив на розвиток української хореографії мали західноєвропейські та російські хореографічні школи, які визначали стиль і характер танцювального жанру [3]. У результаті, національна хореографія формувалася в умовах взаємодії з зовнішніми впливами, що сприяло адаптації і збагаченню української культурної спадщини.

Після утворення Української Народної Республіки в 1917 році та в період міжвоєнного часу українська хореографія вступила в нову фазу розвитку. Цей період відзначався заснуванням численних хореографічних колективів і шкіл, які активно пропагували українські народні танці. Серед них особливе місце посідає Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського, створений у 1937 році. Значущими були також зусилля, спрямовані на документування та збереження традицій, що сприяло формуванню національного стилю в танці та утвердженню української хореографії в культурному просторі.

Після Другої світової війни, незважаючи на труднощі, пов'язані з політичними обмеженнями, українська народна хореографія продовжувала розвиватися. З'являються нові колективи, зокрема, ансамблі, які популяризують українські народні танці не лише в Україні, але й за її межами. Такі колективи, як Івано-Франківський національний академічний гуцульський ансамбль пісні і танцю «Гуцулія» (1939), Національний заслужений академічний український народний хор України імені Г. Верьовки

(1943), Ужгородський заслужений академічний Закарпатський народний хор (1945) та інші, стали візитівкою українського танцю на міжнародних фестивалях.

Сучасна українська народна хореографія, зберігаючи традиційні елементи, активно взаємодіє з новими стилями та формами, що дозволяє їй адаптуватися до сучасного контексту. Сьогодні важливим завданням є збереження та розвиток народної хореографії в умовах глобалізації, оскільки вона є важливим елементом української культурної спадщини, що сприяє формуванню національної ідентичності та вихованню свідомих громадян, здатних цінувати своє культурне коріння.

У системі мистецької освіти українська народна хореографія почала розвиток в середині XIX століття, що стало значущим етапом у її історії. У той період відбулися перші спроби систематичного викладання народних танців в освітніх закладах, що суттєво вплинуло на культурний простір країни. Важливу роль у цьому процесі відігравали традиційні українські танці, які поступово інтегрувалися в навчальні програми музичних і театральних училищ. Інтеграція народної хореографії в освітній процес XXI століття постала важливим аспектом мистецької освіти, оскільки вона забезпечує збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності молодого покоління. Цей процес передбачає не лише викладання традиційних танців, а й їхню адаптацію до сучасних соціокультурних умов.

Заняття танцями в рамках курсу з народної хореографії сприяють розвитку естетичного сприйняття студентів, допомагаючи їм глибше усвідомити культурну різноманітність, розширюючи світогляд та збагачуючи внутрішній світ. Участь у виконанні таких традиційних українських танців, як гопак чи коломийка, дозволяє студентам усвідомити зв'язок між традиціями та сучасністю, що є особливо важливим у контексті глобалізації. Дослідження контексту виконання цих танців, їхньої історії та символіки поглиблює розуміння культурних цінностей.

Народна хореографія забезпечує розвиток таких мистецьких навичок, як ритмічність, виразність рухів і колективна взаємодія. У рамках практичних занять студенти не лише оволодівають технікою виконання танців, але й досліджують важливі аспекти сценічної культури. Це формує їхню професійну ідентичність, адже танець стає не лише технічним умінням, а й засобом самовираження та комунікації.

Використання таких сучасних технологій в освітньому процесі, як відеоуроки, онлайн-курси та інтерактивні платформи, дозволяє студентам отримувати знання про народну хореографію в зручній та доступній спосіб. Платформи, що надають доступ до записів традиційних українських танців, сприяють більш ефективному засвоєнню інформації та розширюють доступ до навчальних матеріалів і ресурсів.

Участь студентів у культурних заходах, фестивалях, майстер-класах і конкурсах не лише підвищує їхню мотивацію, але й надає можливість практикувати набуті навички в реальних умовах, сприяючи обміну досвідом з колегами та професіоналами в галузі. Це створює платформу для розвитку творчого потенціалу.

Не менш важливим є міждисциплінарний підхід до навчання, який дозволяє поєднувати народну хореографію з такими формами мистецтва, як живопис, музика та театральне мистецтво. Спільні проекти з музикантами, які створюють музику для традиційних танців, або інтеграція елементів театру у виконання танцювальних номерів забезпечують цілісний підхід до навчання. Це допомагає студентам зрозуміти та оцінити культурну спадщину в усій її багатогранності.

Викладання української народної хореографії реалізується через різноманітні методи, які сприяють збереженню традицій та формуванню національної ідентичності. Розглянемо кілька ключових підходів:

1. Заняття, під час яких студенти вивчають традиційні танці, забезпечують збереження техніки виконання та автентичності рухів. Майстер-класи, проведені досвідченими хореографами, поглиблюють знання учнів про специфіку виконання народних танців, сприяючи практичному оволодінню навичками.

2. Включення елементів дослідження фольклору, символіки танців та їхньої ролі в різних соціокультурних контекстах сприяє усвідомленню значення традицій. Це дозволяє зрозуміти, як народні танці відображають культурні цінності та ідентичність народу.

3. Застосування відеоматеріалів, документальних фільмів, аудіозаписів традиційної музики та онлайн-курсів надає доступ до різноманітних джерел інформації. Це дозволяє глибше усвідомити культурні аспекти виконання народних танців та збагачує освітній процес.

4. Поєднання народної хореографії з музикою, живописом та театром формує цілісний освітній підхід, що поглиблює розуміння студентами української культурної спадщини. Наприклад, створення танцювальних номерів на музику українських композиторів сприяє взаємодії різних видів мистецтва.

5. Вистави, концерти та фестивалі, що демонструють українські народні танці, стимулюють інтерес до національної культури та залучають широку аудиторію.

6. Залучення студентів до роботи з фольклорними ансамблями та колективами дозволяє отримати практичний досвід виконання, а також ознайомитися з традиціями та культурою різних регіонів України, що сприяє глибшому розумінню національної спадщини.

7. Організація проєктів, присвячених вивченню українських танців, їхніх регіональних варіацій, історії та еволюції, дозволяє студентам поглиблено досліджувати та відтворювати культурні традиції, сприяючи активному засвоєнню матеріалу.

Таким чином, застосування цих методів викладання не лише сприяє збереженню українських народних традицій, але й допомагає формувати національну ідентичність молодого покоління, що є особливо важливим у контексті сучасного глобалізованого світу.

Сьогодні відомі колективи народної хореографії активно демонструють, як українська народна хореографія може бути інтегрована в освітній процес, сприяючи збереженню культурних традицій та формуванню національної ідентичності. Одним із таких колективів є Національний заслужений

академічний ансамбль танцю України імені Павла Вірського, заснований у 1937 році, який став важливим осередком для збереження та популяризації української народної хореографії. Виступи ансамблю поєднують традиційні танці з сучасними хореографічними прийомами, що дозволяє залучати нові покоління до українських культурних традицій. Крім того, ансамбль проводить майстер-класи та навчальні програми, спрямовані на виховання молодих танцівників, що підкреслює його роль у розвитку національної хореографічної спадщини [1].

Отже, систематичне викладання української народної хореографії в закладах освіти сприяє розвитку естетичного сприйняття в студентів, що дозволяє їм усвідомити зв'язок між традиціями та сучасністю, особливо в умовах глобалізації. Застосування таких інноваційних методів навчання, як практичні заняття, майстер-класи, міждисциплінарні проекти та сучасні технології, забезпечує збереження автентичності українських танців та їхню адаптацію до сучасних соціокультурних умов. Крім того, участь студентів у культурних заходах стимулює інтерес до національної культури та надає можливість отримати практичний досвід виконання. Таким чином, українська народна хореографія в мистецькій освіті ХХІ століття перетворюється на важливий інструмент формування національної ідентичності, який сприяє розвитку творчого потенціалу молодого покоління. Це підкреслює необхідність подальшої підтримки та популяризації народної хореографії як суттєвого елемента культурного виховання в Україні.

Список використаних джерел

1. Бігус О. О. Традиції і новаторство в Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. Павла Вірського. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2013. Вип. 14. С. 142–147.
2. Благова Т. О. Дослідження етапів професіоналізації народно-сценічної хореографії в історико-культурній динаміці. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. Вип. 7 (15). С. 36–40.
3. Горбатова Н. О. *Становлення мистецтва класичного танцю в Україні (20-30-ті рр. ХХ ст.)* : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 17.00.01. К., КНУКіМ. 2004. 18 с.
4. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття : автореф. ... кандидат. історичних наук : 17.00.01. Київ, КНУКіМ. 2003. 23 с.
5. *Мистецька освіта в Україні: розвиток творчого потенціалу в ХХІ столітті* : аналітична доповідь українською, російською, англійською мовами : наук. видання / ред. колегія: Л. М. Масол (голова) та інші. К. : Аура Букс, 2012. 240 с. : іл.
6. Нечитайло В. Народне хореографічне мистецтво України у соціокультурних умовах сьогодення. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. Вип. 2. С. 88–93.
7. Софронова Л. О. Київський шкільний театр і проблеми українського барокко. *Українське літературне барокко*. Київ : Наукова думка, 1987. С. 109–130.
8. Тараненко Ю. П. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії в контексті розвитку мистецької педагогіки. *Наукові записи Бердянського державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 1, С. 215–221.

Коваль Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Koval Tetiana,
Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCIES IN PEDAGOGICAL SPECIALISTS AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING

***Анотація.** Стаття присвячена важливості формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей як складової професійної підготовки. Визначено роль мистецтва, його вплив на розвиток творчих і критичних здібностей майбутніх педагогів. Окреслено методи та форми інтеграції мистецької освіти в педагогічний процес. Підкреслено вагомість формування мистецьких компетентностей для всебічно розвиненої особистості майбутніх педагогів.*

***Ключові слова:** мистецтво, мистецька компетентність, здобувачі мистецьких спеціальностей, професійна підготовка.*

***Abstract.** The article is devoted to the importance of forming artistic competencies in applicants for pedagogical specialties as a component of professional training. The role of art is determined, its influence on the development of creative and critical abilities of future teachers. The methods and forms of integration of art education into the pedagogical process are outlined. The importance of forming artistic competencies for a comprehensively developed personality of future teachers is emphasized.*

***Keywords:** art, artistic competence, applicants for artistic specialties, professional training.*

У сучасних суспільних умовах перед вищою педагогічною освітою постала вимога підготовки нових компетентних педагогічних кадрів, здатних до якісного забезпечення освітніх потреб особистості, реалізації її інтелектуального та культурно творчого потенціалу. В період упровадження Концепції Нової української школи важливого значення набуває проблема формування мистецької компетентності майбутніх педагогів, що своєю чергою зумовлює підвищення якості їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти.

В умовах сучасної освітньої реформи, спрямованої на розвиток ключових компетенцій майбутніх педагогів, актуальність проблеми формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей є

надзвичайно високою. В умовах інтеграції різних дисциплін в освітній процес та акценту на розвитку універсальних навичок, мистецька освіта відіграє важливу роль у формуванні гармонійно розвиненої особистості та професіонала. Мистецькі компетентності, як складова загальної професійної підготовки, допомагають здобувачам педагогічних спеціальностей розвивати не лише естетичний смак і творчі здібності, але й здатність до інтеграції мистецьких форм і методів в освітній процес, створення сприятливого освітнього середовища [2, с. 121].

Проблема компетентнісного підходу в освіті широко досліджується такими вченими, як: Н.Бібік, Н.Денисова, В.Краєвський, О.Локшина, І.Ніконенко, О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, А.Хуторської та ін. На думку науковців, набуття студентами знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності оперативно реагувати на запити сучасного суспільства. Важливість мистецької освіти у процесі фахової підготовки майбутніх учителів розглядається в низці сучасних наукових досліджень. Учені Т.Дорошенко, Л.Масол, Г.Падалка, О.Рудницька, Г.Щолокова, О.Хижна, та ін. здійснили обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів до викладання мистецьких дисциплін та аналіз процесу формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей як важливої складової їх професійної підготовки [5, с. 63].

Аналіз наукових праць дозволив нам дійти висновку, що проблема формування компетентності у здобувачів педагогічних спеціальностей досліджувалася багатьма науковцями. Проте особливої уваги вимагає проблема формування мистецької компетентності майбутніх педагогів, як важливої складової їх фахової підготовки.

Мета статті полягає у розкритті сутності та значенні проблеми формування мистецької компетентності як важливої складової професійної підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей.

У контексті сучасних викликів в освіті, таких як глобалізація, технологічні зміни та різноманіття культурних традицій, підготовка педагогів, здатних передавати цінності мистецтва, є необхідною для збереження культурної ідентичності та розвитку критичного мислення учнів. Розвиток мистецьких компетентностей у майбутніх педагогів сприяє їхній здатності ефективно використовувати мистецтво як інструмент для розвитку креативності, комунікативних навичок та емоційного інтелекту учнів, що є невід'ємною частиною успішної професійної діяльності в будь якій сфері [1, с. 40].

Визначаючи специфіку компетентностей, що формуються засобами мистецтва, науковці стверджують, що під час спілкування особистості з художніми цінностями зростають мистецькі знання, практичний досвід, ціннісні художні орієнтири, які за певних умов трансформуються в художньо-естетичні компетентності – органічні складові життєвих компетентностей. Мистецькі компетентності ґрунтуються на комбінації знань, інтересів, мотивів, ставлень, умінь, які відображають інтегровані результати навчання у галузі мистецтва та сформовані особисті якості [6, с. 5].

Мистецька компетентність педагога передбачає опанування інтегрованим спектром сформованих мистецьких знань, умінь, навичок, здатностей до розуміння й творчого самовираження в мистецькій сфері, а також здійснення творчого саморозвитку засобами різних видів мистецтв [4, с. 55].

Мистецька компетентність охоплює декілька основних аспектів: теоретичні знання в галузі мистецтва, практичні навички у створенні мистецьких творів, а також здатність інтегрувати мистецькі елементи в освітній процес. Теоретичні знання забезпечують глибоке розуміння суті мистецтва, його значення в культурному та освітньому контексті, що дозволяє педагогам правильно будувати освітній процес. Теоретичні знання дозволяють педагогам усвідомити основні принципи, що лежать в основі мистецької діяльності: естетичні, композиційні, кольорові, звукові, ритмічні та інші. Ці принципи є ключовими для правильного сприйняття та інтерпретації мистецьких творів, а також для створення власних мистецьких продуктів.

Формування практичних навичок у створенні мистецьких творів є важливою частиною мистецької освіти, яка дозволяє здобувачам педагогічних спеціальностей не тільки освоїти техніку мистецької діяльності, а й розвинути творчу активність та здатність виражати свої ідеї через різні форми мистецтва. Ці навички формуються через поєднання теоретичних знань і безпосереднє заняття творчою діяльністю, а саме через:

✓ **залучення до творчої практики через спеціалізовані курси**, які охоплюють різні види мистецтва (образотворче мистецтво, музика, театр, танець, література тощо) і дозволяють студентам вивчати техніку та інструменти, необхідні для створення художніх творів у певних жанрах;

✓ **практичні заняття та майстер-класи**, є важливою складовою у формуванні мистецької компетентності, оскільки вони дають можливість учасникам не тільки отримати теоретичні знання, а й набути практичних навичок, здатності сприймати, розуміти та створювати мистецтво, а також критично оцінювати мистецькі твори;

✓ **творчі проекти та індивідуальні завдання**, які спонукають до творчості, розширюють мистецькі знання, заохочують студентів до активної діяльності, сприяють збільшенню інтересів до інтерпретування творів мистецтва та активізують художньо-образне мислення, розвивають акторські та комунікативні здібності [3, с. 225];

✓ **критичний аналіз власних і чужих робіт**, що виявляється на основі естетичних засад та аргументації своєї позиції щодо творів мистецтва, довілля, медіа й інтернет-ресурсів, у продукуванні креативних ідей та пропонуванні способів їхньої реалізації;

✓ **практика на реальних об'єктах або в реальних умовах**, що розкривається в умінні трансформувати мистецькі знання у досвід діяльності виконання практичних і творчих завдань, естетизації середовища та корекції власного емоційного стану, задоволення власних творчих потреб тощо.

Інтеграція мистецьких елементів в освітній процес є аспектом сучасної освіти, оскільки вона сприяє розвитку творчого потенціалу, розширенню світогляду, покращенню емоційного інтелекту та критичного мислення. Мистецтво може бути використано не лише як окрема дисципліна, а й як інструмент для поглиблення засвоєння матеріалу з інших предметів.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжпредметних зв'язків із предметами інших освітніх галузей, інтеграції шкільного навчання мистецтв із соціокультурним середовищем [6, с. 6].

Отже, формування мистецьких компетентностей є важливою складовою професійної підготовки здобувачів педагогічних спеціальностей, що дозволяє майбутнім педагогам не лише володіти базовими знаннями та навичками, але й розвивати творче, критичне мислення та емоційну чутливість, що необхідно для ефективної професійної діяльності. Також сприяє збагаченню власного професійного інструментарію, забезпечує гнучкість і адаптивність до швидко змінених умов освітнього середовища.

Таким чином, дослідження проблеми формування мистецьких компетентностей у здобувачів педагогічних спеціальностей є не лише важливим для підвищення якості освіти, але й для забезпечення підготовки майбутніх педагогів, здатних відповідати вимогам сучасного освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Демченко, О., Гавриленко, Т., Коваль, Т., & Стахова, І. (2022). Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки у контексті підготовки до роботи з обдарованими дітьми. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 1(17), 36–52.
2. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lyamar Y., & Turchyna I. (2020) Development of a reflective component of future teacher's readiness to work with gifted children during training. / O.Demchenko, T.Koval, M.Vatso, Y.Lyamar, & I.Turchyna // SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22th -23th, 2020. P. 119-132.
3. Коваль Т. В., Шикирінська О.А. Мистецька підготовка майбутніх учителів початкових класів у контексті культурологічної парадигми освіти / Т.В. Коваль, О.А. Шикирінська // Наукові записки: зб. наук. праць V Міжнародної науково-практичної конференції «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 169 – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 222-226.
4. Кожевнікова, Л., Малашевська, І., & Мартинюк, А. (2023). Розвиток мистецької компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.* Серія: "Педагогічні науки", (3), 51–56.
5. Коновченко Ю. та Дорошенко Т. (2018). Теоретичні основи проблеми формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до мистецько-педагогічної діяльності. *Науковий журнал «Молодий вчений»* No 2.1 (54.1). С. 62–66.
6. Масол Л.М. Впровадження компетентнісного підходу до змісту загальної мистецької освіти: аналіз Державних стандартів. *Мистецтво та освіта*, 2014. No 4. С. 2–8.

Койчева Тетяна,

доктор педагогічних наук, професор
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського» (Україна)

РОЛЬ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Koycheva Tetyana,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky” (Ukraine)

THE ROLE OF ART EDUCATION IN THE PROFESSIONAL FORMATION OF FUTURE ART TEACHERS

***Анотація.** Стаття присвячена визначенню ролі мистецької освіти в професійному становленні майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Розглянуто сутність професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін під час навчання в педагогічних закладах вищої освіти. Зосереджено увагу на значенні мистецької освіти у формуванні національної самосвідомості особистості.*

***Ключові слова:** мистецька освіта, майбутні вчителі, професійне становлення, національна самосвідомість.*

***Abstract.** The article is devoted to determining the role of art education in the professional development of future teachers of art disciplines. The essence of the professional formation of future teachers of art disciplines during their studies in pedagogical institutions of higher education is considered. Attention is focused on the importance of art education in the formation of national self-awareness of an individual.*

***Keywords:** art education, future teachers, professional formation, national self-awareness.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі модернізації вітчизняної системи освіти значно підвищуються вимоги до підготовки майбутніх учителів, у тому числі і вчителів мистецьких дисциплін, які у своїй професійній діяльності повинні бути здатними формувати творчу, національно свідому, всебічно розвинену особистість школярів, від яких певною мірою залежить майбутнє України. Мистецька освіта є важливим елементом формування та розвитку особистості, розвитку естетичного світогляду, творчого потенціалу, розвитку здатності розуміти прекрасне в довколишньому світі. Професійне становлення майбутніх учителів розпочинається в педагогічних закладах вищої освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Слід зазначити, що питання сутності та ролі мистецької освіти в становленні особистості майбутнього вчителя постійно перебувають в полі зору вітчизняних науковців (С. Волков, Ж. Денисюк, О. Комаровська, О. Красовська, Г. Ніколаї, О. Реброва, С. Рябінко, І. Федорова, З. Шокірова, В. Шульгіна та ін.). Розкриття теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів до викладання мистецьких дисциплін та естетичного виховання особистості висвітлено в наукових розробках Л. Базильчук, І. Бартеневої, С. Коновець, Л. Масол, Т. Міхової, О. Музики, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, Г. Петрової, І. Рубель, О. Рудницької, Г. Сотської, О. Тюрікової та ін. У своїх дослідженнях науковці наголошують, що використання мистецтва впродовж усієї історії розвитку

педагогічної освіти було невід'ємним компонентом змісту загально-педагогічної підготовки майбутнього педагога.

Мета статті. Визначити роль мистецької освіти в професійному становленні майбутніх учителів мистецьких дисциплін та її вплив на формування національної самосвідомості особистості.

Виклад основного матеріалу. В аспекті започаткованого дослідження розглянемо сутність поняття «професійне становлення». Досліджуючи проблему професійного становлення майбутніх педагогів в умовах університетської освіти, І. Княжева розглядає професійне становлення особистості як її розвиток в умовах навчально-професійної та професійної діяльності, спрямований на формування стійких позитивних мотивів професійної діяльності, соціально значущих і професійно важливих якостей, готовності до постійного професійного зростання, знаходження оптимальних прийомів і способів якісного й творчого виконання професійної діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей фахівця [6, с.110].

Проблема професійного становлення особистості безпосередньо пов'язана з питаннями опанування професійною діяльністю, розвитку й реалізації особистості на різних етапах її професійного шляху. У сучасній психологічній літературі процес професійного становлення розуміється як цілісний феномен, що містить у собі компоненти як об'єктивного (престижність професії, її соціальна конкурентоздатність, рівень безробіття тощо), так і суб'єктивного характеру (ставлення особистості до професії, до себе як професіонала, вираження професійних здібностей, професійні ідеали, переживання успіхів і невдач у професійній діяльності) [8, с.137].

За визначенням Т. Алексєєвої, професійне становлення є психологічною категорією, що відображає процес саморозвитку людини впродовж життя, у межах якого відбувається становлення специфічних видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку і структурування сукупності професійно орієнтованих її характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування та регуляції в конкретних видах діяльності і на етапах професійного шляху [1].

На підставі аналізу наукового фонду І. Княжева професійне становлення майбутнього педагога розглядає як поетапний динамічний безперервний прогресивний процес і результат формування, розвитку, саморозвитку й самовдосконалення особистості, що дозволяє їй відповідати постійно змінюваним вимогами професійно-педагогічної діяльності та забезпечує її успішне здійснення [6, с.113].

Професійне становлення майбутніх учителів, зазначає Т.Осипова, розпочинається під час навчання в закладах вищої педагогічної освіти в ході професійної підготовки, яку науковиця розглядає як цілісний процес набуття майбутніми вчителями теоретичних знань, засвоєння та закріплення загально-педагогічних і спеціалізованих умінь і навичок, результатом якого вважається вироблення в майбутніх учителів готовності до професійної діяльності [11, с.142]. У своїх дослідженнях щодо проблеми професійного становлення майбутніх учителів, учена доходить висновку, що це складний, багатошаровий, багатофакторний процес, що характеризується розвитком, зростанням і саморозвитком майбутнього професіонала; процес, який сприяє досягненню

оптимального співвідношення між комплексом вимог, які ставляться до професії вчителя в цілому, їх реалізацією в педагогічній діяльності професіоналів-початківців в умовах освітнього простору, і який передбачає професійну соціалізацію особистості через потребу в самореалізації та самоосвіті [11, с.143].

Стосовно професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін, то за визначенням В. Орлова і Л. Базиль, – це становлення тієї частини культури особистості, яка забезпечує духовне зростання, самореалізацію і самоствердження людини, спрямоване на створення її матеріального достатку і морального задоволення. З огляду на це, підготовка і професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін, на думку дослідників, повинні спиратися на такі науково-педагогічні дослідження, в яких розкриваються процеси формування світоглядних позицій педагога. У першу чергу, це твори класиків педагогіки К. Ушинського, А. Макаренка і В. Сухомлинського, в яких утверджується ідея підготовки вчителя високої духовної і професійної педагогічної культури, вчителя гуманіста, творчої особистості, здатної перетворювати світ і себе [10, с.71.]. На підставі студіювання наукового фонду з проблеми підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін, науковці розглядають професійне становлення як певну стадію розвитку свідомості майбутніх учителів між тим, яким студент себе уявляє, і тим, яким він себе мислить уже в статусі педагога [10, с.73.]. При цьому автори акцентують увагу на тому, що теорія професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін повинна знаменувати собою єдність фахової підготовки педагога – вихователя і спеціальної підготовки митця (музиканта, художника, хореографа) на рівні технологічних закономірностей, принципів і методів професійного розвитку особистості. На думку В. Орлова і Л. Базиль, і ми цілком поділяємо це твердження, що обмежені рамками одного виду мистецтва, знання про його окремих вид гальмують професійне становлення вчителя мистецьких дисциплін. І навпаки, продовжують дослідники, – знання в різних галузях мистецтва свідчать про високий рівень професіоналізму фахівця [10, с.73.].

Досліджуючи проблему професійного становлення вчителя мистецьких дисциплін, В. Орлов, визначає це поняття як складне й багатомірне явище особистості, що є процесом виникнення в особистості тих професійних якостей, яких у неї не було і які відповідають суттєвим вимогам, що висуває професія; етап розвитку професійної культури, на якому професійні якості вже сформовані, але професійна діяльність не набула завершеної форми; рух і розв'язання суперечності між існуючими рефлексивними уявленнями, способами мислення, знаннями, вміннями і навичками художньо-педагогічної діяльності та відсутністю досвіду їх реалізації на практиці [9, с.246].

Особливістю професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін, наголошує Г. Білозерська, є те, що воно відбувається за умов спілкування-взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу і підготовки вчителя до професійно-особистісної рефлексії в полі об'єктивної художньо-естетичної та психолого-педагогічної інформації на фоні художньо-естетичних потреб і соціальної активності [2, с.174].

Розглянемо сутність і роль мистецької освіти у формуванні особистості майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Так, досліджуючи сутність мистецької освіти в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності, Ж. Денисюк зазначає, що розвиток мистецької освіти є надзвичайно важливим у контексті глобалізації та культурних трансформацій, які можуть вплинути на збереження культурних традицій. Крім того, зауважує наукиня, мистецька освіта є важливим елементом формування та розвитку особистості, розвитку творчого мислення, сприяючи розвитку культурних індустрій та креативної економіки. Мистецька освіта, продовжує авторка, відіграє велику роль у формуванні людських цінностей та світогляду, оскільки мистецтво допомагає розширити світогляд та погляди на світ, розвиває критичне мислення і творчі здібності [5, с.24–26].

Суголосну думку виголошує О. Красовська, на думку якої, мистецька освіта відіграє важливу роль у становленні особистості вчителя. Саме вона є складовою усіх сфер культури: матеріальної, духовної, художньої, складовою таких підсистем, як мистецтво, культура та освіта. Формуючи у процесі навчання і виховання мистецькі цінності, наголошує науковця, мистецька освіта плекає духовність нації, самосвідомість суспільства; формує духовну еліту нації, в тому числі педагогічну, є основою розвитку національної культури і виступає гарантом розвитку особистості вчителя [7, с.18]. Отже, доходить висновку О. Красовська, мистецька освіта є важливою запорукою становлення особистості сучасного вчителя, оскільки впливає на розвиток важливих особистісних якостей майбутнього вчителя, зокрема: внутрішньої духовної культури, власної системи життєвих та професійно орієнтованих цінностей, багатого емоційно-почуттєвого світу, художньо-творчих здібностей та досвіду культурно-мистецької діяльності, саморозвитку і самовдосконалення [7, с.34].

Не менш важливим є й те, що мистецька освіта, є потужним важелем формування національної самосвідомості учнівської молоді (учнів, студентів). Як зазначають науковці (Л. Василевська-Скупа, Л. Остапчук, І. Швець), національна основа мистецької освіти, є важливою умовою соціалізації студентів, засвоєння ними національної й загальнолюдської культури та підґрунтям для формування національної свідомості підростаючого покоління [3, с.102].

Формування національної свідомості О. Побірченко розглядає як форму генези культурно-мистецьких надбань нації, процес цілеспрямованого оволодіння молоддю якісними характеристиками, притаманними українському народові, сприйняття себе як носія української культури та духовно-моральних цінностей [12, с.80].

Виховання національної самосвідомості, зауважує І. Вдовенко, передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Отже, національна самосвідомість, за визначенням ученої, – це усвідомлення людиною своєї національної приналежності до відповідної національної спільноти, яке включає в себе уявлення, знання про свою національну

приналежність, про її історичне минуле і сьогодення, матеріальну і духовну культуру, мову, традиції. До поняття національної самосвідомості входять також усвідомлення ролі своєї національної спільності, її культури серед інших національних утворень і місця свого народу у світовому процесі. [4, с.52]

Висновки з дослідження. На підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що мистецька освіта відіграє надзвичайно важливу роль не лише у професійному становленні майбутніх учителів мистецьких дисциплін, а й значно впливає на формування їхньої національної самосвідомості, готуючи до їх до формування національної свідомості підростаючого покоління засобами мистецтва.

Перспективи подальших розробок вбачаємо у розробленні методики професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін засобами інноваційних технологій навчання.

Список використаних джерел

1. Алексєєва Т. В. Професійне становлення особистості в системі вузівської підготовки: теоретико-методологічний аналіз проблеми. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 4. Психологічні науки. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_18. (дата звернення: 30.10.2024)
2. Білозерська Г. О. Педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 51. С. 172–176.
3. Василевська-Скупа Л. П., Швець І. Б., Остапчук Л. О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2022. Вип. 204. С. 99–103.
4. Вдовенко І. С. Формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесі технологічної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2015. Вип. 52. С. 51–57.
5. Денисюк Ж. З. Мистецька освіта в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 1. С. 23–28.
6. Княжева Ірина. Професійне становлення майбутніх педагогів в умовах університетської освіти. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2020. № 1 (68). С. 110–115.
7. Красовська О. О. К Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій : монографія. Рівне : видавець О. Зень, 2017. 460 с.
8. Курлянд З. Н., Осипова Т. Ю., Галіцан О. А., Концепція мультиплікативності як акмеологічна координата професійного становлення майбутніх учителів освітньому середовищі ВНЗ : *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти* : колективна монографія / Під заг ред. Н. В. Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 123–176.
9. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія. К. : Наукова думка, 2003. 262 с.
10. Орлов Валерій, Базиль Людмила. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін. *Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент. Серія : Педагогічні науки*. 2020. Вип. 1. С. 71–92.
11. Осипова Т. Ю. Інноваційні технології навчання як чинник професійного становлення майбутніх фахівців. *Теоретико-методичні засади проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетського простору* : Колективна

монографія. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2024. Одеса : Бондаренко М.О., 2024. С. 125–182.

12. Побірченко О. М. Формування національної свідомості здобувачів вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) у процесі вивчення дисципліни «Історія образотворчого мистецтва України». *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 62. Т. 2. С. 79–83.

Корж Наталія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Шикиринська Олександра,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Korzh Natalia,
master's student
Shykyrynska Oleksandra,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FEATURES OF INTEGRATED CLASSES IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

***Анотація.** У статті розкриваються особливості проведення інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти. Автор розглядає можливості інтеграції різних видів мистецтва та освітніх напрямів під час проведення занять з дітьми середнього дошкільного віку.*

***Ключові слова:** інтегровані заняття, українські мистецькі традиції, творчість.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of conducting integrated classes in a preschool education institution. The author considers the possibilities of integration of various types of art and educational areas during classes with children of middle preschool age.*

***Keywords:** integrated classes, Ukrainian artistic traditions, creativity.*

Однією із важливих ознак засвоєних людиною знань є системність. Як зазначав відомий педагог К.Ушинський: «лише система дає нам владу над нашими знаннями «Тільки система, звичайно, розумна, що виходить із самої суті предметів, дає нам повну владу над нашими знаннями. Голова, наповнена уривчастими, незв'язаними знаннями подібна на комору, в якій усе без ладу і де сам господар нічого не знайде; голова, де тільки система без знань, схожа на крамницю, в якій на всіх ящиках є надписи, а в них порожньо» [2, с.18]. В Концепції «Нова українська школа» зазначено про пріоритетність системних знань молодших школярів. В контексті наступності

дошкільної і початкової освіти необхідно говорити про важливість формування системних знань і у дітей дошкільного віку [3, с.75]. В контексті зазначеного збільшується актуальність проведення інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти.

Окрім надання якісних знань дитині в кожній із галузей знань, що зазначені у Базовому компоненті дошкільної освіти потрібно ще й обов'язково здійснювати окрему роботу для того, щоб систематизувати ці знання та показати, що знання з різних галузей не існують окремо, в є взаємопов'язаними. Для того, щоб така робота була більш ефективною, доцільно використовувати інтегровані заняття.

Дослідниця проблем інтеграції в дошкільній освіті Наталія Гавриш зазначає: «Реалізація принципу інтеграції в тематичному плануванні виявляється в такій організації, яка характеризується об'ємністю, багаторівневістю, багатомірністю видів і форм діяльності, що дають змогу максимально проявитись природним задаткам дітей; широтою інформаційно-пізнавального поля, що об'єднує різні галузі знань і допомагає досягнути взаємопов'язаність усього з усім» [1, с. 22].

Саме завдяки тому, що інтегровані заняття дозволяють дитині сприймати оточуючий світ цілісно, це і викликає інтерес, формує пізнавальну мотивацію до таких занять, знання даються дитині легко, без перенапруження, перевантаження та стомлюваності.

Водночас, педагоги відчують певні труднощі під час планування та проведення інтегрованих занять у закладі дошкільної освіти. Ці труднощі пов'язані з забезпеченням цілісності, структурної та тематичної єдності інтегрованих занять. Також вихователь повинен володіти способами інтегрування змісту та методів навчання. Але основоположним у цьому процесі, на нашу думку, має бути наявність глибокого переконання у вихователя в тому, що використання інтегрованих занять є доцільним та необхідним для розвитку цілісності та системності знань і мислення дітей [4].

За нашими спостереженнями, ще достатньо велика кількість вихователів закладу дошкільної освіти, як і вчителів початкової школи ставлять за мету виконання завдань навчальної програми, а не сформованість особистості дитини. Якщо ж вихователі і ставлять за мету формування особистісних якостей дитини, то це переважно такі якості, які полегшують виконання професійних обов'язків. Такі якості охоплюють: дисциплінованість, слухняність, точне виконання завдань за зразком. Якщо ж в основі завдань педагога знаходиться компетентнісний підхід, то це визначає і спрямованість його на організацію та проведення інтегрованих занять в закладі дошкільної освіти.

Інтегровані заняття в закладі дошкільної освіти – це форма освітньої діяльності педагога, що об'єднує блоки знань із різних галузей навколо певної проблеми [1]. Під час проведення інтегрованих занять можна використовувати інформацію з декількох освітніх напрямів: особистість дитини, дитина в сенсорно-пізнавальному просторі, дитина в природному довкіллі, гра дитини, дитина в соціумі, мовлення дитини, дитина у світі мистецтва. Кількість освітніх напрямів, що будуть використані на занятті, залежить від задуму педагога,

рівня розвитку та зацікавлення дітей та іншими об'єктивними та суб'єктивними чинниками.

Продемонструємо зазначене на прикладі проведення інтегрованого заняття з дітьми середнього дошкільного віку «У гостях у гончара».

Розпочати заняття пропонуємо з перегляду відеоролику «Як народжується глечик». Після перегляду запитаємо дітей про що, на їхню думку, ми будемо сьогодні розмовляти. Таке запитання дозволить підвищити інтерес дітей до теми заняття та сприяє розвитку їхнього мовлення. Позитивним буде також, якщо напередодні буде організовано та проведено екскурсію до місцевого краєзнавчого музею, де діти зможуть побачити різні види глиняного посуду. Потім вихователь може задати дітям запитання про те, чи бачили вони глиняний посуд десь? Що таке миска? Глечик? Барильце? Як, на їхню думку, виглядають горнята-двійнята? Чи доводилося їм у бабусі бачити горщик або макітру? Можливо, хтось тримав в руках такий посуд або допомагав дорослим у домашніх справах з цим посудом? Таким чином вдається вправляти дітей в умінні висловлювати та доводити свою думку, відповідати повним реченням, поповнювати активний словник новими словами (освітній напрям «Мовлення дитини»). Запропонувавши дітям переглянути ілюстрації із зображенням українського посуду, вихователь може запропонувати полічити скільки є посуду на малюнках, порівняти, який кухоль більший, а який менший, тощо (освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»).

Проводячи таке інтегроване заняття вихователь має змогу ефективно формувати у дошкільників національну самосвідомість засобами художньо-продуктивної діяльності. Розвивати спостережливість, образне мислення, пам'ять, творчу уяву, увагу, самостійність, окомір, дрібні м'язи рук, координацію рухів. Виховувати стійкий інтерес до українських мистецьких традицій, ціннісне ставлення до результатів людської праці, до професії гончаря.

Потім можемо запропонувати дітям виліпити посуд, який найбільше сподобався, таким чином будемо вправляти їх у ліпленні за мотивами українського глиняного посуду; закріпимо властивості глини, прийоми ліплення конструктивним способом; можемо розвивати творчі здібності шляхом заохочення до проявів елементів творчості під час ліплення [5]. Також можемо запропонувати дітям намалювати один із видів глиняного посуду з репродукцій або ж той посуд, що є у них вдома.

Після обговорення можемо запропонувати дітям намалювати один або декілька видів посуду. Як альтернативний вид роботи, може бути складання пазлів в малих групах (від 3 до 5 осіб), що дозволить розвивати і навички соціальної взаємодії дітей (освітній напрям «Дитина в соціумі»). Таким чином, задіяння різних каналів сприймання (візуального, слухового, дотикового) та різних способів осмислення даної теми підвищують ефективність реалізації таких дидактичних принципів як зв'язку навчання з життям, системності і, як наслідок – якість засвоєння знань.

Підсумовуючи, зазначимо, що інтегровані заняття, окрім формування системних знань дітей з різних освітніх галузей, сприяють ще об'єднанню дітей спільною діяльністю, збагачують досвід активної участі у взаємодії з

ровесниками та дорослими, діти вправляються в ініціюванні власних ідей, дій, навчаються домовлятися, наполягати, підкорятися, тобто діяти разом.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення. К. : Шк. світ, 2007. 128с.
2. Ушинський К.Д. Твори: в 6-ти т. Т. 5. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Київ: Рад. школа, 1955. 430 с.
3. Шикиринська О.В., Вишківська В.Б. Організація процесу навчання в Новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь іринок*, № 11 (178), грудень 2019. С. 73-79.
4. Шикиринська О., Петришина Т. Особливості науково-методичного забезпечення у закладах дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. 2023. Вінниця : ТОВ «Друк плюс». Випуск 69. С. 100-107.
5. Шикиринська О., Бондарчук О. Педагогічний супровід естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. 380-386 с.

Куркова Олена,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор филології(PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКИХ ЕКОЛОГІЧНИХ КАЗОК

Kurkova Olena,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FORMATION OF AESTHETIC CULTURE OF SENIOR PRE-SCHOOLERS BY MEANS OF AUTHOR'S ECOLOGICAL FAIRY TALES

***Анотація.** У статті розкриваються методичні основи розвитку творчої активності дітей перед шкільного віку засобами авторських екологічних казок. Автор розглядає рівні розвитку естетичного сприймання літературних творів дітьми старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення їх із авторськими екологічними казками.*

***Ключові слова:** естетична культура, художня діяльність, естетичне сприймання, авторські екологічні казки.*

***Abstract.** The article reveals the methodological foundations of the development of creative activity of children before preschool age using the author's*

ecological fairy tales. The author examines the level of development of aesthetic perception of literary works of older preschool children in the process of familiarizing them with the author's ecological fairy tales.

Key words: *creative activity, artistic activity, creativity.*

Серед пріоритетних завдань, які актуалізовані в “Концепції безперервної системи національного виховання”, належить вихованню гармонійних відносин людини і природи, формуванню естетичної культури дітей дошкільного віку. Отже, формування у сучасного покоління дошкільників культурного ставлення до довкілля, слід розглядати як першорядне завдання дошкільної освіти, як важливу моральну проблему.

Для сучасного етапу характерно загострення взаємовідносин суспільства і природи в площині глобальних протиріч. На сучасному етапі проблема “людина – навколишнє середовище – культурна спадщина” розглядається не тільки як природничо-біологічна чи історична, але й як філософська, соціальна і педагогічна проблема. Роль людини в технократичному суспільстві полягає в творчій перетворювальній діяльності за законами краси. Серед актуальних досліджень, в яких окреслено питання значення творчості та вагомого внеску дитячої художньої літератури у формуванні естетичної культури дітей старшого дошкільного віку; закономірності взаємозв'язку продуктивної діяльності з відтвореною дійсністю, розкриваються механізми творчості; окреслено основні стратегії розвитку творчої особистості Ф. Говорун, Б. Коротяєв, В. Левін, В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов, В. Романець, В. Цапок.

Авторська технологія використання казки визначається у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку Г.Беленька, Т.Науменко. Вітчизняні та зарубіжні вчені Д. Генкін, Г. Єскіна, О. Миронюк, К. Крутій, К. Мнищенко, Г.Тарасенко внесли вагомий внесок у розв'язанні проблем розвитку естетичної культури, формуванні естетичних цінностей у дітей старшого дошкільного віку. Вони розглядають процес естетичного виховання як послідовне формування якостей гармонійно розвиненої особистості, відкритої до сприймання природніх та соціальних реалій, здатної діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів краси та моралі. Цікаві думки щодо естетичного виховання особистості дошкільника засобами мистецтва висвітлюються в працях авторитетних діячів науки і культури К. Ушинського, Г. Ващенко, П. Блонського, О. Дем'янчука, В. Сухомлинського, які відзначали особливу роль мистецтва у вихованні дітей дошкільного віку. Завдяки емоційній взаємодії з художніми образами старші дошкільники засвоюють певні знання й уявлення, як зазначають вчені, формулюють аналіз-інтерпретацію творів, конкретні судження. Казкова образна мова сприяє появі перших синкретичних уявлень про об'єкти і явища, які змальовуються у казці. Сферами естетичних уявлень дитини старшого дошкільного віку є природа й мистецтво. Їх об'єднує поняття образ, який пробуджує у старших дошкільників здатність сприймати і відтворювати у художньо-практичній діяльності естетичний зміст мистецьких творів і одночасно поєднувати милування природним довкіллям, впливає на глибину естетичних почуттів і суджень, допомагає якісно і успішно здійснювати практичну діяльність, виховує у дітей

здатність дивуватися і пізнавати, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, спрямовує на відкриття нового, задовольняє природню потребу до співучасті у створенні прекрасного в житті і в художній творчості, допомагає в усвідомленні свого власного мистецького досвіду.

Сьогодні підносить естетичне виховання в закладах дошкільної освіти на якісно новий рівень. Як зазначає, відомий український філософ Г. Сковорода: «Пізнати світ і себе, відшукати в житті свою, "сродну" працю, що відповідає здібностям і покликанню, вміти у звичайному побачити незвичайне, з нічого створити красиве і корисне, бути справжнім знавцем мистецтва і шанувальником етнографії як свого народу, так і народів світу, бути поціновувачем прекрасного у житті»[9], – такий перелік нагальних завдань естетичного виховання, що постають на порозі нинішньої дошкільної ланки освіти.

Захистити тендітні квіти, спів солов'я, подільські товтри, могутній віковий дуб і молоду вербиченьку, прозорість повітря і джерельну воду – все це і буде гарантією збереження людського життя в усьому його розмаїтті. Сподівання на виживання людства без сьогоднішніх колективних зусиль стають примарними. Мистецький і виховний аспекти завжди поєднані у казці. Або у дошкільників, чутливих до добра, в процесі ознайомлення із художнім образом природи ми виховаємо емпатію і готовність захистити життєдайність природи, або цю тендітну душу заглушить чортополох.

Найбільший емоційний відгук на вплив витворів мистецтва спостерігається у старшому дошкільному віці, коли формуються естетичні судження. Завдання вихователів – навчити дитину бачити красиве у мистецькому відображенні природи: як у яскравих проявах, так і в іншому, малопомітному стані. Розмаїтість художніх вражень допомагає дітям глибше відчувати незабутню красу доквілля, яка щоразу постає у нових, несподіваних формах. Дітям старшого дошкільного віку важливо розрізняти розмаїття звуків, відтінки барв і бачити унікальність форм у природі. Їм треба показати, як використовують люди красу природи в художній творчості. Ужиткові речі зберігають глибину поколінь, на них і сьогодні можна знайти візерунки з рослинними елементами, анімалістичними зображеннями, наприклад: світильник формою нагадує дзвіночок чи лілею. Відбувається насичення природного світу гуманістичним змістом.

У звуках музики також часто відчутні голоси тварин, шум вітру, пісня дзвінкоголосого струмка, намальований портрет густого дощу тощо. Красу природи ми наслідуємо у всіх її проявах, звертаємо гармонію на себе. Виховання у старших дошкільників гуманних почуттів і естетичних вражень через споглядання мистецьких творів про природу є підґрунтям для формування у них основ естетичної культури.

Серед різноманіття сучасних засобів навчання і виховання, на які б ми хотіли звернути вашу увагу, це, власне, на авторську екологічну казку. Дитинство без казок неможливо уявити – казки застосовуються у навчальній програмі закладів дошкільної освіти, батьки залюбки читають їх дітям. Казка посідає значне місце у фольклорі всіх країн світу як своєрідний жанр народної та літературної творчості. Сучасні науковці А. Богуш і Н. Лисенко зазначають: «казки характеризуються захоплюючим сюжетом і є улюбленим художнім

твором старшого дошкільника та її, на відміну від розповідей, можна читати щодня». Досліджуючи казки, А. Богуш стверджує, що це «активна творчість, яка охоплює всі сфери життя дитини дошкільника – розум, уявлення, волю» [1]. Єдиної класифікації казок в науці не створено. Різні дослідники пропонують свої варіанти.

Дошкільників старшого віку важливо вчити милуватись красою природи в різні пори року, чуттєво насолоджуватись нею, користуватися мистецтвом слова у спілкуванні з нею, дбати про її збереження та орієнтуватися в причинах забруднення оточуючого середовища. В практичній діяльності вихователям доцільно використовувати авторську екологічну казку як одну з форм спілкування дітей з природою. Під час складання екологічних казок намагатись навчити дітей виражати свої думки яскравими образами, захоплено насичуватись мелодикою слів, розуміти стан довкілля і проявляти своє емоційне ставлення до побаченого і створеного як в живій природі, так і в казковому сюжеті. До прикладу, екологічні казки, складені старшими дошкільниками є результатом проведеної клопіткої виховної роботи на ту чи іншу тему, а саме: «Мої друзі-дерева», «Метелик-веселик», «Чому кульбабки посивіли?», «Як квіти подорожували до Віолії». «Співучі комахи», «Про папугу Гошу – справжнього професора» та інші.

Важливою в даному аспекті екологічного виховання дослідники називають схильність дошкільника 5-річного віку до анімізму (одухотворення всього живого). Для юних обдарувань властиве сприйняття природних об'єктів «на рівних». Рослини, тварини можуть думати, відчувати, спілкуватися; неживі предмети одухотворені. Це підґрунтя для відображення об'єктів природи як живих, вираження почуттів емпатії, співпереживання, співчуття, перевтілення. Цій особливості сприйняття відповідає казка природничого змісту, але в той же час, дослідженнями психологів доведено, що діти розуміють фантастичність подій у ній. Ознайомлюючи старших дошкільників із поетичним мовленням казки, важливо педагогу вчити дитину помічати прекрасне в природі і підбирати влучні виражальні засоби, образні порівняння, що підкреслюють їх емоційні враження і викликають натхнення від споглядання краси природи. Діти охоче розповідають або складають вірші, використовують метафори і епітети для висловлення особливо яскравих почуттів. Оповідання про природу пропонуються для ознайомлення дітей із своєрідністю природи рідного краю (що є також частиною патріотичного виховання, бережного відношення до національних надбань) і сприйняттю його не тільки як засобу насичення естетичними враженнями, але як частини живого, чутливого світу. Формування любові до природи починається з подиву, радості від пізнання, захоплення. Персонажі, художньо змальовані авторами, близькі внутрішньому світу дітей.

Екологічна казка забезпечує втілення природних потреб живих істот та відображає правдиві уявлення про явища природи та стан об'єктів навколишньої дійсності, зв'язки та залежності в природному середовищі, їх багатоступеневу ієрархічну послідовність та єдність, сприяє розвитку емоційно-діяльній сфері особистості дитини. В авторських екологічних казках змальовано привабливість рідної природи в її постійній зміні, взаємодії всіх живих істот з їх повсякденними турботами і клопотами, розкриваються дітям

особливості виникнення, зміни явищ природи, це сприяє розумінню процесів розвитку природи, її предковічних законів, незалежно від людини, таким чином порушується артіфікалізм, формується непрагматичне ставлення до довкілля.

Отже, можемо впевнено стверджувати, що завдяки екологічній казці у дошкільника виникає чітке розуміння взаємозв'язків у природі, демонструються наочні зразки доцільної поведінки в природі, відбувається дослідження природних об'єктів, виявлення цікавих, незвичайних форм для створення власних художніх образів в творчій художньо-практичній діяльності. Науковці виявили, що не всі казки варто пропонувати старшим дошкільникам задля розвитку в них екологічного мислення. Ми ж вважаємо, що для формування пізнавальних інтересів дітей перед шкільного віку придатні всі казки, для виховання у них еколого-естетичних суджень і смаку слід добирати такі з них, що найточніше передають звички, особливості, способи адаптації живих істот до середовища існування, відповідають реальній картині їх життя в певному ареалі, розкривають залежності й зв'язки у природі, допомагають усвідомити й зрозуміти цілісність, красу природи у її різноманітності, оскільки тільки з цим усвідомленням у старших дошкільників можливе формування позитивного, почуттєво-ціннісного ставлення та доцільної поведінки, відповідальності і турботи про довкілля. У процесі естетико-екологічного виховання дітей перед шкільного віку потрібно використовувати природничі казки, що мають наукову пізнавальну основу, які подаються дітям в яскравій образній формі. Науковою основою казок виступають: конкретні факти про цілісність природи і можливі наслідки її порушення; цікаві факти про природні об'єкти; демонстрація зв'язків живих організмів між собою та із середовищем проживання; вплив діяльності людини на навколишнє середовище.

Емоційно-насичений зміст казки, екологічні знання, отримані дітьми з авторських казок, на наш погляд, допоможуть формуванню відповідального ставлення до об'єктів природи, опосередковано впливатимуть на поведінку дітей, регулюватимуть практичну діяльність по їх збереженню. Емоційне забарвлення притаманне усім казкам, але зміст казок доволі різноманітний, що дозволяє дітям заглиблюватись в причинність того чи іншого явища, оволодівати початковими вміннями відчувати красу і милуватися нею, виражено поводитись в довкіллі.

Тому, спираючись на класифікацію екологічних уявлень дітей старшого дошкільного віку, розроблену З. Плохій, ми умовно поділили три групи авторських казок відповідно до наукового підґрунтя, що пронизує зміст кожної казки: 1) про потреби живого організму і його зв'язок із місцем існування; 2) про зв'язок живих організмів між собою; 3) про цілісність природних систем і наслідки діяльності людини. Зазначимо, що такий розподіл казок на групи дуже умовний, оскільки в кожній екологічній казці є інформація про живий організм, його зовнішній вигляд, потреби, пристосування до навколишнього середовища, враховується взаємозв'язок з іншими живими організмами або акцентується на цілісності природи. Окреслення наукової основи екологічних казок дозволяє зорієнтуватися в різноаспектному світі дитячої літератури й виявити ті захопливі образи, які можна сформувані у старших дошкільників за допомогою кожної конкретної казки. Задля формування у дошкільників початкових уявлень про довкілля, взаємозв'язки живих організмів між собою та

пристосування їх до швидко змінюваних умов існування, наслідки практичної діяльності людей у ній, можна ознайомлювати дітей із казками Г. Барвінок, А. Беленької, Б. Грінченка, Н. Забіли, О. Іваненко, С. Могилевської, А. М'ястківського, І. Малковича, Н. Павлової, З. Плохій, М. Пономаренко, Н. Рижової, І. Сенченко, М. Скребцової, Ю. Старостенко, В. Сухомлинського, Лесі Українки, К. Ушинського, Д. Чередниченко, Ю. Ярмиша та інших. Аналіз змісту авторських казок переконливо засвідчує те, що вони здатні дати дитині старшого дошкільного віку величезний обсяг пізнавальної інформації, а також прищепити інтерес і любов до природи як скарбниці вражень, навчити дбати про неї. Екологічні авторські казки поєднують у собі елементи науковості й образні поетичні описи природи. Використання їх у процесі естетичного виховання дітей перед шкільного віку обумовлено науковим підходом до добору інформації, необхідної дитині; багатством яскравих образів, що відповідає характеру дитячого мислення; емоційною насиченістю дитячого сприйняття світу та впливає на дотримання правил відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Методичні рекомендації щодо використання авторської казки природознавчого змісту в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Виховання основ екологічної культури у старших дошкільників засобами авторських екологічних казок потрібно планувати послідовно і поетапно: 1) закріплення знань дітей про довкілля; 2) формування позитивно-емоційного ставлення до природи; 2) виховання емоційно-піднесеного відгуку на її естетичну привабливість, захоплення природою; 3) розуміння цілісності природних еосистем і людини як частини природи, мотивація екологічно доцільної поведінки та творчої діяльності старших дошкільників. Слід добирати авторські екологічні казки, що найбільш відповідають завданням кожного з етапів роботи з дітьми, зокрема такі:

перший етап — Борис Грінченко «Квітки»; Оксана Іваненко «Кисличка», «Кульбабка», «На добраніч»; Іван Крип'якевич «Буряк і соняшник»; Зірка Мензатюк «Квіти дощу»; Гроздана Олуїч «Ясеневий листок»; Людмила Тарнашинська «Казка про жовтий листочок»; Василь Чухліб «Пісня тоненької очеретинки»; Ганна Беленька «Як павучок хатку собі будував»; Василь Сухомлинський «Найгарніша мама», «Велике й мале»; Сергій Козлов «Зимова казка» та інші;

другий етап — варто запропонувати казки Олександра Лопатіна «Як дерева до зими готуються», «Невтомні трудівники»; Наталія Павлова «У живій кімнатці», «Знахідка»; Іван Сенченко «Як Олеся заснула у квітці»; Марія Скребцова «Розмова сосонок»; Ганна Беленька «Хто з них правий?»; Віталій Біанкі «Пригоди Мурашки», «Зозулення»; Оксана Іваненко «Про бджілку Медунку», «Чорноморденький»; Василь Сухомлинський «Самотній мураха», «Зозулина журба»; Григорій Храпач «Золотавка» та інші;

третій етап — Зоя Плохій «Хто потрібніший?»; Василь Сухомлинський «Камінь»; Юрій Дмитрієв «Що таке ліс?»; Микола Кучма «Лісовий ярмарок»; Дмитро Чередниченко «Той, що прийшов захищати від дощу» та інші. Авторські екологічні казки варто застосовувати в різних видах художньо-практичної діяльності, використовуючи при цьому увесь спектр методів і прийомів та реалізуючи різні завдання. Актуалізуючи наявні у дітей знання та

елементарні уявлення, виявляючи увесь спектр їх емоційного забарвлення; після спостереження — читання екологічної казки з подальшим обговоренням її змісту. Закріплюючи естетичні вражень про розмаїття і красу об'єктів природи, виховання уважного й гуманного ставлення до світу природи — використовують дидактичні ігри екологічного спрямування.

Звертаючись до художнього образу природи, вихователь має знайти найголовніше почуття, яке цей образ виражає. Саме його й треба донести до старших дошкільників. Екологізувати дитячу свідомість не означає використовувати художній твір як «наочність» до повчальних міркувань про збереження природи. Тут не можна вибудовувати грубих аналогій, які вульгаризують призначення мистецтва. Діти здатні відчувати, що художній образ природи у казці – не просто відображення її в малюнку чи нерухома копія, а насамперед почуття, подив, захоплення, співчуття, гнів, заклик чи будь-що інше.[2].

Осмыслити твір мистецтва художнього образного слова допомагає система заздалегідь продуманих запитань. Найкраще спонукати старших дошкільників до активного пошуку естетичного та екологічного сенсу цього образу в такий спосіб: поставити за мету уточнити уявлення дітей про об'єкти природи, зовнішню їх привабливість, особливості їх будови, зв'язки в природі, а також до дослідництва дітей у процесі пізнання. Доречна діалогізована розповідь казки природничого змісту. З метою відтворення набутих знань, навчати дітей відчувати природу, виховувати бережливе ставлення до неї; сприяти позитивному відгуку у спілкуванні з природним довкіллям, застосування на практиці — вправ з перевтіленням, психогімнастичних етюдів з подальшим формуванням у старших дошкільників ширшого кола уявлень про цілісність природи — використання сюжетних ліній художнього твору екологічної тематики під час спілкування, спостереження, праці в природі; сприяти децентралізації мислення, поглибленому сприйманню дітьми перед шкільного віку об'єктів та явищ природи, сезонних змін, розвитку інтересу до пізнання зв'язків і залежностей в природному довкіллі — фантастичне перефразовування змісту екологічної казки (сюжетні перетворення з позиції вчинків різних казкових персонажів стосовно покращення чи позитивних змін в їх природному середовищі заради збереження його краси); закріплення уявлень про зовнішні ознаки об'єктів природи, різноманітності навколишнього світу, потребу у збереженні і відновленні природи заради їхньої неповторної краси — читання екологічної казки як відповідь на запитання дитини. Крім того, за змістом авторських казок проводять інсценівки, експериментування, придумують продовження, створюють ігрові ситуації, сюжетно-рольові ігри, оформлюють «арт-книжки», моделюють екологічні казки на магнітній дошці чи в графічних редакторах електронних носіїв інформації тощо.

Проведений контрольний етап дослідження доводить, що у старших дошкільників, як очікуваний результат: відбулась синкретизація розрізнених уявлень про природу в цілісну картину світу; трансформація глибинних вражень в естетичні почуття, що стали помітними у продуктах художньо-практичної діяльності дітей; в позитивне бажання сприймати естетичну складову природи як життєдайне джерело, що дає насагу людині творити. Суттєво підвищилась мотивація до екологічно-доцільної поведінки в природі, і

насамкінець це сприяло розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, варто пам'ятати, що авторська екологічна казка, в основу якої покладено конкретні наукові факти, здатна оптимізувати процес формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників, надаючи йому почуттєвої спрямованості.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах. Київ: Слово, 2010. 304 с.
2. Дивосвіт: уроки естетико-екологічної культури на матеріалах українознавства: посібник / Г.С. Тарасенко. К.: «Рута», 2000. 208 с. С. 9.
3. Естетична свідомість. Її структура та специфіка. URL: Режим доступу: [http://osvita / ua / vnz / reports / culture / 10557/](http://osvita.ua/vnz/reports/culture/10557/).
4. Клокова Ю. Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали, Київ, 2011. Вип. 2. С. 265-268.
5. Костюк С. Естетичне виховання дошкільника – складова гармонійного розвитку дитини. // Вісник Інституту розвитку дитини (додаток) : методичні та практичні матеріали. Київ, 2011. Вип. 2. С. 277-284.
6. Одерій Л., Роздимаха А. Розвиток художніх та естетичних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини на ранніх етапах соціалізації. Гуманізація навчально-виховного процесу. Слов'янськ, 2010. Спецвипуск 4. Ч. 1. С. 217-222.
7. Паласевич І.І., Семенюк В.І. Мовленнєво-творча діяльність дітей старшого дошкільного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ : Гельветика, 2021. Вип. 79. Т. 2. С. 30-34.
8. Петрушенко О.П. Словник з естетики. Львів : Магнолія-2006, 2009. 353 с.
9. Сковорода Г.С. Вибрані твори : [упоряд. Передм. Леоніда Ушкалова прим. та комент : Леоніда Ушкалова, Сергія Вакуленка]. Нац. акад. наук України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди, Харк. Історико-філол. Т-во Харків : Прапор, 2007. 384 с.
10. Скрипникова С.В. Досвід естетичного виховання в Україні : витоки, сучасний стан та перспективи розвитку. Естетична освіта педагога : колективна монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. С. 99–116.

Лінкевич Анна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тодосієнко Наталія,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Linkevich Anna,
master's student
Todosiienko Nataliia,
Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY

***Анотація.** В статті розкриваються особливості художньої діяльності як засобу творчого розвитку особистості дитини, що підтверджує необхідність широкого застосування мистецтва в освітньому процесі початкової школи з метою вдосконалення творчих здібностей та формування загальної естетичної культури молодших школярів. Автор статті презентує прийоми використання різних видів мистецтва з дітьми.*

***Ключові слова:** художня діяльність, мистецтво, творчі здібності, молодший шкільний вік.*

***Abstract.** The article reveals the peculiarities of artistic activity as a means of creative development of a child's personality, which confirms the need for wide application of art in the educational process of primary school in order to improve creative abilities and form the general aesthetic culture of younger schoolchildren. The author of the article presents methods of using various types of art with children.*

***Key words:** artistic activity, art, creative abilities, primary school age.*

Постановка проблеми. Розвинена особистість, яка має високий рівень загальної культури та духовності, є важливим носіями нових ціннісних орієнтацій, і її значення в сучасному світі зростає завдяки розвитку концепцій освіти. Питання формування естетичної культури у навчанні та вихованні підростаючого покоління зараз є важливим питанням, яке швидко зростає в сучасних освітніх умовах. Мистецтво, зокрема образотворче, відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки воно відображає та узагальнює емоційні переконання людини щодо життя за допомогою образотворчого мистецтва. Він також розкриває психолого-педагогічні основи формування естетичного відношення та ставлення дітей до мистецтва під час творчої діяльності.

Державна Національна програма «Освіта» Україна ХХІ століття визначає, що забезпечення можливостей для духовного самовдосконалення та формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості є одним із пріоритетних напрямків реформування національного виховання. Музичне мистецтво є важливою частиною культури народу, оскільки воно є засобом образного розуміння навколишнього світу, а також частиною духовного життя людей і суспільства в цілому.

Початкова школа відіграє важливу роль у цьому процесі творчого розвитку особистості. Висновок про те, що візуальне мистецтво сприяє творчому розвитку дитини, свідчить про те, що мистецька діяльність повинна бути широко застосована в навчальному процесі початкової школи. Це

робиться з метою розвитку творчих здібностей дітей і формування загальної естетичної культури молодших школярів. У молодшому шкільному віці у учнів формується ціннісне ставлення до оточуючого середовища, включаючи природу, культуру, людей і самих себе. Вони також розвивають інтереси до мистецтва, поезії та літератури. Коли люди залучаються до мистецтва та діяльності, вони розвивають естетичні ідеали та смаки, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства та цілісне світосприймання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Бех, І. Зязюн, О. Кононко, Л. Левченко та О. Сухомлинська розробляли психолого-педагогічний аспект творчого розвитку особистості. У дослідженнях А. Аніщук, Л. Березовської, В. Зарицької та Л. Середюк, серед інших, підкреслюється, що участь у різноманітній творчій діяльності є важливим фактором розвитку зростаючої особистості дитини. Багато відомих психологів і педагогів, таких як В. Гагаріна, Н. Бабіч, Т. Дуткевич, Г. Кіт, Н. Олійник і Л. Суботіна, досліджували феномен творчих здібностей.

Сучасні дослідники А. Коваль, О. Пеклун і Л. Ткаченко вивчали творчі здібності та роль мистецтва в мистецькому процесі та мистецькій діяльності. Розвиток емоційно-естетичного відношення до образотворення та формування естетичної культури є складною та багатогранною проблемою, яку досліджують представники різних галузей науки: естетики – І. Степаняк, Г. Шингаров; психології – С. Науменко; мистецтвознавства – О. Костюк; педагогіки – Г. Ващенко, Н. Ветлугіна; естетичного виховання особистості, яка репрезентована в сучасних працях педагогів та діячів освіти – Л. Масол, О. Поліщук, О. Половіної, О. Рудницької.

Метою статті є формування творчих здібностей молодших школярів засобами мистецької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Основні концептуальні положення розвитку педагогічної освіти можна знайти в таких нормативних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Стратегія національно-патріотичного виховання», «Нова українська школа» та інших інструктивних документах Міністерства освіти та науки України, які визначають гуманістичні ідеали сучасної освіти.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті визначає парадигму творчого розвитку як проблему творчого розвитку дитини в різних сферах життєвої діяльності та наголошує на тому, наскільки важливо створити сприятливе середовище для розвитку творчих здібностей учнів. Сучасні дослідники, такі як В. Кремень, Л. Лук'янова та Н. Ничкало, досліджують новітні методологічні підходи до сучасного реформування освітнього процесу. Сучасна педагогічна наука зосереджена на розкритті сутніх сил особистості дитини, розвитку особистості дитини та виявлення та розвитку творчої активності. Він передбачає задоволення потреб дитини в активності, зокрема через творчу ініціативу. Це підкреслює важливість і актуальність проблеми творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку. У Законі про культуру Україна визначає «мистецтво» як «мистецтво – творча художня діяльність у сферах: літератури, поезії, музики, образотворчого мистецтва; активна творча діяльність» [1, с. 145].

Мета мистецтва полягає в тому, що воно сприяє розвитку особистості людини, її смаків, інтересів, ідеалів і почуттів. Участь у художньо-естетичній діяльності сприяє розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Художня діяльність включає в себе різноманітні види мистецтва та складається з трьох напрямків: знайомство з художнім твором; отримання задоволення та інформації про твір; аналіз і інтерпретація твору. Художня діяльність ґрунтується на законах добра та справедливості, тоді як естетична творчість ґрунтується на законах краси. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу та прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Естетичне ставлення до світу передбачає насамперед розвиток позитивних почуттів у дитини, які потім перетворюються на риси особистості. Це характерно для молодшого шкільного віку, у період активного розвитку мислення» [4, с. 242].

Ця унікальна форма діяльності людей, яка впливає на культуру, є художньою діяльністю. Створення, зберігання та передача духовних цінностей людства є метою художньої діяльності; це особлива здатність людини створювати та сприймати духовні цінності. Важливо також обговорювати питання художньо-естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва. Розвиток почуттів і моральних якостей пов'язаний із формуванням уявлень особистості про світ, стосунки між людьми та себе в молодшому шкільному віці.» [3, с. 134].

Отже, арт-освіта емоційно орієнтується на художньо-творчий розвиток дітей. Вона надає можливість широкого використання художньо-педагогічних технологій. Таким чином, «сприяючи збереженню мистецьких загальнолюдських цінностей, інновації несуть у собі відмову від усього застарілого, закладають підвалини соціальних перетворень, у край необхідних для формування вчителів нової формації» [3, с. 89]. В арт-освіті дітей молодшого шкільного віку науковці пропонують використання методу багатоканального сприймання, в якому передбачено засвоєння інформації шляхом активізації усіх органів чуття, наукові розробки і практичні рекомендації використання цього методу; представляють рекомендації до методики організації мистецького простору в сучасному закладі шкільної освіти; чітко розкривають механізм використання рефлексійного підходу до мистецької взаємодії педагога й дітей під час художньо-продуктивного образотворення. Вибір правильного означення основних векторів роботи педагогів в освітньому процесі передбачають напрями реалізації новітніх технологій образотворення. В мистецькій діяльності дітей віку треба пропонувати альтернативні орієнтири художнього супроводу, «супровід-співробітництво та супровід-ініціювання, а також орієнтацію вихователів на застосування діяльнісно-пошукової моделі організації арт-освіти» [4, с.247].

Висновки. Таким чином, мистецька діяльність є демонстрацією найвищого рівня творчості. «Художня діяльність, яка сприяє розвитку здібностей і творчому відтворенню, самовираженню особистості дитини молодшого шкільного віку» є визначенням образотворчого процесу» [5, с. 84].

Це самостійна діяльність інтерпретатора, яка включає художні, художньо-продуктивні, образотворчі та музичні аспекти. Крім того, мистецька діяльність є найвищою формою естетичної поведінки. Майже кожен учень може займатися естетичною діяльністю, але не кожен може опанувати художню діяльність. Отже, необхідно розвивати творчі і художні здібності дітей у процесі навчання мистецтву та естетичного виховання молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>
2. Коваль Т. В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 107-112.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Тодосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року. Хмельницький, 2024. С. 242-247.
5. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87

Ліхницька Лариса,

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського(Україна)

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Likhitska Larisa,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

CREATIVITY AS A CHARACTERISTIC OF THE CREATIVE POTENTIAL OF YOUNG SCHOOL STUDENTS

Анотація: У статті охарактеризовано та проаналізовано основні складові творчого потенціалу та креативності особистості молодшого шкільного віку, а також представлені методи розвитку та виховання творчої

особистості. Висвітлено основні підходи до вивчення та визначення поняття «творчість» та «креативність»

Ключові слова: творчий потенціал, креативність, творче мислення, фантазія, уява.

Abstract: The article characterizes and analyzes the main components of the creative potential and creativity of an individual of primary school age, as well as presents the methods of development and education of a creative personality. The main approaches to the study and definition of the concepts of «creativity» and «creativity» are highlighted

Key words: creative potential, creativity, creative thinking, fantasy, imagination.

Актуальність теми. В сучасній психології спостерігається активізація досліджень в галузі психології творчості, так як суспільна практика змушує науковців ґрунтовніше і активніше проводити дослідження з цієї проблематики, визнавши, що творчі досягнення мають не особистісний, а соціальний смисл.

У вітчизняній психології склався окремий науковий напрямок, що вивчає проблеми творчості і творчої діяльності – психологія творчості. В контексті цього творчість і креативність розглядається як основа і механізм розвитку психіки (П.Гальперін, О.Запорожець, Ю.Мельник, В.Шахов, С.Максименко, В.Педоренко, Ю.Гільбух та ін.), а її дослідження пов'язується з закономірностями розвитку мислення та уяви (С.Бернштейн, Л.Найдьонова, Р.Павелків, Г.Балл, І.Чухрій, Т.Комар та ін.).

Дослідження з психології творчості, відомі під назвою «креативність», проводили і зарубіжні вчені такі, як Дж. Гільфорд, С. Меднік, В. Сміт, К. Тейлор, Е. Торренс, Х. Трік, М. Уоллах, Д. Халперн та ін. Однак, як відмічають автори В.Поліщук, В.Моляко, М.Ярошевський, вони не були достатньо результативними.

Тому питання розвитку творчої особистості стає все актуальнішим в умовах входження України в світовий, економічний, освітній, науковий простір, що зумовлює необхідність підвищення інтелектуального потенціалу країни. Кардинальні зміни, які спричиняють потребу у розвитку і використанні на благо суспільства творчих здібностей особистості, визначають необхідність подальшого розвитку досліджень у цій сфері. Одним із пріоритетних напрямів, відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, є особистісна орієнтація освіти, зокрема формування творчої особистості, здатної до гнучкої адаптації в динамічно змінюваному світі.

Важливість нашої теми дослідження полягає в тому, що молодший шкільний вік є сенситивним для формування здібностей дитини, формування її креативності, які в свою чергу залежать від емоційного благополуччя школяра. Як засвідчує практика, найбільші проблеми з розвитком креативності існують у молодшому шкільному віці, що зумовлено як віковими, так і соціальними чинниками.

Мета статті – охарактеризувати та проаналізувати основні складові прояву та розвитку творчого потенціалу та креативності особистості молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Креативність розглядають як характеристику творчого потенціалу особистості. Повноцінно функціонуюча людина живе креативно. В кожному мить вона знаходить нові способи жити, замість того щоб залишатись замкнутою в минулих, жорстких патернах, які більше не адаптивні. К.Роджерс описував повноцінно функціонуючих людей як здатних адаптуватися до нових умов, як «авангард людської еволюції» [5].

У психології творча активність розглядається як складова частина більш глобального явища – креативності. Цим терміном позначається комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійній постановці проблем, народженню значної кількості оригінальних ідей і нешаблонному їх вирішенню.

За визначенням Е.Фрома, креативність – це здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, спрямованість на нове і вміння глибоко усвідомлювати власний досвід [6].

«Всередині» феномену креативності виділяють його потенційні і актуальні «іпостасі», а також принципово їх розділяють. Це пов'язано з процесами освоєння носієм потенційної креативності того чи іншого (нового для нього) соціально значимого виду діяльності [2].

Зовнішні фактори можуть мати істотний формуючий вплив на такі компоненти креативності, як мотиваційний, когнітивний і поведінковий.

Мотивація креативної поведінки складається в ранньому дитинстві. Вона пов'язана з переживанням почуття деміурга («Я можу», «У мене не виходить»), з прийманням власних недоцільних бажань. Мотивація доцільної поведінки, яка також формується в дитинстві, передбачає бажаними лише реально здійсненні обставини, події. Таким чином, мікросередовище може перешкоджати або сприяти розвитку мотиваційного блоку креативності [2].

А.Маслоу розглядає креативність як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Серед інтелектуальних здібностей креативність виділена в особливий тип. Згідно А.Маслоу – це творча спрямованість, яка є вродженою, але втрачається більшістю під впливом середовища [6].

Поведінковий аспект креативності припускає реалізацію креативних властивостей на поведінковому рівні: вироблення певних поведінкових автоматизмів, вироблених способів дій. Вони виробляються за рахунок наuczіння: наслідування деяких дій, повторення і закріплення їх. Тому мікросередовище, яке сприяє формуванню креативності на поведінковому рівні, має мати зразки креативної поведінки і способи їх пред'явлення. Важливо, однак, щоб зразки креативної поведінки були тільки присутніми у мікросередовищі, але не нав'язувались [4].

Отже, в традиційній психологічній парадигмі креативність розглядається як особистісна категорія, хоча на даний час не визначено, що слід вважати її сутнісною ознакою: дивергентне мислення, інтелектуальну активність, чи інтерактивність як особистісну якість [3].

Мислення починає свій розвиток в процесі взаємодії дитини з усім, що її оточує. Розвиток мислення створює внутрішні умови для засвоєння знань та навичок, виховання розумових та творчих здібностей. Деякі дослідники такі, як

В.Шахов, А.Большакова та В.Найчук навіть доводять, що не можна розмежовувати поняття мислення й мислення творче. Бо сам процес мислення однієї людини настільки своєрідний, загадковий, відмінний від мислення іншої людини, що завжди є актом творчим, не зважаючи на його результати та наслідки [1, 3].

К.Фоменко вважає, що обов'язковими ознаками творчого мислення є оригінальні висновки, нестандартні відповіді, швидкість та доцільність дій, здатність висунути нові ідеї та гіпотези, здатність до спілкування, усвідомлення свого мислення, ефективність використання минулого досвіду, критичне ставлення, самостійність мислення, стійкість та глибина знань, вміння абстрагуватися та встановлювати нові зв'язки та співвідношення між об'єктами [4].

В.Шахов під креативністю розуміє здатність людини відмовитись від стереотипних способів мислення чи здатність знаходити способи розв'язання проблем та нові способи самовираження. Оскільки носієм творчості є людина, то її креативність є здатність до конструктивного, нестандартного мислення і поведінки, а також усвідомлення і розвиток власного досвіду. Важливою умовою актуалізації креативності особистості є здатність до саморегуляції та впевненість у собі.

Здатність до творчого мислення формується та розвивається протягом усього життя людини, але найефективніше та найбурхливіше проходить цей розвиток у дитячому віці. При цьому визначну роль може відігравати сім'я, в якій виховується дитина та навчальний заклад, зокрема школа. Саме в школі формується особистість, мала дитина перетворюється на самостійну та дорослу людину, якій потрібно знайти себе, визначити своє місце в світі, що неможливо без творчого мислення [2].

У пошуках методів розвитку творчого потенціалу слід враховувати особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку, наголошує І.Мельник. І тут особливу увагу потрібно звернути на такі моменти:

1. Організувати спостереження. Молодші школярі «дивляться», але «не бачать». Потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, тому, що робить роботу оригінальною.

2. Стимулювати творчу уяву. Діти 6-9 років яскраво сприймають світ, для них характерна особлива емоційність уяви. Потрібно допомогти зрозуміти побачене, почуте, пережите, допомогти віднайти зв'язки, відношення між явищами та предметами, і тим самим закласти основи творчого мислення.

3. Розвинути потребу творчості. Створити атмосферу пристижності творчого процесу. Варто використати притаманну дітям цього віку імпульсивність та спрямувати її на творчість: запропонувати придумати риму, загадку, казку, самостійно віднайти що-небудь цікаве у природі тощо.

4. Підтримувати позитивні емоції. Відомо, що діти молодшого шкільного віку сильно цінують думку дорослих, радіють власним і чужим успіхам. Тому завдання педагога – дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних досягнень, від власної творчої праці.

5. Виховувати вольові риси характеру. У творчому процесі, а зокрема у творчому мисленні, важливу роль відіграють такі вольові риси характеру як

самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність піти на ризик. За словами відомого педагога А.Макаренка: «відмова від ризику означає відмову від творчості». Одним з ефективних засобів виховання вольових рис характеру можуть бути різноманітні ігри.

6. Будь-який вид діяльності повинен містити елементи творчості. Для того, щоб здатність до творчого мислення не залишалася лише в пасивному стані, щоб отримати певні результати, потрібен постійний стимул, двигун, котрий буде активізувати творчість. Таким двигуном можуть стати гуртки, конкурси, олімпіади, змагання тощо [1].

Найефективнішим способом навчити дитину мислити творчо є гра, і особливо гра розвиваюча. Дослідження психологів показують, що продуктивному творчому мисленню сприяє оволодіння спеціальними способами. До таких способів належать: виділення протилежних властивостей, пошук аналогій, асоціювання понять, ставлення запитань, переформулювання, генерування ідей, зміна альтернативи, комбінування.

Уява і фантазія є ще одним важливим складником творчого мислення особистості. Особливість уяви полягає в тому, що вона дозволяє приймати рішення і знаходити вихід з проблемної ситуації за відсутності знань, які в таких випадках необхідні для мислення. Фантазія дозволяє, так би мовити, «перескочити» через якісь етапи мислення і уявити собі кінцевий результат.

Активна уява спрямована на вирішення певних завдань. Репродуктивна уява характеризується тим, що створює образи, які відповідають описові. Наприклад, під час читання літератури, під час вивчення карти місцевості чи історичних описів уява відтворює те, що відображене в цих книгах, картах, оповіданнях [3].

Продуктивна уява, на відміну від відтворюючої, передбачає самостійне створення нових образів, які реалізуються в оригінальних і вартісних продуктах діяльності. Продуктивна уява є невід'ємним елементом творчої діяльності [5].

Рекомендується особливу увагу звернути на розвиток таких здібностей і вмінь, що розвивають уяву:

1. Використання заміники предметів.
2. Здійснення «опредмечування» невизначеного об'єкту.
3. Створення образів на основі словесного опису або неповного словесного зображення.
4. Оперування уявними образами простих багатовимірних об'єктів (просторова уява);
5. Підпорядкування власної уяви певному задумові, створення і послідовна реалізація цього задуму [4].

Проте цей процес може порушуватися як внаслідок невдалих педагогічних впливів, так і завдяки використанню точних психологічних прийомів формування. Так, не викликає сумніву, що розвиткові творчої уяви, зокрема дитини, сприяють казки, художня література, хороші фантастичні твори, загалом мистецтво, природа. Однак існують і безпосередні прийоми, вправи, виконання яких тренує уяву.

Серед форм уяви, які треба розвивати, варто назвати таку глибинну й емоційну її форму, як емпатія. Розвинена уява сприяє емпатичному розумінню – важливій якості особистості. Емпатичне розуміння іншої людини об'єднує

здатність слухати й передавати почуте іншому. Точне емпатичне розуміння включає процеси адекватного представлення і комунікації. Воно є важливим для будь-якої спільної діяльності (зокрема, творчої спільної діяльності) [4].

Творчість – це не лінійний процес, у ньому бувають підйоми і спади. Найвищий кульмінаційний творчий стан – це натхнення. Людину в стані творчого натхнення нібито несе «потік», вона не все усвідомлює у своїх діях, не завжди може сказати, скільки минуло часу. Нерідко з перебуванням у стані творчого натхнення пов'язане й виникнення інсайтів. Людина, яка перебуває у стані творчого натхнення, має сильний вплив на інших людей, часто може переконати їх, схилити до своєї думки, ідеї, повести за собою. Особистісну властивість, що надає можливість такого ситуативного впливу на інших, пов'язаного з власним натхненням, називають харизмою [1].

Добре відоме сьогодні поняття «харизматичний лідер», тобто лідер, який веде за собою не стільки глибинною силою переконання, скільки власним надихаючим прикладом. Інколи такого впливу вимагають і від учителя, дорослого, який працює з дітьми, лідера творчого колективу.

Кажуть, що творчий учень є дзеркальним відображенням творчого вчителя. При цьому від дорослого вимагають творчості найвищого, об'єктивного рівня, не тільки педагогічного, а й предметно-змістового натхнення, яке завойовує серця, харизми – надзвичайної надихаючої обдарованості, яка викликає у кожного учня «почуття повної довіри», «готовність дотримуватися того, чого вчить учитель».

Однак такий підхід не зовсім продуктивний, по-перше, тому, що ця характеристика не може і не повинна торкатися кожного з мільйонів учителів, керівників гуртків і студій, тренерів-професіоналів та інших дорослих, які професійно працюють із дітьми. По-друге, проста констатація зв'язку творчості вчителя і творчості учня, непомірні вимоги до творчої майстерності вчителя зменшують його потенціальні можливості в оволодінні методиками розвитку творчості. Проте слід зважити на існуючу сьогодні можливість виявлення й експлікації механізмів формування творчості, створення відповідних технологізованих методик і прийомів. Інша річ, що в принципі можливості розвитку та реалізації творчого потенціалу не мають обмежень.

Як ми зазначали, розвиваюча гра є важливим інструментом розвитку творчого мислення. У грі молодший школяр хоч і спирається на фантазію, проте в той же час не хоче залишати для фантазії місця. Все, що можна реалістично здійснити, він робить. Мова йде про речове, матеріальне моделювання дійсності. Це стосується, зокрема, конструкторської діяльності, яка мало чим відрізняється від гри. Тут фантазія виступає не тільки як доповнення ситуації, а й допомагає перевтіленню. В уяві школяра виникає ілюзія власної присутності в різних місцях земної кулі тощо. Він створює спрощений, доступний для операції аналог або модель, вживається в неї і знаходить у цьому насолоду, серйозно вірить і переживає свою роль у створеній ним ситуації. У дітей залишається ігрова свідомість, якщо навіть вони вчаться. В цій ігровій свідомості, проте, все більше виступає контролюючий момент власного «Я» [1].

Вистовки. Отже, молодший шкільний вік – важливий етап виховання творчого мислення дитини. В молодшому шкільному віці відкриваються нові

можливості стимулювання психологічного розвитку дитини через регуляцію її стосунків з оточуючими людьми особливо з вчителями і батьками, до впливу яких в цьому віці дитина ще достатньо відкрита. Це дозволяє дорослим розвивати і використовувати у вихованні соціальні мотиви дитини для здійснення на неї позитивного впливу, а також всебічно розвивати творчий потенціал особистості.

Список використаних джерел

1. Большако А. Психологічна Т-гра «Креативність». Дніпро, Ліга-Ко. 2021. 141 с.
2. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. К., Нова хвиля, 2007. 308 с.
3. Найчук В.В. [Дослідження образної пам'яті та креативності дітей молодшого шкільного віку: особливості та взаємозв'язок](#). Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія ХНПУ імені Г.Сковороди. 2014. С. 105-118.
4. Фоменко К. Психодіагностика естетичних здібностей. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія ХНПУ імені Г.Сковороди. 2022. С. 86-95.
5. Andreasen, N. C. Creativity and mental illness: prevalence rates in writers and their first – degree relatives. *American Journal of Psychology*. 2009. 144, 1288 – 1292.
6. Brovchak, Liudmyla, Starovoit Lesia, Likhitska Larysa, Todosiyenko Nataliya, and Yakymenko Yuliya. Influence of Art on the Creative Development of Children. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series "Physics,"* no. 55 (2024): 529–536.

Люта Діана,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Барановська Ірина,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ В МУЗИЧНОМУ ФОЛЬКЛОРИ: РОЛЬ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ ДИТЯЧОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Liuta Diana,
master`s studett
Baranovska Iryna,
Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

EMOTIONS AND FEELINGS IN MUSICAL FOLKLORE: THE ROLE OF COLLECTIVE CREATIVITY IN SHAPING CHILDREN'S WORLDVIEW

Анотація. У статті розкрито значення музичного фольклору у формуванні емоційного досвіду та світогляду дітей. Особливу увагу приділено ролі колективного виконання фольклорних пісень та ігор, що впливають на емоційний розвиток та соціальну інтеграцію. Досліджено, як традиційні музичні елементи допомагають дітям краще розуміти та виражати почуття.

Ключові слова: музичний фольклор, емоції, почуття, колективна творчість, дитяче світосприйняття.

Abstract. The article reveals the significance of musical folklore in shaping children's emotional experience and worldview. Special attention is given to the role of collective folk song performances and games, which impact emotional development and social integration. The study examines how traditional musical elements help children understand and express feelings.

Key words: musical folklore, emotions, feelings, collective creativity, children's worldview.

Музичний фольклор завжди був і залишається способом передачі емоцій, ідей та досвіду, накопиченого багатьма поколіннями. У сучасному світі, де стрімкий розвиток технологій відволікає від безпосереднього спілкування, важливо знову звернути увагу на фольклорні практики. Вони здатні допомогти дітям навчитися виражати та усвідомлювати власні емоції, сприяючи формуванню емоційно багатих та чутливих особистостей. Використання дитячого фольклору в навчальному процесі дозволяє «розширити емоційні межі дітей, розвинути їхню чутливість до різноманітних емоційних відтінків, які вони переживають під час виконання народних пісень» [2, с. 25]. Це дає дітям можливість не тільки розпізнавати емоції, але й навчитися співпереживати

Завдання освітян – розвинути в дітей здатність до розуміння емоційного контексту, що стає основою для їхньої соціалізації та розвитку моральних цінностей. Використання музичного фольклору в дошкільному закладі освіти може стати ефективним засобом для виховання в дітей здатності до емоційного сприйняття й формування їхньої емоційно-почуттєвої сфери. Таким чином, дитина в процесі спільного співу чи гри не лише вчиться висловлювати емоції, але й оволодіває навичками прийняття емоцій інших.

Музичний фольклор, особливо у колективному виконанні, сприяє розвитку соціальних навичок і вміння співпрацювати в групі. Під час музичних занять діти не лише навчаються виражати свої емоції, але й інтегрують музичну діяльність із іншими видами спільної роботи, що створює емоційно сприятливу атмосферу для колективної взаємодії. Таким чином, музичний фольклор містить два важливих аспекти: індивідуальний — допомагає кожній дитині підвищувати впевненість у собі та краще розуміти свої емоції, та колективний — сприяє розвитку емпатії і соціальних навичок, необхідних для співпраці та взаємопідтримки.

Вплив музичного фольклору на виховання та розвиток дітей вивчали багато вчених, серед них: В. Антонов, Барановська І., Мозгальова Н., Гончарук, І., Давидова, М., Євтушенко, О., Коваль Т..

Вчені відстоюють думку, що музичний фольклор позитивно впливає на емоційну чутливість дітей. В.Антонов підкреслює, що музичний фольклор сприяє «емоційному відлунню», завдяки якому діти відчувають глибокий зв'язок зі своїми почуттями [1, с. 19]. Музичний фольклор формує у дітей почуття єдності з культурною спадщиною свого народу, що позитивно впливає на їхній емоційний розвиток та самовідчуття. Завдяки колективному характеру

таких практик, як спів, хороводи та танці, діти мають можливість спільно переживати емоційні моменти. Це сприяє розвитку в них здатності до співпереживання і розуміння почуттів інших людей, що є важливим аспектом соціально-емоційного виховання. Колективний аспект фольклорного співу є ключовим для формування у дітей соціальних навичок: він допомагає краще інтегруватися у групу, навчитися виражати симпатію та підтримку [5, с. 53]. Це позитивно впливає на розвиток комунікативних навичок, що є необхідними для формування гармонійних відносин у дитячому колективі.

Метою статті є дослідити вплив колективної творчості у формі музичного фольклору на емоційний розвиток дітей.

Схарактеризуємо особливості дитячого музичного фольклору та ігрових практик, які допомагають дітям навчитись глибше розуміти власні емоції та ефективно взаємодіяти з однолітками.

Музичний фольклор — це усна народна творчість, що передається від покоління до покоління у вигляді пісень, мелодій, танців та обрядів. Він є одним з основних компонентів національної культурної спадщини, відображаючи життєвий досвід, емоції та цінності народу. Музичний фольклор охоплює різні жанри, серед яких можна виділити обрядові пісні (колядки, щедрівки, веснянки), коліскові, ліричні та побутові пісні, а також інструментальні твори, що проводять танці та народні ігри.

Художні засоби музичного фольклору – це повторюваність мелодійних та ритмічних структур, простота форми (коротка, зрозуміла структура), звуконаслідування та імітація природних звуків та рухів, ритмічна виразність, гра зі словами, образність та ліричність мелодій, ігрові елементи, спрощена символічність, алегорії. Ці художні засоби допомагають дитячому музичному фольклору стати не лише формою розваги, а й важливим інструментом естетичного та емоційного розвитку дітей.

Відомо, що участь у колективних іграх із піснями та хороводах значно посилює емоційну чутливість дітей, сприяє розвитку їхньої здатності до емпатії. Дослідники фольклорних традицій стверджують, що взаємодія під час традиційних дитячих ігор українців, що супроводжуються співом, стимулює емоційний відгук у дітей, створюючи простір для взаєморозуміння та самовираження. За словами І. Гончарук, «саме під час спільного співу діти засвоюють досвід емоційної співчутливості, який допомагає їм будувати міцні емоційні зв'язки» [4, с. 45].

Історія музичного фольклору тісно пов'язана з народними звичаями і традиціями, які передавалися з покоління в покоління. Фольклор був основним способом передачі культурних цінностей, історії та емоційних переживань. Народні пісні та хороводи були невід'ємною частиною соціальної та обрядової діяльності, що сприяли не лише емоційному, а й соціальному розвитку дітей. Музичний фольклор створив свою рідну «енергетичну атмосферу», яка сприяла розвитку емоційної чутливості і глибокого розуміння почуттів.

Використання музичного фольклору в дошкільній освіті не лише позитивно впливає на емоційний розвиток дітей, але й ускладнює розвиток їхніх когнітивних здібностей. Вивчення пісень, ритмічних ігор та хороводів розвиває концентрацію пам'яті, мовленнєві навички, увагу та здатність до вирішення проблеми. Колективні музичні практики стимулюють дітей до

активної участі в процесі, що дозволяє формувати не лише емоційну, а й інтелектуальну сферу.

У процесі роботи з музичним фольклором, особливо в дошкільних закладах, важливо використовувати такі вправи, які дозволяють дітям не тільки співати, але й активно взаємодіяти з іншими учасниками.

Приклади завдань і вправ для старших дошкільників на матеріалі музичного фольклору:

1. Колективна гра «Подояночка»

У цій традиційній грі діти збираються в коло, співають пісню й виконують різні рухи, наслідуючи один одного. Один із учасників зображає Подояночку, в той час як інші підтримують його, виконуючи ритмічні рухи. Така вправа дає можливість дітям висловлювати емоції через міміку та рухи, що сприяє розумінню власних почуттів і почуттів інших.

2. Вправа «Прихід весни»

Діти співають веснянки та виконують рухи, які символізують прихід весни, наприклад, рухи «розквітання» чи «прильоту» птахів. Цей ритуал не лише дає змогу проявити творчість, а й дозволяє дітям висловити позитивні емоції, такі як радість, очікування, які асоціюються з весняним пробудженням природи.

3. Передача емоцій у грі «Котилася торба»

Діти сідають у коло та передають один одному «торбу», підспівуючи. Кожен учасник намагається передати певну емоцію за допомогою жестів чи міміки, а інші відгукуються на це, намагаючись зрозуміти настрій товариша. Така вправа дозволяє дітям краще усвідомлювати емоційні стани й розвиває соціальні навички.

4. «Хоровод настроїв»

Під час хороводної пісні діти мають виражати різні емоції – наприклад, радості чи смутку, синхронізуючи свої рухи з іншими учасниками. Ця вправа допомагає дітям навчитися перемикати емоційні стани й підвищує їхню здатність до емоційного співпереживання.

Через музичний фольклор діти не тільки збагачуються культурними знаннями, але й розвивають вміння оцінювати та контролювати власні емоції. Фольклорні твори, виконувані у святковій обстановці, створюють «емоційну атмосферу», що закладає основи для формування колективної самоідентифікації. «Залучення дітей до колективного співу веснянок допомагає їм відчутти себе частиною цілісної культури», – стверджує М. Давидова [5, с. 53]. Такі переживання формують у дитини не лише емоційну стабільність, але й здатність до емоційної інтеграції в групу.

Музичний фольклор, завдяки своєму колективному характеру, не лише створює умови для творчого вираження, а й надає дітям можливість зрозуміти та адаптувати свої емоції. Регулярне залучення до таких практик сприяє емоційній стабільності, розвитку емпатії та комунікативних навичок, що є важливими аспектами у підготовці дітей до соціального життя. Музичний фольклор має важливе значення для дітей з особливими освітніми потребами. Колективна музична діяльність допомагає таким дітям інтегруватися в групу, розвивати соціальні навички та навички самовираження. Музика, рухи і спів створюють емоційну підтримку, що допомагає адаптації таких дітей у соціумі.

Підсумовуючи, можна сказати, що музичний фольклор є потужним засобом емоційного та соціального розвитку дітей, що позитивно впливає на формування їхнього світогляду та здатності до співпереживання. Завдяки спільним фольклорним практикам дитина вчиться розуміти цінність колективного досвіду, розвиває почуття причетності до культурного середовища, в якому живе, та формує здатність до емоційного самовираження.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз ефективності фольклорних практик у дітей з особливими освітніми потребами, адже саме колективна музична діяльність може стати засобом адаптації та інтеграції. Більш детальне вивчення методів інтеграції фольклору у навчальний процес також дозволить розвинути практичні підходи до виховання емоційно стійких особистостей у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Антонов, В. Психологічні аспекти музичного фольклору. Київ: Освіта, 2020. 200с.
2. Барановська І.Г Використання дитячого фольклору на уроках музики. Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. №7. С. 24-29
3. Барановська І.Г., Мозгальова Н.Г. У країну творчості через світ народного мистецтва: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2011. 134с.
4. Гончарук, І. Формування емоційного інтелекту дітей засобами фольклору. Вінниця: Видавничий дім, 2022. 150 с.
5. Давидова, М. Вплив колективного співу на дитячий світогляд. *Педагогіка і психологія*. 2021. № 4. С. 48-54.
6. Євтушенко, О. Дитяча фольклорна творчість як метод виховання. Львів: Науковий світ, 2022. 120 с.
7. Коваль Т.В. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Історія», Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка»): журнал. 2022. № 2(2) 2022. С. 546-555.

Мальов Сергій,

концертмейстер, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Malov Serhii,

accompanist, recipient of the higher education degree “Doctor of Philosophy”
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF CHILDREN IN THE CONTEXT OF THE FOLLOWING OF PRE-SCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Анотація. Автор статті презентує засоби формування естетичної компетентності дітей молодшого шкільного віку в контексті наступності

дошкільної та початкової освіти. В статті розкриваються деякі особливості формування естетичної компетентності дітей молодшого шкільного віку в умовах освітнього процесу початкової школи з метою формування загальної та естетичної культури молодших школярів.

Ключові слова: естетична компетентність, мистецтво, молодший шкільний вік.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of aesthetic competence of children of primary school age in the conditions of the educational process of primary school with the aim of forming the general and aesthetic culture of primary school children. The author of the article presents the means of forming the aesthetic competence of children of primary school age.

Key words: aesthetic competence, art, primary school age

Постановка проблеми. Основним завданням у реформуванні сучасної освіти в Україні є визначення ефективних стратегій у вихованні підростаючого покоління. Особлива увага приділяється проблемі впровадження співробітництва всіх суб'єктів підготовки, зосереджуючись на інноваційних методах, моделях і технологіях, які забезпечуватимуть підготовку науково-педагогічних кадрів. Крім того, особлива увага приділяється створенню та розгляду методів впровадження інноваційних ідей у традиційні методи навчання. В сучасній освіті та мистецькій педагогіці це є відображенням людиноцентризму, концепції, яка полягає в тому, щоб зосередитися на розвитку особистісних рисах людини шляхом творчої та ефективної естетичної діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унікальність проблеми дослідження полягає в тому, що в сучасних школах існує багато розбіжностей щодо майбутніх можливостей естетичного виховання молодших школярів. Це вимагає якісно нових змін у освіті в цілому. Сучасні дослідники вели пошук ефективних шляхів оптимізації процесу естетичного виховання учнівської молоді. Так, М. Грибанова, В. Григоренко, І. Барановська, Р. Добровольська, Т. Голінська, І. Гриценко, Л. Старовойт, Н. Тодосієнко, О. Ущипівська та Л. Масол, О. Поліщук, О. Половіної та О. Рудницької досліджували процес естетичного виховання і ставлення дітей до навколишнього світу та мистецтва.

Мета статті – дослідження шляхів формування естетичної компетентності дітей в контексті наступності дошкільної та початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення цієї мети було визначено наступні зобов'язання: розглянути безпосередні виклики, з якими стикається Україна; продемонструвати, як недоліки в освіті та вихованні сприяють виникненню глобальних суспільних проблем; продемонструвати, що відчуття національної естетичної культури є необхідною складовою патріотизму; і підкреслити значення естетичного підходу до виховання. Для модернізації освіти в Україні потрібна активна, естетично розвинута особистість. Відповідно до нового базового закону «Про освіту», модернізація української освіти вимагає підготовки активної, естетично розвинutoї особистості. З вересня 2018 року впроваджується нова концепція Нової української школи, заснована на базовому законі «Про освіту», який спрямований на розвиток компетентностей,

необхідних для успішної самореалізації особистості в суспільстві. Основні концептуальні положення розвитку педагогічної освіти відображаються в таких державних документах, як Закон України «Про освіту», «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Концепція сучасної мистецької школи», «Стратегія національно-патріотичного виховання», «Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року».

Розвиток естетичної свідомості молодших школярів означає розвиток їхнього ставлення до мистецтва, емоцій, почуттів, потреб, смаків і ідеалів. Це цілеспрямований, структурований процес формування естетичного та художнього відображення у свідомості предметів і явищ мистецтва, природи та навколишнього середовища. Це впливає на органи почуттів і ставлення до прекрасного як у матеріальному, так і в духовному світах. Інтелектуальне та духовне становлення молодшого школяра забезпечується формуванням естетичного ставлення до дійсності.

Початкова школа потребує значних змін як у загальному педагогічному процесі, так і в його компонентах, зокрема мотивації, змісту, процесу та інших структурно-системних елементів освіти. Для розвитку естетичної компетентності учнів молодшого шкільного віку необхідно впровадити нові концепції, ідеї та моделі. У традиційних методах є певна фрагментарність, роздільність і часова дистанція.

Естетичне виховання має величезний потенціал для успішного виконання цього завдання. Воно закладає основні цінності, принципи та переконання в дитинстві, які в майбутньому визначатимуть життєву позицію та поведінку дорослої людини, громадянина. Удосконалення всіх вищезазначених елементів вимагає зміни методології навчання. Це означає перехід від традиційних інформаційних репродуктивних методів до проблемно-пошукових, індивідуально-диференційованих, особистісно орієнтованих методів навчання, зосереджених на розробці навчальних планів і програм відповідно до індивідуальних потреб учнів. Таким чином, початкова школа має вирішальне значення для процесу творчого розвитку особистості дитини, особливо «наступність у навчанні та вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку» [2, с. 112].

Інноваційно-орієнтована система естетичного виховання спрямована на розвиток естетичних навичок учнів молодшого шкільного віку та підготовку їх до нових діяльностей у сфері мистецтва та художнього мистецтва. Основна відмінність цієї моделі полягає в тому, що вона спрямована на підготовку дитини до життя в сучасному динамічному суспільстві, дозволяючи їй розвиватися як активному учаснику змін і інновацій, а також здатному до ініціативи та реалізації естетичних інновацій. Щоб реалізувати цю творчу модель, «розвиток особистості як суб'єкта інноваційної діяльності на діяльнісному, особистісному та соціальному рівнях забезпечуватиметься за допомогою комплексної стратегії інноваційного розвитку» [4, с. 144].

Таким чином, формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку є значним фактором, який позитивно впливає на їхню особистість, формує суспільно-політичні тенденції та формує гуманістичний

розвиток суспільства. Для того, щоб оптимізувати естетичне виховання молодших школярів у світлі викликів сучасності, необхідно провести ретельний науковий аналіз і використовувати нові художньо-педагогічні технології та підходи, щоб формувати їхні естетичні погляди та переконання.

Освітня система повинна скористатися величезним потенціалом естетичного виховання в його світоглядному та ціннісному значенні. «Формування духовно багатой людини, яка глибоко розуміє твори мистецтва, має високо розвинуті естетичні смаки, відчуває красу навколишнього світу та прагне до творчого перетворення дійсності за законами прекрасного. Це типово для молодшого шкільного віку, коли вони активно мислять» [5, с. 242]. Таким чином, творчі здібності дітей молодшого шкільного віку розвиваються завдяки художньо-естетичній діяльності. «Формування здібностей і творче відтворення, самовираження особистості дитини молодшого шкільного віку сприяють естетичній діяльності» [7, с. 84]. Таким чином, «важливого значення набуває також осмислення питань естетичного виховання, формування естетичної культури особистості; виховання у молоді національного характеру мислення, патріотизму, моральності, естетичної самосвідомості, духовного розвитку дітей та юнацтва». Розвиток почуттів і моральних якостей пов'язаний із формуванням уявлень особистості про світ, стосунки між людьми та себе в молодшому шкільному віці. Основою моральної спрямованості особистості є те, що визначає її подальші дії» [3, с. 134]. Вплив естетичної компетентності на творчий розвиток особистості, смаків, інтересів, ідеалів і почуттів молодших школярів є важливим.

Зважаючи на це, можна зробити висновок, що розвиток естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку сприяє розвитку ціннісного світосприймання через залучення учнів до художньої культури та світу. Це сприяє розвитку їхніх почуттів, здатності до рефлексії, творчого мислення, міжособистісного та міжкультурного діалогу, а також розширенню світогляду. Відродження національної культури та створення національної школи вимагає нових методів виховання молоді. Нова концепція музично-естетичного та духовного виховання повинна базуватися на найкращих зразках українського національного фольклору, щоб виховувати любов до народних українських традицій, рідної землі та історії наших предків. Він допомагає розвивати основні елементи духовного світу молоді: національну самосвідомість, патріотичне мислення та духовний світ» [5, с. 242].

Так, естетичне виховання передбачає, насамперед, розвиток почуттєвої сфери особистості. Воно спрямоване на формування у творчої особистості здатності адекватно сприймати прекрасне і потворне, чуття міри у створенні художніх цінностей. «Естетичне виховання є специфічною діяльністю, під час якої у дітей молодшого шкільного віку формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій. На його основі формується художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва. Завдяки художньому сприйманню дитина пізнає себе, свої взаємини з навколишнім світом в «уявному полі» художніх образів шляхом емоційної ідентифікації» [5, с. 247]. Динаміка становлення естетичної обізнаності та розвитку сприймання дітей дошкільників і молодших школярів певною мірою залежить від їх здатності до емоційно-естетичного переживання.

Висновки. Таким чином, останнім часом науковці знаходять нові шляхи отримання передового досвіду в гуманітарних науках і мистецтві. Згідно з результатами аналізу, естетичне виховання є важливим компонентом дошкільної та початкової освіти, і відчуття причетності до національної культури має бути визнано одним із найважливіших компонентів. У сучасному суспільстві формування естетичного ставлення до дійсності, ідеалів і смаків у дітей молодшого шкільного віку є важливою проблемою. Її вирішення сприяє відновленню рівноваги між розвитком творчості та найсучаснішими досягненнями в науці та освіті.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compessed.pdf>
2. Коваль Т. В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 107-112.
3. Мальов С. В. Виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в процесі формування естетичної компетентності. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року*. Хмельницький, 2024. С. 134-138.
4. Петришина Т. Ю. Роль вихователя в контексті перспективності й наступності дошкільної освіти та початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. матер. VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2022. Вип. 11. С.144 – 146.
5. Годосієнко Н. Л. Педагогічне значення українського фольклору у патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд : зб. матер. міжвузівської науково-практичної конференції Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії 22 лютого 2024 року*. Хмельницький, 2024. С. 242-247.
6. Akimova, O. Creative thinking as a philosophical category. *Proceedings of the Summer Science Symposium "Science and policy — Dialogue in Europe"*. Estonia, Tallinn, 0103August, 2016. pp. 13 – 18.
7. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbior artykułow naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87

Мацюк Анастасія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Шикиринська Олександра,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Matsiuk Anastasiia,
master's student
Shykyrynska Oleksandra,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE BY MEANS OF ART EDUCATION

***Анотація.** Стаття розкриває роль мистецької освіти як ефективного інструменту для розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. В сучасних умовах швидких соціальних змін та інформаційного перевантаження формування емоційної грамотності стає важливим аспектом виховання. Мистецтво, зокрема образотворче, музичне та театральне, сприяє розвитку здатності дітей розпізнавати та розуміти емоції, як власні, так і інших людей. Мистецька діяльність стимулює емпатію та емоційну регуляцію.*

***Ключові слова:** емоційний інтелект, дошкільний вік, молодший шкільний вік, мистецька освіта, розвиток емоцій, емоційна грамотність, емпатія, комунікативні навички, особистісний розвиток, педагогічні методи.*

***Abstract.** The article reveals the role of art education as an effective tool for the development of emotional intelligence in children of senior preschool and primary school age. In the current conditions of rapid social change and information overload, the formation of emotional literacy is becoming an important aspect of education. Art, including visual, musical and theatrical arts, contributes to the development of children's ability to recognise and understand emotions, both their own and those of others. Artistic activity stimulates empathy and emotional regulation.*

***Keywords:** emotional intelligence, preschool age, primary school age, art education, emotional development, emotional literacy, empathy, communication skills, personal development, pedagogical methods.*

У сучасному суспільстві зростає важливість розвитку емоційного інтелекту у дітей, особливо в умовах постійного інформаційного тиску та

складного соціального середовища. Старший дошкільний та молодший шкільний вік є критичним періодом для формування основ емоційної грамотності, здатності до емпатії, саморегуляції та навичок соціальної взаємодії. Проте традиційні освітні методи не завжди забезпечують достатню підтримку у розвитку цих якостей, тому необхідне інтегрування мистецької освіти як одного з ефективних засобів для формування емоційного інтелекту.

Метою статті є дослідження можливостей і методів розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку засобами мистецької освіти. Стаття також має на меті розробити практичні рекомендації для педагогів, спрямовані на ефективне використання мистецьких підходів для формування емоційної грамотності, саморегуляції та соціальних навичок у дітей цієї вікової групи.

Емоції лежать в основі чуттєвого світу дітей і відображаються на їхній поведінці. Фізіологічні механізми емоцій охоплюють зміни ритму дихання, серцево-судинної діяльності тощо. При сприйнятті людиною об'єкта в корі великих півкуль головного мозку процес збудження поширюється на підкіркові центри, які керують діяльністю, і відображається на поведінці людини. Емоційне виховання – це напрям виховання, спрямований на розвиток емоцій, здатність сприймати та відчувати. Основа емоційної культури формується цілеспрямовано і відображається в емоційній готовності дитини до школи та емоційній стійкості до зовнішніх впливів, адже емоційна культура забезпечує успішність дитини в школі. Сьогодні питання емоційного інтелекту стало дуже актуальним. Водночас не існує єдиного визначення цього поняття. Емоційний інтелект охоплює такі структури: самоконтроль, самосвідомість, управління емоціями, управління стосунками.

Наразі встановлено, що розвиток емоційного інтелекту залежить від біологічних та соціальних чинників. До біологічних чинників відносять рівень емоційного інтелекту батьків, генетичну основу емоційного інтелекту, емоційну чутливість, тип мислення, особистісні особливості. Соціальні чинники включають рівень освіти дитини та батьків, рівень самосвідомості, вміння керувати емоціями, стосунки між батьками, релігійні переконання, рівень самоконтролю. Розвиток емоційного інтелекту особливо важливий у шкільні роки. Діти в молодшому шкільному віці мають підвищену чутливість, перепади настрою та вразливість. Разом з тим, у них активно розвивається емпатія до інших. Крім того, діти цього віку починають вчитися регулювати власну поведінку і звертати увагу на поведінку інших. Тому читання книг, участь у театральних виставах, ігри, малювання тощо сприяють розвитку емоційного інтелекту у дітей цього віку. У середньому шкільному віці діти стають більш емоційними, мають нестабільні емоційні стани та переживають негативні емоції. Ці прояви стануть очевидними у віці 12-13 років, коли починає формуватися особистість школяра. З точки зору емоційного інтелекту, поведінка дітей також може суттєво змінюватися. Зазвичай вони проявляють імпульсивність і грубість, навмисно провокують інших і стають причиною конфліктів [1]. Водночас учень починає робити свідомий вибір щодо того, як реагувати на ті чи інші події, тобто усвідомлювати наслідки своїх вчинків. В цьому віці у дітей починає розвиватися емоційна емпатія, і вони здатні розуміти

емоції інших, співпереживати їм і вживати заходів для полегшення їхнього становища.

Якщо молодші школярі мають низький рівень емоційного інтелекту, їм важко розуміти свої емоції, контролювати їх та усвідомлювати, що відбувається навколо. Водночас такі діти характеризуються емоційністю, імпульсивністю та низьким самоконтролем. Наразі основними методами розвитку емоційного інтелекту дітей є: перегляд мультфільмів, казкотерапія, арт-терапія, особистий досвід дорослих, спорт, прослуховування музики, дихальні вправи. Арт-терапія вважається найефективнішим засобом розвитку емоційного інтелекту. Це пов'язано з тим, що, працюючи з різними матеріалами, діти вчаться контролювати свої емоції та зосереджуватися на творчому процесі, а не на дрібних невдачах. Що стосується емоційного інтелекту молодших школярів, то арт-терапію можна проводити в контексті уроків мистецтва. Наприклад, заняття мистецтвом і розвиток емоційного інтелекту молодших школярів пов'язані з тим, що в процесі навчання молодших школярів мають можливість показати результати своїх творінь, спілкуватися з іншими учнями через мистецтво і набувають вміння працювати в команді над завершенням певного творіння. На уроках мистецтва діти спілкуються один з одним, що сприяє їхній подальшій успішній інтеграції в суспільство. Таким чином, мистецтво є засобом налагодження комунікації між учнями.

Спілкування через мистецтво допомагає учням пізнати себе та розвинути емпатію. Адже діти бачать не лише результати власної праці, а й досягнення інших. В результаті вони починають усвідомлювати, що живуть у мультикультурному суспільстві, де важливо правильно оцінювати себе та інших, адекватно ставитися до своїх і чужих невдач, критикувати лише з об'єктивної точки зору. Тому важливо управляти не лише емоціями, а й поведінкою. Варто зазначити, що емоційний інтелект формується і під час першого знайомства з твором мистецтва. Це пов'язано з тим, що коли вчитель показує картину або зображення певного твору мистецтва, невідомо, яке враження справить на молодших школярів. Вони можуть бути здивовані, налякані або, навпаки, захоплені побаченим. Водночас кожен учень може інтерпретувати побачене по-своєму і порівнювати його з власним унікальним спектром асоціацій. В результаті діти зможуть поділитися своїми думками, хвилюванням, враженнями та емоціями від роботи зі своїм вихователем або вчителем. Побачене може викликати дискусію серед молодших школярів, що є чудовим інструментом для розвитку їхньої здатності керувати своїми емоціями. Вчитель може показати певну роботу перед дітьми і попросити їх доповнити її. Спираючись на свій досвід і думки, молодших школярів можуть запропонувати нові елементи, символи і знаки, які потрібно додати. Знову ж таки, це спосіб розвитку емоційного інтелекту [2,с.35]. Зрештою, кожен учень повинен вислухати попереднього учня і лаконічно висловити свої ідеї за обмежений час. У команді це може бути складно зробити, тому молодших школярів можуть бурхливо висловлювати свої емоції, проявляти агресію та нетипову поведінку. Однак вони повинні усвідомлювати, що це неприйнятно. Навіть якщо однокласники не хочуть їх слухати або висміюють їхні ідеї, вони повинні контролювати свої емоції, демонструвати спокій і не виявляти занепокоєння,

адже вони мають справу з учителем, а гідна поведінка означає повагу до вчителя.

Мистецтво тісно пов'язане з культурними явищами, воно спрямоване на формування особистості, якій притаманні людська гідність, толерантність, чуйність, емоційна стійкість і врівноваженість, що є ознаками високоосвіченої особистості. Мистецькі обміни відбуваються також тоді, коли є потреба відтворити певний твір. У цьому випадку учень намагається не копіювати, а створити подібну роботу зі своїми особливостями. При цьому учень починає «діалог» з твором, ніби намагаючись зрозуміти природу оригіналу. Наслідуючи інтерпретацію, учень створює схожу роботу, але з унікальними елементами, які відображають оригінальність його власного погляду. Важливо мати високий рівень емоційного інтелекту під час цього процесу, оскільки можна отримати критику або негативні коментарі під час презентації своєї роботи вчителю або однокласникам. Водночас молодші школярі повинні вміти стримано і позитивно реагувати на цю критику та коментарі. Тому вони повинні керуватися своєю розсудливістю, адекватністю та об'єктивністю при оцінюванні робіт своїх однолітків і не дозволяти своїм емоціям ставити їх у незручне становище.

На цьому етапі постійно оновлюється і сама навчальна програма. Для того, щоб познайомити молодших школярів з культурою та мистецтвом інших країн, вчителі часто використовують новітні технології, зокрема комп'ютери, ноутбуки та планшети. На уроках мистецтва молодших школярів можуть переглядати презентації або відео на певні теми, таким чином швидко адаптуючись до мультикультурного суспільства. Водночас, отримуючи нову інформацію, вони можуть відчувати хвилювання чи огиду, а отже, відкидати її. Адже новітні технології дозволяють оцінити твір з різних точок зору так, як це не можуть зробити звичайні картинки в підручниках. Тому дітям важливо вміти контролювати свої емоції та не проявляти надмірні емоції перед командою. У наш час розвиток емоційного інтелекту значною мірою залежить від вивчення онлайн-мистецтва. Вчителі мистецтва можуть використовувати комп'ютерні технології для ознайомлення молодших школярів з мистецтвом віртуального простору. До кібер-мистецтва можна віднести традиційне мистецтво (зображення картин або творів мистецтва в цифровому вимірі), комп'ютерне мистецтво (листівки, анімаційні фільми, електронна музика, створені за допомогою спеціальних програм) та інтернет-мистецтво (моделювання, картини, фільми, музика, популярні в Інтернеті). Особливу увагу було приділено інтернет-мистецтву як новому виду мистецтва, що стрімко розвивається. Як наслідок, онлайн-мистецтво може викликати різне ставлення до нього: сприйняття і неприйняття, розуміння і нерозуміння. Все це може призвести до активної комунікації в цьому напрямку.

Враховуючи вік дітей, які можуть по-різному сприймати один і той самий твір, необхідно підбирати роботи для аналізу відповідно до вікових та освітніх особливостей кожної вікової групи. Наприклад, учням можна запропонувати переглянути роботи Андреа Джонс. Цей художник створює свої роботи в цифровому форматі, а його картини доповнюються проекціями, голограмами та панорамами кількох полотен. Таким чином художник демонструє, що сучасне мистецтво нерозривно пов'язане з інноваційними технологіями. Учням також

можна показати роботи інших художників, які використовують папір, тканину, дерево і пластик для створення своїх робіт. Це допомагає розвивати емоційний інтелект учнів [3,с.209]. Адже в процесі розвитку широкої перспективи та мультикультуралізму молодші школярі вчаться контролювати свої емоції, керувати негативними думками, обережно висловлювати свою позицію, утримуватися від критики робіт інших та адекватно реагувати на інші точки зору.

Художня комунікація значно розвивається в процесі виконання групових завдань. Наприклад, коли вчитель пропонує учням об'єднатися в групи для виконання певного завдання, між членами групи розвивається солідарність. Вони висловлюють ідеї для майбутньої роботи, придумують творчі рішення, прислухаються до досвіду інших художників. Важливо, щоб кожен член групи мав право голосу. Найпродуктивніші ідеї потім обираються і поєднуються з іншими пропозиціями. Такий обмін думками необхідний, бо група прагне досягти найкращого результату. В результаті діти вчаться не критикувати, оцінювати обґрунтованість кожної ідеї та стримано реагувати на різні пропозиції. В рамках індивідуального завдання відбувається мистецька комунікація під час виконання роботи. Діти можуть спостерігати за творчим процесом своїх однолітків і висловлювати пропозиції, критику чи зневагу. Під час оцінювання учень може негативно відреагувати на роботу товариша, але йому варто навчитися реагувати на це спокійно і без зайвих емоцій. Людина, чію роботу оцінюють, повинна стримувати себе від прояву надмірного занепокоєння.

Особистісні емоції як складова внутрішніх мотиваційних механізмів виражаються невербальними способами та вербально. Розвиток вищих емоцій відбувається в процесі різних видів діяльності - художньо-творчої, ігрової. Досить високий рівень емоційної уяви дозволяє дітям передбачати наслідки своєї поведінки. Таким чином, цілеспрямоване спостереження і спілкування з навколишньою дійсністю може забезпечити естетичне сприйняття, естетичні уявлення про красу і потворність та емоційне ставлення до них. Естетичні відчуття діти переживають через уяву. Переживання дитини тісно пов'язані з пізнавальними процесами та особистими моральними цінностями, пізнавальна діяльність має яскраве забарвлення. Завдяки тому, що старші дошкільники сприймають речі з повнотою, структурованістю та усвідомленістю, вони здатні художньо оцінювати навколишню дійсність і виявляти інтерес до різних видів художньої та ігрової діяльності. Вони здатні помічати естетичну якість і глибину творів мистецтва, а також складність композицій. На сприйняття творів мистецтва та їх естетичну оцінку впливає емоційне забарвлення побаченого, власне ставлення дітей до твору мистецтва, а також назва картини, що вимагає поглибленого аналізу змісту і форми твору [4, с.119]. Оскільки в кінці дошкільного віку формуються передумови навчальної діяльності, що включають цілий комплекс психологічних і практичних умінь, доречно зосередити увагу на особистісних особливостях у психологічній структурі умінь.

Старшим дошкільникам притаманна здатність диференціювати впливи зовнішнього світу, вольово регулювати складні рухи. Однак здатність регулювати рухи за словесною інструкцією дорослого ще не є досконалою.

Рухи стають імпульсивними та некоординованими. Якісні зміни в рухах дошкільника можна спостерігати в будь-якій діяльності (грі, образотворчій діяльності, творчості тощо). Зміст діяльності відображає обсяг і зміст знань старших дошкільників, які реалізуються через ігрову творчість. Ускладнення розумової діяльності, зростання системності знань і здатності до узагальнення допомагають дошкільникам відображати навколишню дійсність, засвоювати моральні цінності (чесність, справедливість, чуйність тощо).

Почуття прекрасного розвивається у шестирічних дітей, коли вони бачать красу (зовнішню, внутрішню тощо) у всіх її проявах навколо себе: гарні манери, позитивний настрій, краса світу, зовнішність, поведінка [5,с.22]. Чим старшим стає дошкільник, тим багатшим стає його емоційний досвід: хвилювання, підвищена емоційність, емоційна персоналізація. Якщо вихователь вміє правильно організувати певні процеси, у дитини розвивається естетичний смак, вона відчуває гордість і радість від своїх досягнень. Специфіка емоційно-почуттєвої сфери пов'язана з особливостями темпераменту дитини, що, в свою чергу, відображається на поведінці. Оскільки чуттєва та емоційна сфери дитини тісно пов'язані між собою, педагогам необхідно враховувати швидкість виникнення дитячих емоцій, причини їх виникнення та стійкість проявів, які впливають на глибину та інтенсивність емоцій. У різний час діти по-різному взаємодіють з навколишнім світом, що відображається на поведінці та особистісних рисах.

Спостереження показують, що діти старшого дошкільного віку є кращими комунікаторами, ніж семирічні. Під час спілкування діти мають можливість планувати свою поведінку, аналізувати та контролювати свої емоції. Таким чином, процес розвитку особистості у дітей старшого дошкільного віку характеризується набуттям нових знань, появою нових рис, особистісних, емоційно-вольових потреб та інтелектуальним розвитком. Такий підхід забезпечить емоційно-вольову підготовку дитини до школи, а стійкість дитини до емоційних впливів на момент вступу до школи є показником вихованості особистості.

Висновки. Емоційний інтелект впливає на поведінку дитини, її здатність розуміти емоції та керувати ними, а також взаємодіяти з іншими дітьми. Мистецька освіта сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки мистецтво може допомогти дітям розвинути емпатію, самоконтроль, креативність та соціальні навички. Використання арт-терапії, казкотерапії, музикотерапії та інших мистецьких практик в освіті позитивно впливає на емоційну грамотність дітей, сприяє їхній соціальній адаптації та розвитку цінностей.

Перспективи подальших розробок. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку комплексних підходів, що враховують вікові особливості дітей у розвитку їхнього емоційного інтелекту засобами мистецтва. Особливо перспективним є впровадження цифрових технологій та кібермистецтва, які можуть відкрити дітям нові форми культурної взаємодії. Іншим важливим напрямком є дослідження впливу різних культурних і соціальних чинників на розвиток емоційного інтелекту, що сприятиме розробці програм, які допоможуть дітям глибше адаптуватися в мультикультурному середовищі.

Список використаних джерел

1. Бовсунівський В. М. Розвиток емоційного інтелекту сучасних учнів у процесі мистецької комунікації, 2022.
2. Стопчак Н. П. Виховання емоційної культури у старших дошкільників засобом образотворчого мистецтва. Укладання збірки художньо-дидактичних ігор, 2021. 75с.
3. Григоренко В. Є. Формування естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях з образотворчого мистецтва (Doctoral dissertation), 2017. 329с.
4. Дорошенко Т. В., Солдатенко, О. І., & Силко, Є. М. Мистецтво та освіта: новації і перспективи, 2022. 184с.
5. Шикиринська О., Бондарчук О. Педагогічний супровід естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022року. Вінниця, 2022. 380-386 с.

Мельник Юлія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Кривошея Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Melnyk Julia,
master's student
Kryvosheya Tetiana,
Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

CREATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN ART EDUCATION

***Анотація.** У статті розглядається роль креативних технологій у розвитку сучасної мистецької освіти, включаючи цифрове мистецтво, VR/AR та онлайн-платформи. Креативні технології значно розширюють можливості для самовираження, спрощують доступ до навчання та сприяють міждисциплінарним підходам. Вони дають здобувачам освіти нові інструменти для творчості, інтерактивності та інновацій, що стає основою для підготовки до викликів сучасного мистецького світу.*

***Ключові слова:** креативні технології, мистецтво, творчість.*

***Abstract.** The article examines the role of creative technologies in the development of modern art education, including digital art, VR/AR and online platforms. Creative technologies greatly expand opportunities for self-expression, facilitate access to learning and facilitate interdisciplinary approaches. They give learners new tools for creativity, interactivity and innovation, which becomes the basis for preparing for the challenges of the modern art world.*

***Key words:** creative technologies, art, creativity.*

Актуальність теми дослідження. Сучасна мистецька освіта за останні роки суттєво змінилася завдяки впровадженню новітніх креативних технологій. Від VR і AR до генеративного дизайну та інтерактивних медіа, нові інструменти не тільки розширюють межі творчості, але й сприяють розвитку унікальних навичок у здобувачів освіти.

Метою дослідження є пошук та опис креативних технологій в сучасній мистецькій освіті, визначення їх можливостей та ефективних методів інтеграції у сучасну мистецьку освіту.

У Віснику Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв досліджуються основні тенденції у мистецькій освіті як основа для розвитку творчого потенціалу особистості, зокрема в освітніх закладах мистецтв. Тут наголошується на важливості створення креативного простору для активізації творчих здібностей здобувачів освіти і виховання самостійності у творчому процесі [3, с.127].

Інноваційні педагогічні технології відкривають нові горизонти для мистецької освіти, роблячи уроки більш захопливими, інтерактивними та ефективними. Сучасні підходи стимулюють інтереси учнів, сприяють розвитку критичного мислення та творчих здібностей, дозволяючи їм глибше зануритися у світ мистецтва [5, с.201].

Таким чином, постає проблема пошуку та впровадження ефективних способів інтеграції креативних технологій у мистецьку освіту для того, щоб забезпечити здобувачів освіти необхідними інструментами та підготувати їх до сучасного творчого ринку. Рішення цієї проблеми вимагає як розвитку технічної бази, так і створення нових освітніх методик, які будуть задовільняти потреби майбутніх митців.

Розглянемо кілька ключових інноваційних технологій, які можуть успішно використовуватися на уроках мистецтва.

1. Проєктне навчання та міждисциплінарний підхід. Проєктне навчання передбачає створення учнями художніх проєктів, які інтегрують знання з різних дисциплін. Такий підхід додатково учням досліджувати мистецтво у ширшому контексті, пов'язуючи його з історією, літературою, наукою та технологіями.

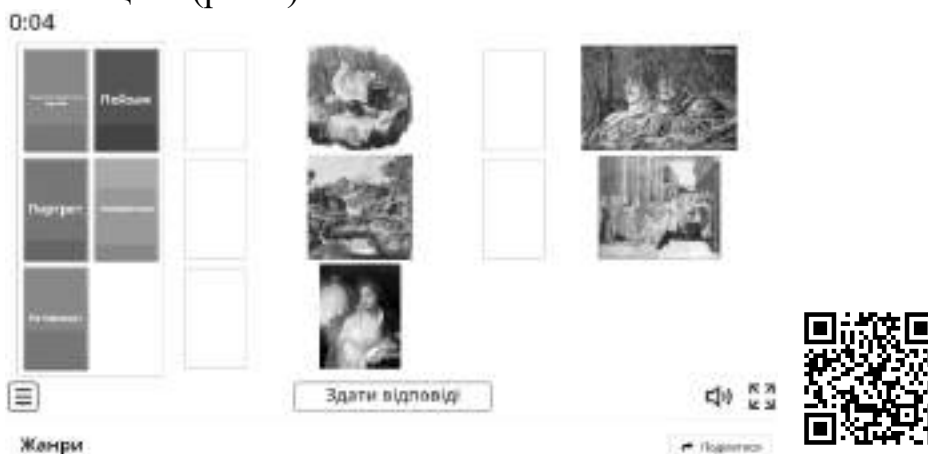
Наприклад: Проєкт «Мистецтво і природа», де учні створюють інсталяції з природних матеріалів або графічні роботи, що відображають екологічні проблеми (рис.1).

Рис. 1. Проєкт «Мистецтво і природа»

2. Гейміфікація навчального процесу. Включення елементів гри в навчальний процес, що робить уроки більш цікавими та захоплюючими.

Наприклад: Використання мистецьких квестів, де учні вивчають відомі картини, стилі або техніку через ігрові завдання, або створення вікторин на знання історії мистецтва (рис.2).

Рис. 2. Вправа на Wordwall

3. Доповнена (AR) та віртуальна реальність (VR). Технології доповненої та віртуальної реальності надає учням можливість зануритися в інтерактивні мистецькі простори.

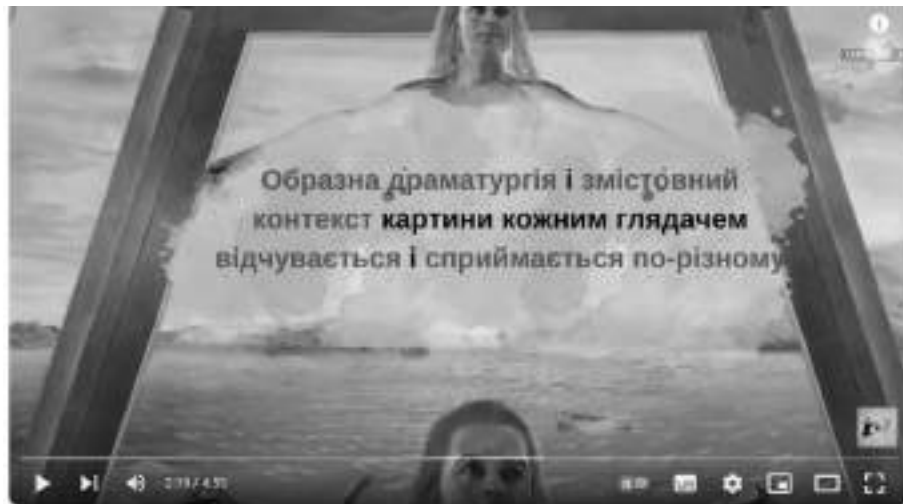
Наприклад: Віртуальна екскурсія відомими музеями світу або створення цифрових інсталяцій, які можна «відвідувати» за допомогою окулярів VR (рис. 3).

Рис. 3. Віртуальна екскурсія «Лувр у Парижі»

4. Метод "перевернутого класу". Метод вивчення теорії вдома, щоб більше часу на уроках було присвячено практичним вправам та обговоренням.

Наприклад: Учні переглядають вдома відеоурок про творчість Сальвадора Далі, а на уроці разом з учителем обговорюють його роботу та створюють власні сюрреалістичні картини (рис.4).

Сальвадор Далі Surreallame

Рис. 4. Відеоролик про творчість Сальвадора Далі

5. Цифрове малювання та графічний дизайн. Цифрові інструменти (графічні планшети, спеціальні програми) дають можливість створювати сучасні художні роботи та знайомитися з професіями у сфері цифрового мистецтва.

Наприклад: Викладання основ цифрового живопису або створення колажів та ілюстрацій на планшетах, які разом учням розвивають базові навички в графічному дизайні. Багато професіоналів віддають перевагу програмі Krita. Програмне забезпечення не обмежує розмір віртуального полотна, це залежить від продуктивності вашого ПК. Krita імітує справжнє полотно та різні інструменти для малювання. Бібліотека цього сервісу містить багато художніх ефектів, тому процес створення цифрових малюнків максимально реалістичний. Крім того, це безкоштовне програмне забезпечення для цифрового мистецтва забезпечує плавність роботи з шарами, високий рівень деталізації та містить інструменти для пост-обробки. (рис.5).

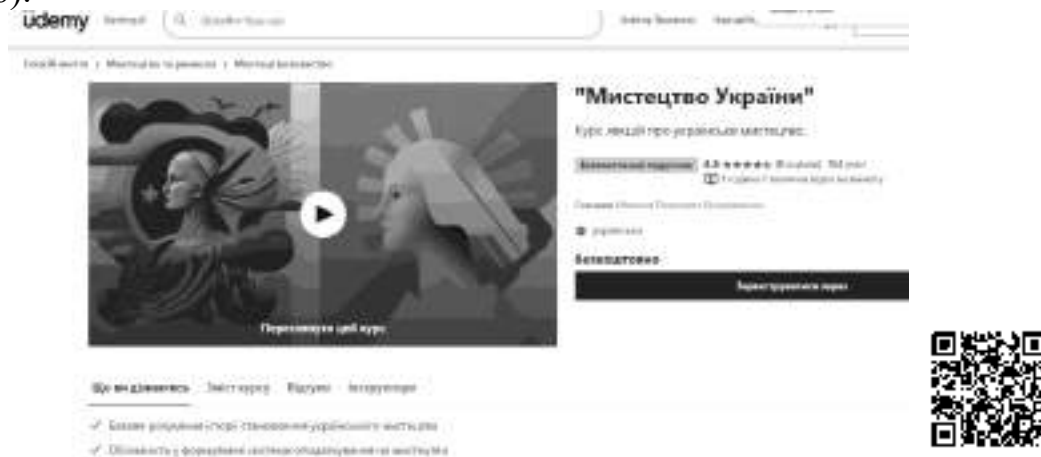
Рис. 5. Програма Krita

6. Інтерактивні мультимедійні інструменти. Інтерактивні дошки, проектори та комп'ютерні програми дозволяють урізноманітнити навчальний процес, використовуючи відео, аудіо та графічні матеріали.

Наприклад: Використання відеоматеріалів або інтерактивних презентацій для аналізу художніх стилів, а також створення аудіовізуальних проектів, де учні комбінують музику та графіку.

7. Онлайн-навчання та освітні платформи. Онлайн-курси та платформи надають доступ до багатьох ресурсів і курсів, що дозволяє отримувати знання від митців і викладачів з усього світу.

Наприклад: Використання платформ Coursera чи Udeemy допоможе учням вивчити конкретні техніки малювання, фотографії чи 3D-моделювання (рис.6).

Рис.6. Платформа Udeemy

Висновок. Інноваційні педагогічні технології на уроках мистецтва розширюють можливості для творчості, допомагають учням ефективніше засвоювати матеріал та розвивати свої таланти. Інтеграція креативних технологій у сучасну мистецьку освіту змінює традиційні підходи до навчання, роблячи їх більш динамічними, інтерактивними та орієнтованими на практику. Використання таких інновацій, як віртуальна і доповнена реальність, цифровий живопис, 3D-друк, генеративне мистецтво та гейміфікація, дозволяє здобувачам освіти експериментувати, розвивати свої навички та створювати унікальні творчі проекти. Креативні технології не тільки полегшують процес вивчення нових технік і методів, а сприяють формуванню критичного мислення, самостійності, вмінню працювати в команді та підвищують адаптивність здобувачів освіти до швидких змін у мистецькому індустрі.

Використання цих технологій готує здобувачів освіти до викликів сучасного творчого ринку, виробляючи їхню освіту актуальною та конкурентоспроможною. Такий підхід відкриває нові можливості для мистецького самовираження, покращення розвитку міждисциплінарних навичок та інтеграції мистецтва в цифрову реальність, що дозволяє виховувати творчу еліту, здатну адаптуватися і впливати.

Список використаних джерел

1. Абрамович О. Мистецька освіта як соціокультурне явище. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. 2016. Вип. 19. С. 184–188.
2. Бордюк О. М. Сутність інновацій та інноваційних процесів у мистецькій освіті: зб. наук. праць / [під ред. О. П. Щолокової] // Науковий часопис : Гуманістичні орієнтири

мистецької освіти (27-29 квітня 2011 р.) : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: НПУ, 2011. – С. 41-45.

3. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. Київ. 2022. № 2. 226 с.

4. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Захарчук Тетяна Віталіївна / Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал / Гол. ред. В. М. Бебик. 2011. №3.

5. Зібіньова Д. В. Креативні практики у сферах культури та освіти. Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 14 квітня 2023 р.). Київ : КНУТД, 2023. С. 201–203.

6. Карасьова Н. А. Креативні індустрії як елемент стратегії постіндустріального розвитку. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2019. Вип. 3. С. 110–120.

7. Кузнєцова І. В. Філософія культурномистецької освіти в модерному суспільстві: культурологічне осмислення українського контексту. Художня культура і мистецька освіта України: сучасні прояви і смисли : монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2019. С. 34–56.

8. Лупак Н. М. Художня комунікація в площині мистецької освіти: теорія, практика, інновації. Мистецтво та освіта: науковометодичний журнал. Київ, 2019. № 1 (91). С. 6–11.

Новосадов Ярослав,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Мозгальова Наталія,
доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ІНТОНУВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Novosadov Yaroslav,
winner of the third (educational and scientific) level of higher education
Mozgalova Nataliya,
doctor of pedagogy, professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

INTONATION AS THE MAIN COMPONENT OF PERFORMANCE SKILLS IN THE TRAINING PROCESS OF BACHELOR OF MUSICAL ARTS

***Анотація.** У статті розкривається питання інтонування, як одного з основних компонентів процесу навчання бакалаврів музичного мистецтва. Розкрито відмінність понять інтонація та інтонування. Розглянуто праці педагогів та музикознавців, які досліджували дане питання.*

***Ключові слова:** інтонація, інтонування, музичне мистецтво, педагогіка.*

***Abstract.** The article reveals the issue of intonation as one of the main components in the process of teaching bachelors of musical art. The difference*

between the concepts of intonation and intonation is revealed. The works of teachers and musicologists who researched this issue were considered.

Key words: *intonation, intonation, musical art, pedagogy.*

Одним із основних елементів виконавської майстерності, що охоплює не лише технічні, а й виразні аспекти виконання музичних творів є інтонування. Інтонування здатне передати зміст музичного твору через виразність звуку, глибину та емоційність. Питанням інтонаційної природи, специфіки музичного інтонування було одним із актуальних питань серед педагогів та музикознавців різних епох та століть. З розвитком музичного мистецтва підходи до розуміння інтонування зазнавали змін, що в свою чергу відображалось на розвитку музичних стилів та технік виконання.

Теоретичним питанням музичної інтонації приділяли увагу такі науковці як О. Маркова, С. Шип та ін. С. Шип вважає, що музично-інтонаційне мовлення має свої специфічні смислові особливості. Він пише: «Музика – мистецтво звукове. Звук є матеріальною основою, субстратом музичних форм. Поза цієї основи музики не існує» [5, с. 43].

За визначенням В. Москаленка, який під музичним інтонуванням розуміє «становлення й формотворче розгортання нової або оновленої музичної думки» «на підставі еталонних музичних уявлень» [1, с. 36]. «Під інтонуванням Г. Савченко розуміє процес розгортання (об'єктивації) інтонації через різні параметри композиції, в результаті чого постає музична композиція як конструкт, структурований у часі і просторі. Інтонування передбачає структурування матеріалу у часі і просторі відповідно до певної логіки» [3, с. 87].

Мета статті розкрити важливість інтонування як основного компоненту виконавської майстерності в процесі підготовки бакалаврів музичного мистецтва.

Варто зазначити, що інструменталісти у своїй виконавській діяльності постійно приділяють увагу інтонуванню не залежно від сольного чи ансамблевого виконавства, пов'язуючи як художні завдання та прийоми для відпрацювання навичок звуковидобування. Під поняттям інтонування розуміється не лише точність звуковідтворення, а й емоційна насиченість та передача художнього змісту та характеру твору.

У науковому середовищі існують два поняття – «інтонація» та «інтонування». Відмінність цих двох термінів полягає в тому, що вони використовуються для позначення різних аспектів виконавства. Термін інтонація чистіше всього використовується для опису характеристики звуку у виконавстві, в той час як інтонування це процес або дія, для контролю звуків під час виконання. Поняття «інтонування» ввійшло в професійну лексику в середині XIX століття. Інтонування складний процес, який вимагає від виконавця не лише постійного контролю за чистотою виконання, а й творчої діяльності, асоціації, семантичну інформацію, що впливає на слухача та створює художній образ. Частіше всього поняття інтонації розуміють як чітка висота звуку. Процес інтонування вимагає від виконавця високого рівня технічного виконання. Сюди варто віднести не лише чистоту звуковидобування, а й точність гри інтервалів та рівномірності звучання, що є

особливо важливим для виконавців на духових інструментах. Однак інтонування не лише суто технічний процес. Іншою складовою процесу інтонування можна відзначити музичне мислення, яке в свою чергу включає в себе розуміння стилістичних особливостей твору, його форми та художніх прийомів.

Важливо також враховувати психологічну сторону інтонування. Цей принцип пов'язаний з типом мислення виконавця, емоційним станом, що призводить до різних типів виконавського інтонування. Кожен звук наповнений певним емоційним відтінком, і здатність інтонувати розуміється як вміння варіювати не лише звуковисотність, а й тембральне забарвлення, динаміку для створення відповідного настрою задуманого автором.

Неможливо не відзначити комунікативну роль інтонації. Як зазначає С. Уланова «комунікативна роль інтонації діє завдяки специфічній формі вираження – інтонаційності, яка є не лише цілісно-мовною системою, що розкриває ієрархію духовних цінностей епохи, а й засобом множинного й концентрованого впливу на свідомість» [4, с. 27]. Слухове сприйняття людини є основою правильного інтонування. Важливо, аби здобувачі освіти були мотивовані у покращенні навичок чистого інтонування та вмінню коригувати інтонацію під час виконання музичних творів. Це стосується не лише сольного виконавства, важливо звертати увагу також на ансамблеву гру, коли окрім свого звучання необхідно враховувати звучання інших голосів або інструментів.

Музична інтонація є феноменом, який дозволяє передати художній задум твору, виконавські особливості епохи, національні музичні особливості. Варто відмітити про взаємозв'язок інтонації та тембру. Тембр кожного інструменту є особливим та унікальним. Зміни інтонації впливають на сприйняття тембру. В залежності від того підвищується чи понижується висота звуку тембр може бути як яскравішим так і темнішим. Інтонація в поєднанні з унікальним тембром кожного виконавця створює свій унікальний стиль виконання.

Інтонування є невід'ємною частиною процесу підготовки бакалаврів музичного мистецтва, адже воно розкриває не лише творчу особистість виконавця, а й робить його інтерпретацію більш виразною та переконливою. Систематичний розвиток навичок інтонування сприяє професійному становленню бакалаврів музичного мистецтва, допомагаючи їм оволодіти мистецтвом точного та емоційного виконання.

Список використаних джерел

1. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації Київ: НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2013. 164 с.
2. Новосадов Я. Г., Мозгальова Н. Г. Історія становлення флейтового мистецтва». *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти.* Київ, 2023. С. 222–229.
3. Савченко Г. Обґрунтування специфіки оркестрового мислення: теоретичний аспект. *Музичне мистецтво і культура.* Вип.2 (34). С. 80-92. <https://doi.org/https://doi.org/10.31723/2524-0447-2022-34-2-7>
4. Уланова С. Світоглядно-методологічні основи формування музично-естетичної культури. Київ. 1997. с. 22-27

5. Шип С. В. *Музична форма від звуку до стилю*: навчальний посібник. Київ, Заповіт. 1998. 368 с.

Перетяга Людмила,
доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ BOOMWHACKERS У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Peretyaha Liudmyla,
Doctor of Science in Pedagogy, Full Professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, (Ukraine)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF BOOMWHACKERS IN WORK WITH PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL-AGE CHILDREN

***Анотація.** У статті розкриваються методичні особливості використання boomwhackers у роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку. Автор підкреслює універсальність інструменту, що не лише покращує психоемоційний стан, а й позитивно впливає на фізичний, мовленнєвий, музичний та творчий розвиток дітей.*

***Ключові слова:** діти дошкільного віку, молодші школярі, boomwhackers, психоемоційний стан, творчий розвиток.*

***Abstract.** The article explores the methodological features of using boomwhackers in working with preschool and primary school-age children. The author highlights the versatility of the instrument, which not only improves the psycho-emotional state of children but also positively influences their physical, speech, musical and creative growth.*

***Keywords:** preschoolers, primary school children, Boomwhackers, psycho-emotional state, creative development*

Військові дії, пов'язані з повномасштабним вторгнення РФ в нашу країну, назавжди змінили життя кожного українця. Постійна загроза життю, втрата близьких, необхідність покинути власну домівку позначаються на психічному здоров'ї українців серед яких найбільш вразливою категорією є діти.

За результатами досліджень Ольги Косенчук і Наталії Тарнавської, що представлені в публікації «Психічне здоров'я в освіті дітей дошкільного віку, що постраждали від кризи: багаторівневий моніторинг» [1] аргументовано доводиться, що хронічний стрес і психологічні травми порушують розвиток дітей. Через відчуття тривоги, напруги, страху діти відчувають труднощі з концентрацією, увагою, поведінкою, ускладнюється процес повноцінної соціалізації, що негативно впливає на здатність запам'ятовувати, спілкуватись, працювати в команді. Тому сьогодні головне завдання освітнього процесу, і на

цьому наголошує Міністерство освіти і науки України, – це стабілізувати психологічний стан дітей, відволікти їх на конструктивну діяльність.

Ще з давніх-давен відомо про потужний вплив музики на психічний і фізичний стан особистості. Гра на музичних інструментах, особливо ударних, має позитивний вплив на психологічне здоров'я людини, що дозволяє людині краще керувати своїми емоціями, розвиває увагу, концентрацію і є ефективним методом у боротьбі зі стресом. Є навіть таке висловлювання «вистукати стрес».

Boomwhackers – це перкусійний (від лат. *percussio* – постукування) ударний інструмент у вигляді кольорових пластикових трубок. Назва інструменту походить від поєднання двох англійських слів «*to whack*», що означає – «вдарити» та «*boom*» «бум», тобто «звук»; польська назва – *bum bum rurki*, українська назва – *кольорові трубки*. Розробником *Boomwhackers* вважаться американський винахідник Крейг Рамселл (*Craig Ramsell*) [2], який створив їх та запатентував у 1995 році. Цей інструмент дуже швидко завоював популярність серед дітей і дорослих, а також педагогів у всьому світі про що свідчать престижні нагороди і це підтверджує високу якість та освітню користь *Boomwhackers*. Їх особливістю є простота, візуальна та тактильна привабливість, що значно підвищує мотивацію дітей до взаємодії з інструментом.

Використовують *Boomwhackers* у роботі з дітьми від 3 років – це є підготовальним періодом під час якого діти *ознайомлюються з кольорами*; (гра «Знайди такий колір, як у мене» та інші); розвивають слухову увагу та пам'ять («Зіграй голосно – тихо», «Зіграй скільки разів, скільки я проплескаю в долоні» та інші). Гра на *boomwhackers* сприяє *розвитку моторики*, адже діти вчаться контролювати силу удару та координувати свої рухи відповідно до завдань. *Boomwhackers* дозволяють закріплювати поняття «більший», «менший», «такий самий». *Boomwhackers* є універсальним навчальним засобом і кожен педагог може знайти свої підходи у використанні у своїй професійній діяльності.

Навчитись грати на них просто і це можуть зробити всі, оскільки кольорові трубки не потребують складних технічних навиків. Звук народжується при ударі по твердій поверхні: це може бути або частина тіла (рука або нога), підлога або інша трубка. *Boomwhackers* є безпечними для дітей, оскільки не мають гострих кутів, але під час першого знайомства обов'язково необхідно озвучити основні правила й постійно їх дотримуватись, а саме: для безпечного використання потрібно ударяти *boomwhackers* лише по підлозі або по своїй руці й робити це обережно, щоб не зробити боляче та нашкодити іншим. Коли педагог підіймає руку – всі діти перестають грати й кладуть *Boomwhackers* на підлогу.

Boomwhackers легкі, прості у використанні, а яскравий колір приваблює дітей і концентрує їхню увагу та покращує настрій. Стандартний набір *boomwhackers* (рис. 1) складається з 8 пластикових трубок семи кольорів (за кольорами веселки) й відповідає 7 основним нотам у музиці. Кожна трубка позначається літерами латинської абетки, де *C₁* (до першої октави), *D* (ре), *E* (мі), *F* (фа), *G* (соль), *A* (ля), *B* (сі), *C₂* (до другої октави), що відповідають білим клавішам фортепіано.

Рис. 1 Діатонічний набір Boomwhackers

Трубки невеликі за розміром і діти легко їх тримають в руці. Діаметр кожної трубки 4 см, а довжина від 30 до 65 см. Кожна трубка видає звук певної висоти, чим менша довжина трубки, тим вище звук, саме тому boomwhackers – є чудовим інструментом для розвитку *музичного слуху* та *ритму*. Діти вчаться легко ідентифікувати трубки за кольором та звучанням. Гра на Boomwhackers розвиває відчуття ритму, координацію та знайомить з основами музичної грамоти.

Однією з найбільших переваг Boomwhackers є те, що вони забезпечують інтерактивне ігрове навчання. Їх можна використовувати під час *групових занять*, де кожен із дітей грає певною трубкою, для цього використовується великий набір, що складається з 28 трубок (рис. 2)

Рис. 2 Концертний набір Boomwhackers

Для того, щоб діти навчилися грати мелодію, педагог знайомить дітей із «*кольоровою партитурою*», тобто системою записів, де використовуються кольори замість традиційних музичних нот для позначення звуків. Важливо, щоб зображення кольорових партитур та boomwhackers збігалися! Ось як виглядає «кольорова партитура» гами від низького до високого звуку. Кольорові партитури дозволяють дітям грати різні музичні композиції, які поступово ускладнюються. Згодом діти можуть не лише грати, а і співати. Такі завдання можуть використовуватись під час музичних та логоритмічних занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

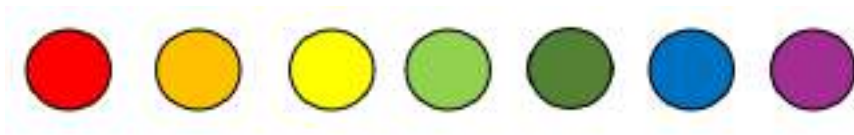

Рис. 3. Зразок «кольорової партитури»
гами від низького до високого звуку

Особливий інтерес у дітей викликають інтерактивні презентації, де нотний запис синхронізовано з ритмом музики. Завдяки візуальній демонстрації нот і одночасному відтворенню музики, діти можуть легко слідкувати за ритмом та відтворювати мелодію в реальному часі, наприклад *We Wish You a Merry Christmas* (рис. 4) та інші. Є багато англomовних версій пісень на You Tube і маю надію, що з'являться найближчим часом і українські пісні. Інтерактивні презентації роблять процес навчання захоплювальним і допомагають дітям краще сприймати нотний запис, розвивають музичні навички, удосконалюючи координацію, почуття ритму та швидкість реакції.

Рис. 4. Інтерактивна презентація пісні «We Wish You a Merry Christmas»

Boomwhackers дозволяють не лише виконувати запропоновані мелодії, але й самостійно створювати власні. Оскільки діти часто прагнуть до експериментування й самовираження, і саме ці інструменти дають їм змогу для розкриття свого творчого потенціалу. А коли виникає необхідність грати складніші мелодії то до базового додається хроматичний набір, який складається із 5 boomwhackers, що відрізняється іншими відтінками кольорів, відповідають чорним клавішам фортепіано: Cis-Dis-Fs-Gs-As, що значно розширює виконавські можливості молодших школярів.

Реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою освітою забезпечує плавний перехід дітей від дитячого садка до школи. У цьому контексті музичні інструменти Boomwhackers є ефективним засобом для розвитку навичок, які важливі в обох етапах навчання, оскільки позитивно впливають на: пізнавальні, соціальні, сенсомоторні навички; розвивають креативність, уяву, що допомагає впоратися з напругою та зміцнює нервову систему; створюють позитивний настрій та допомагають позбутися тривоги, злості, знижують рівень стресу і дозволяють покращувати емоційний стан; діти

ігровій формі діти набувають початкових навичок публічного виступу і завдяки цьому позбуваються комплексу сором'язливості.

Висновок. *Boomwhackers* – це не просто музичний інструмент, а потужний освітній засіб, який сприяє фізичному, мовленнєвому, музичному, творчому розвитку й проявляється в покращенні емоційного стану, призводячи до стабілізації психоемоційного стану. *Boomwhackers* чудово поєднують розважальні та освітні завдання. Їх легко транспортувати й використовувати в різних умовах, що робить їх привабливими для дитячих садочків, загальноосвітніх шкіл, логопедичних пунктів та інших навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Косенчук О., Тарнавська Н. Психічне здоров'я в освіті дітей дошкільного віку, що постраждали від кризи: багаторівневий моніторинг», опублікованому у виданні «Психічне здоров'я: Журнал глобальних викликів», том. 7 № 1 (2024), С. 95-117.

2. Tomaszewska M., Miler M. Piosenki i zabawy edukacyjne na Bum Bum Rurki (+CD) Wydawnictwo Muzyczne Absonic 2014. 72 s.

Персюк Вероніка,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Стахова Інна,
доктор філософії (Phd), доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПРОЦЕСІ ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СЛОВНИКА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Persiuk Veronika,
master's student
Inna Stakhova,
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

THE USE OF FICTION IN ENRICHING THE LEXICAL VOCABULARY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню використання художньої літератури у процесі збагачення лексичного словника молодших школярів. Розглядаються методи роботи з художніми творами, що сприяють активізації лексичних навичок учнів, надаються практичні рекомендації для педагогів. Підкреслюється значення читання для мовного розвитку дитини.*

***Ключові слова:** художня література, лексичний словник, молодші школярі, мовний розвиток, педагогічні методи.*

***Abstract.** The article explores the use of fiction in the process of enriching the lexical vocabulary of primary school students. It discusses methods for working with literary texts that stimulate students' lexical skills and provides practical*

recommendations for educators. The importance of reading for the linguistic development of children is emphasized.

Key words: *fiction, lexical vocabulary, primary school students, language development, teaching methods.*

Постановка проблеми. Збагачення лексичного словника є важливим аспектом мовного розвитку молодших школярів, який впливає на їхню здатність розуміти та використовувати мову в усному та писемному спілкуванні. Проблема збагачення лексичного запасу стає особливо актуальною в умовах сучасної освіти, де акцент робиться на комунікативних уміннях учнів. Однак, традиційні методи навчання часто не забезпечують достатнього лексичного розвитку, що вимагає пошуку нових підходів і засобів. Формування багатого лексичного запасу в початковій школі є важливим завданням для забезпечення успішного подальшого навчання учнів. Використання художньої літератури як одного з педагогічних інструментів може сприяти активізації мовленнєвої діяльності учнів, а також формуванню культури читання. Це відповідає завданням Державного стандарту початкової освіти, який підкреслює необхідність розвитку мовленнєвої компетентності.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання збагачення лексичного словника молодших школярів висвітлено в Державному стандарті початкової школи, в Концепції нової української школи, в Законі «Про освіту». У цих документах наголошується на необхідності вивчення державної мови, вільного спілкування українською мовою, формування мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної компетентності, збагачення словникового запасу учнів. Великого значення мовленнєвому розвитку дітей надавали у своїх працях класики педагогіки такі як Я. Коменський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін. Нові методи, прийоми, форми збагачення лексичного словника учнів пропонували у своїх дослідженнях такі вчені-методисти як, М. Вашуленко, Л. Варзацька, Н. Грипас, В. Каліш, І. Козак, Н. Лазаренко, В. Мельничайко, Н. Родюк, М. Пентилюк, І. Синиця, О. Хорошковська, Г. Шелехова.

Збагачення лексичного словника учнів – це складний процес, на думку М. Вашуленка, який полягає у введенні окремих слів у зрозумілий для учнів контекст, порівняння знайомих та незнайомих слів, близьких та протилежних за значенням, засвоєння та оперування багатозначними словами, зменшення нелітературних слів у мовленні школяра (усунення суржику, жаргонізмів), переведення слів з пасивної до активного словника [4, с. 234]. Збагачення лексичного словника, вважають А. Богуш та Н. Гавриш, є процесом використання у повсякденному живому мовленні нових, раніше незрозумілих чи недоступних слів [1, с. 113].

Останні дослідження показують, що читання художніх творів сприяє розвитку словникового запасу та критичного мислення у дітей. Проте, не всі методи використання художніх творів у навчальному процесі виявляються ефективними, що зумовлює необхідність детального вивчення питання.

Метою дослідження є аналіз ефективності використання художньої літератури для збагачення лексичного словника молодших школярів та надати практичні рекомендації щодо інтеграції літературних творів у процес навчання.

Виклад основного матеріалу. Лексичний розвиток є важливим складником мовної компетентності молодших школярів, оскільки він забезпечує розширення словникового запасу, необхідного для ефективного спілкування. Збагачення лексики сприяє кращому розумінню прочитаних текстів, розвитку зв'язного мовлення та здатності висловлювати власні думки. Художня література виступає ефективним інструментом для збагачення лексичного запасу, оскільки містить різноманітні мовні засоби: нові слова, вирази, фразеологізми. Через читання літературних творів діти не тільки знайомляться з новою лексикою, а й вчаться використовувати її в контексті. Крім того, обговорення прочитаного стимулює мовленнєву активність, розвиває зв'язне мовлення та сприяє глибшому розумінню мови.

М. Вашуленко джерелом збагачення словника школярів вважає:

- мовленнєве оточення в сім'ї, серед друзів;
- книги, засоби масової інформації: преса, радіо, телебачення;
- навчальна діяльність у школі (підручники, мовлення вчителів);
- словники, довідники [4].

Ефективними методами роботи з текстами будуть:

– читання вголос, яке сприятиме кращому засвоєнню нових слів і фраз, оскільки діти не лише бачать, але й чують слова, що допомагає закріпити їх у пам'яті;

– обговорення прочитаного, що стимулює учнів до активного використання нової лексики, допомагає зрозуміти значення слів у контексті, розвиває вміння висловлювати власні думки;

– творче переказування, яке спонукає дітей використовувати вивчену лексику для відтворення змісту твору своїми словами, що сприяє кращому закріпленню лексичних одиниць;

– виконання завдань на розширення лексики, що включає створення словникових карток, інтерактивні ігри, виконання вправ на підбір синонімів та антонімів, що допомагає поглибити знання учнів і зробити навчання цікавим. Ці методи ефективно доповнюють один одного, сприяючи комплексному розвитку мовленнєвих навичок.

Вікова відповідність творів має велике значення для ефективного використання художньої літератури у початковій школі. Важливо обирати тексти, які не лише відповідають рівню мовного розвитку молодших школярів, але й викликають у них інтерес. Це допомагає залучити дітей до читання, зробити навчання захопливим і сприяти кращому засвоєнню лексики.

Як приклад, можна навести такі художні твори українських авторів, які будуть цікавими молодшим школярам. Оповідання В. Сухомлинського «А вона усміхається» [5] містить багатий лексичний матеріал, який можна використати для збагачення словникового запасу молодших школярів, а саме:

1. Лексика, пов'язана з природою та пір року:

– Слова «заморозок», «луг», «садки», «поля» розширюють знання дітей про природні явища та місцевість.

– Вживання прикметників «осінній», «ясний» у словосполученні «осінній заморозок» і «ясна місячна ніч» допомагає зрозуміти, як конкретизуються поняття, пов'язані з порами року та атмосферними умовами.

2. Колірні означення:

– Використання різних колірних характеристик, таких як *«рожеві пелюстки»*, *«пожовкле листя»*, *«багряне листя»*, сприяє розширенню знань про кольори і їх відтінки, зокрема, для опису природи.

– Вирази *«мов небо на вітряний день при заході сонця»* допомагають дітям зрозуміти, як можна метафорично описувати кольори, поєднуючи їх з природними явищами.

3. Лексика, що описує дії та стани:

– Дієслова *«дихнув»*, *«скрутилося»*, *«пішов»*, *«сів відпочивати»*, *«пестить»* допомагають учням засвоїти різноманітні дії і стани, а також їх зв'язок з контекстом.

– Використання слова *«усміхається»* для опису ромашки надає можливість дітям зрозуміти, як переносні значення слів можуть створювати образні характеристики.

4. Метафоричні вислови та порівняння:

– Фрази *«листя стало багряне, мов небо на вітряний день при заході сонця»* збагачують мовлення дітей і навчають їх використовувати метафори для створення яскравих образів.

Оповідання також стимулює дітей до обговорення та аналізу прочитаного, що допомагає закріпити нову лексику в активному мовленні.

Оповідання *«Бабусин борщ»* Василя Сухомлинського має простий, але змістовний сюжет, що розкриває цінності любові, взаємоповаги та підтримки в сім'ї. Твір акцентує увагу на важливості сімейних стосунків, вмінні проявляти турботу та підтримку близьким. Він також навчає дітей бути терпимими до недоліків інших, показує, як навіть маленькі вчинки, такі як приховування пересолення борщу, можуть зробити старших щасливими.

Лексично оповідання збагачує словниковий запас такими словами, як *«свіжі помідори»*, *«капуста»*, *«сметана»*, *«солоний»*, а також фразами, що передають емоції, наприклад, *«з полегкістю зітхнула»* та *«непомітно всміхнулись»*.

Використання художньої літератури у процесі навчання молодших школярів є ефективним методом для збагачення їхнього лексичного запасу. Оповідання, казки, вірші та інші літературні твори не тільки розширюють словниковий запас, але й сприяють розвитку мовного чуття, покращують розуміння мови, допомагають засвоювати нові слова, вирази та фразеологізми. Твори українських авторів, які відповідають віковим особливостям учнів, стимулюють зацікавленість дітей у читанні, формують естетичні вподобання, розвивають критичне мислення та моральні цінності.

Висновки. В ході дослідження було доведено, що робота з літературними творами через такі методи, як читання вголос, обговорення прочитаного, творче переказування, завдання на розширення лексики, значно підвищує рівень засвоєння нових слів. Також важливо враховувати вікову відповідність творів, обираючи ті, які є цікавими та зрозумілими для молодших школярів. Розвиток методик використання художньої літератури відкриває широкі можливості для вдосконалення лексичного розвитку молодших школярів та формування їхньої мовної компетентності.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / За ред. А. М. Богуш. К.: Вища шк., 2007. 542 с.
2. Гудима П. В., Крива О. З. Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами антонімів. *І Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. К. І. Демчик]. Київ : Міленіум, 2020. С.71-73.*
3. Ковальчук А. Збагачення лексичного словника молодших школярів на уроках української мови засобами театральної-ігрової діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця. ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 506-508.*
4. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
5. Сухомлинський В. Казки школи під голубим небом: казки, притчі, оповідання / Упоряд. О.В.Сухомлинська. К.: Рад.шк., 1991. 191 с.
6. Koval T., Kolesnik K., Grab O. UKRAINIAN FOLK SONG CREATIVITY AS A MEANS OF EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics. № 2 2023. С. 19-24. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ve/6/ve602.pdf>*

Печуляк Анна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Старовойт Леся,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Pechulyak Anna,
bachelor's student
Starovoit Lesia,
Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

ART EDUCATION AS A MEANS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN

***Анотація.** У статті розглядається взаємозв'язок між мистецтвом та екологічним вихованням, які функції вони виконують. Автори звертають увагу на інтеграцію мистецької освіти з розвитком екологічної свідомості учнів молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** мистецька освіта, треш-арт, екологічне виховання, природа, молодші школярі, апсайклінг.*

Abstract. *The article examines the relationship between art and environmental education, what functions they perform; how to integrate art education with the development of environmental awareness of elementary school students and what techniques should be used.*

Key words: *art education, trash-art, environmental education, nature, younger students, upcycling.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, де питання збереження навколишнього середовища набувають усе більшої актуальності, важливо починати екологічне виховання з раннього віку. Одним із ефективних засобів такого виховання є мистецька освіта. Для дітей вона є ефективним підходом для формування екологічної свідомості, оскільки поєднує естетичне виховання, творче самовираження та розвиток моральних цінностей, зокрема відповідальності за природу [4].

Аналіз останніх наукових досліджень. Нині проблема екологічного виховання, розвитку особистості, формування її екологічної культури є одним з важливих завдань, що стоять перед системою освіти. Зазначена проблема розроблена досить повно в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів (О.Біда, К.Колесник, О.Паламарчук, І.Стахова, О.Чорна та інш.). Вивчення шляхів застосовування мистецтва в освітньому процесі, розробка загальної методології й окремих методик навчання у мистецькому полі розглядаються у працях І. Барановської, Л. Бровчак, М.Лещенко, Л. Масол, Н. Миропольської, О.Рудницької, Л.Старовойт, Н.Тодосієнко та інш.

Мета статті – розкрити вплив мистецької освіти на екологічне виховання дітей

Виклад основного матеріалу. Мистецька освіта виконує кілька важливих функцій, що є корисними для екологічного виховання:

1. **Розвиток естетичного сприйняття природи.** Завдяки творчим завданням діти вчаться бачити красу природи, звертати увагу на деталі, цінувати природні ресурси та розуміти їхню роль у житті людей.

2. **Стимулювання усвідомлення екологічних проблем.** Через образотворче мистецтво, літературу, музику чи театральні постановки діти можуть легше усвідомити сучасні екологічні проблеми, такі як забруднення води, повітря, знищення лісів тощо.

3. **Формування емоційного ставлення до природи.** Коли діти створюють витвори мистецтва, натхненні природою, у них виникає більш глибокий емоційний зв'язок із нею. Це сприяє формуванню у них бажання зберігати навколишній світ.

4. **Розвиток творчого мислення для пошуку рішень екологічних проблем.** Мистецька діяльність сприяє розвитку креативності, що є ключовою навичкою для вирішення екологічних проблем сьогодення [5]. Для досягнення найкращих результатів у формуванні екологічної свідомості дітей через мистецтво використовуються різні методи та прийоми, серед яких важливе місце посідають:

а) **Eco-Art** – мистецтво з екологічним змістом.

Це створення витворів мистецтва, які мають екологічне спрямування. Наприклад, діти можуть створювати картини чи скульптури, які зображують всесвітню/всеукраїнську проблему зникнення конкретних видів тварин або ж рослин, зміну клімату та, звичайно ж, красу природи. Завдяки таким роботам діти візуалізують екологічні проблеми та розуміють їхню значущість.

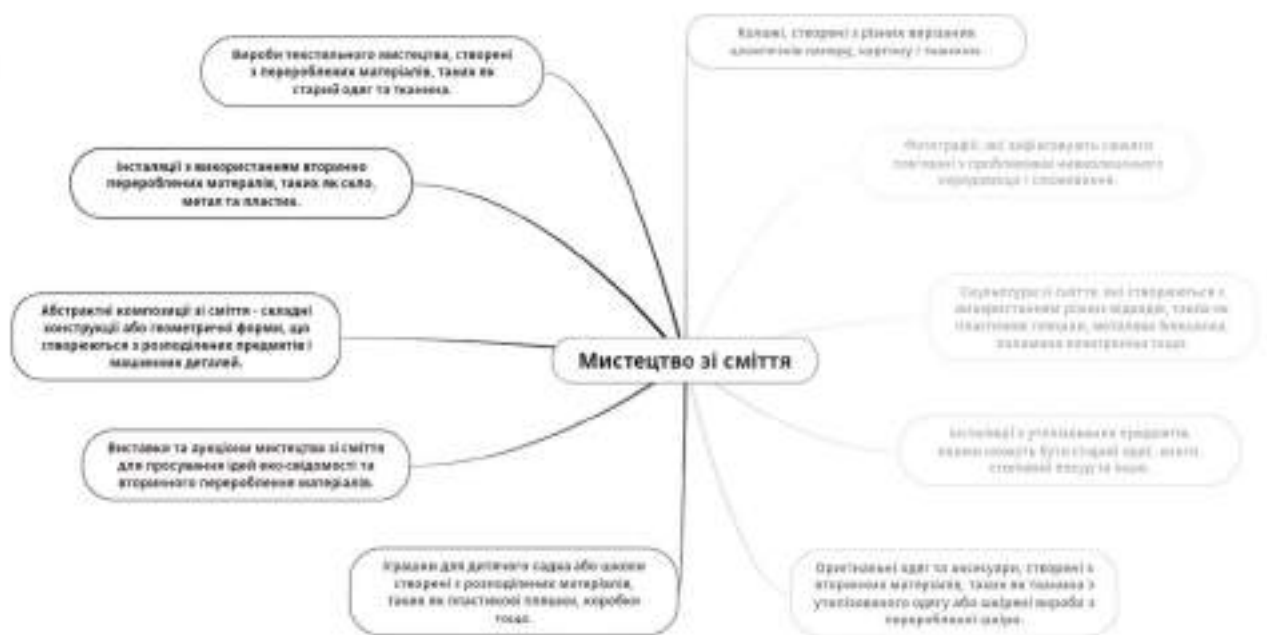
б) Використання природних матеріалів.

Під час занять мистецтвом варто використовувати лише екологічно чисті та природні матеріали (чим ми не зашкодимо природі) – камінці, опале листя та гілочки, пісок. Такі матеріали не шкодять природі та вчать дітей працювати з природними ресурсами обережно і з повагою. Крім того, це сприяє розвитку уяви та нестандартного, креативного мислення.

в) Апсайклінг у творчості (Trash-Art) [2].

Це використання старих або непотрібних речей для створення нових витворів мистецтва. Таким чином, діти вчаться переосмислювати значення відходів і розуміють, що кожен предмет може отримати «друге життя», знижуючи забруднення довкілля.

Треш-арт (в перекладі з англ. «сміттєве мистецтво») як напрям у мистецтві з'явився не так давно. На початку ХХ століття художники, втомившись від традиційних форм та матеріалів, почали експериментувати. Метою новаторів стало бажання довести глядачам, що шедеври можна створювати з чого завгодно, навіть з нікому непотрібного мотлоху, який зазвичай валяється під ногами. Колажі з використаних трамвайних квитків, винних етикеток, огризків мотузок та порожніх консервних банок сподобались публіці і критикам, треш-арт почав набувати світової популярності. Услід за художниками почали творити з міського сміття і скульптори [2].

г) Тематичні майстер-класи та зустрічі з відомими постатями.

Учителям і вихователям доцільно організовувати творчі майстер-класи на екологічну тематику, як-от створення малюнків на тему збереження водних ресурсів або виготовлення композицій із вторинних матеріалів. Такі заходи

допомагають учням краще зрозуміти сутність екологічних проблем і долучитися до їх вирішення на власному рівні.

До прикладуведемо студію у місті Вінниця – «ПЧ». Це нова ідея об'єднання «Plai», яке існує вже три роки й подарувало Вінниці «Ticket To The Sun» і ще безліч крутих проєктів. Вони презентували свою домівку, що теж стало культурною подією: з виступами топових спікерів, презентацією діджитал-спектаклю, виставкою картин і музичним сейшном. Це приміщення – для того, аби тут створювались мистецькі проєкти, щоб тут збиралися представники різних сфер культури: художники, музиканти, письменники, організатори менеджери, представники різних культурних подій, фестивалів і так далі.

І таким чином цей простір має стати точкою збору, де б відбувалися колаборації й можливо народжувалися нові проєкти [1; 3].

г) Інтерактивні екологічні екскурсії та пленери.

Організація виїзних занять на природі (пленерів) із малюванням та ліпленням дозволяє дітям побачити красу природи наживо, доторкнутися до неї, а також побачити наслідки людського втручання. Це викликає у дітей особливі емоції, які сприяють формуванню відповідального ставлення до природи.

Форми мистецької діяльності для екологічного виховання:

- ✓ **Малювання та графіка:** зображення природи, створення екологічних плакатів, ілюстрації до казок про природу.
- ✓ **Скульптура:** виготовлення виробів з природних матеріалів (глини, дерева, каменю), створення інсталяцій на тему екології.
- ✓ **Прикладна творчість:** виготовлення виробів з перероблених матеріалів, створення екологічно чистих іграшок.
- ✓ **Музика:** створення музичних композицій, присвячених природі, звукозапис природних звуків, музичні інструменти з природних матеріалів.
- ✓ **Література:** написання віршів, оповідань, казок про природу, створення коміксів на екологічні теми.
- ✓ **Театр:** постановка екологічних спектаклів, лялькових вистав, ігор-драматизацій, проведення сюжетно-рольових ігор.
- ✓ **Фотографія та відео:** зйомка природи, створення фотоколлажів, пропагуючих відеороликів про екологічні проблеми.

Приклади проєктів

1. «Моя планета»

Діти створюють власні моделі планет, розробляють екологічні проєкти для їх збереження. Також можна запропонувати дослідницький метод навчання – відшукати інформацію про нашу Землю та реалізувати її у різноманітних формах (презентація, доповідь, щоденник досліджень, макетування тощо).

2. «Краса в дрібницях»

Учні збирають природні матеріали (камені, шишки, листя) і створюють з них різноманітні вироби, тим самим поглиблюючи та закріплюючи отриманні знання з природоохоронних питань.

3. «Екологічний календар»

Діти створюють календар, в якому відзначають еко. свята, важливі дати, пов'язані з природою, досліджують особливості рідного краю та порівнюють їх зі світовими.

Висновки. Отже, мистецька освіта – це не лише спосіб розвитку творчих здібностей дитини, а й потужний інструмент екологічного виховання. Вона дозволяє дітям краще зрозуміти природу, навчитися бачити її красу, поважати та берегти навколишній світ. Використання екологічних тем у мистецькій освіті допомагає формувати екологічно свідомих громадян, здатних впроваджувати позитивні зміни у світі. Мистецтво як частина навчального процесу стає тією сферою, де діти можуть не лише навчатись новому, а й робити свій внесок у здоров'язбережувальну та природоохоронні аспекти, підтримуючи сталий розвиток планети.

Список використаних джерел

1. Ліхницька Л., Старовойт Л. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2021. Випуск 67. С.85-93
2. Печуляк А. І. Порушуючи круговерть марнотратства (сайт) URL https://sites.google.com/vspu.edu.ua/ecology/trash_art
4. Старовойт Л.В. Методика творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання та художньої праці: Дис... канд. наук: 13.00.02. 2009.
5. Тодосієнко Н.Л. Методика формування естетичного сприймання у молодших школярів засобами комплексу мистецтв у позакласній виховній роботі: методичні рекомендації. Вінниця, 2019. 86 с.
6. Brovchak Liudmyla, Starovoit Lesia, Likhitska Larysa, Todosienko Nataliia. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference.* Volume III, May 22th-23th, 2020. 97-108

Пірус Тетяна,
завідувач навчально-наукової
лабораторії з етнології Поділля
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВІННИЧЧИНИ

Pirus Tetiana,
Head of the educational and research
of the Podillia Ethnology Laboratory
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FAMILIARIZATION AND INVOLVEMENT OF STUDENTS OF MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI VINNYTSIA STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN THE PRESERVATION OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF VINNYTSIA REGION

Анотація. Збереження нематеріальної культурної спадщини Вінниччини є важливим сучасним завданням. Вагомий внесок у цю справу можуть зробити студенти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина, Вінниччина, студенти ВДПУ імені Михайла Коцюбинського

Annotation. Preservation of intangible cultural heritage is important task nowadays. Students of Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University can make a significant contribution to its preservation.

Key words: intangible cultural heritage, Vinnytsia region, students of Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University.

У травні 2024 року Україна відзначила 70 років свого повноправного членства в ЮНЕСКО – міжнародної організації, яка співпрацює з членами-державами ООН у галузі освіти, науки та культури. У 2003 році була прийнята Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (НКС). Конвенція має значну підтримку в нашій державі, у 2008 р. Україна її ратифікувала. Станом на 01.01.2024 р. до Конвенції приєдналися 183 країни, а до міжнародних списків ЮНЕСКО занесено 730 елементів, які представляють 145 країн. Зокрема від України до Списків ЮНЕСКО занесено п'ять елементів [1, 17]. У переліку:

1. Петриківський декоративний розпис як явище українського орнаментального народного мистецтва(2013).
2. Козацькі пісні Дніпропетровщини (2015 р.).
3. Косівська мальована кераміка(2019 р.).
4. Кримськотатарський орнамент Орьнек та знання про нього (2021 р.).
5. Культура приготування українського борщу(2022 р.).

У вказаній Конвенції (ст. 2) подано визначення терміну «нематеріальна культурна спадщина». Це «ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Це нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відновлюється спільнотами та групами, під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самобутності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини [2].

Варто зауважити, що в однаковому розумінні вживається термін як «нематеріальна культурна спадщина», так і «жива спадщина». Відповідно до ст. 2 Конвенції (2003 р.) жива спадщина проявляється у таких галузях:

- 1) усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини;
- 2) виконавському мистецтві;
- 3) звичаях, обрядах, святкуваннях;
- 4) знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту;

5) традиційних ремеслах.

У травні 2017 року було затверджено Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України. У нашій області експертна рада діє при Департаменті гуманітарної політики Вінницької ОДА. Очолює експертну раду Дернова Ольга Миколаївна – начальник управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної військової адміністрації.

Щорічно 17 жовтня відзначається міжнародний день нематеріальної культурної спадщини [3, с. 15.] На даний час до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (далі – НКС) занесено 93 складових. Із Вінниччини до Національного переліку занесено 7 елементів нематеріальної культурної спадщини [4, с. 32-33]:

1. Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки.
2. Технологія виготовлення воскових вінків на Вінниччині.
3. Технологія створення клембівської сорочки «з квіткою».
4. Великодне гуляння «Водити Володаря» в селі Роскошівка Теплицького району Вінницької області.
5. Традиційний обрядовий хліб Вінниччини.
6. Традиції рогозоплетіння.
7. Традиція приготування та споживання каші «Зозуля».

Перші елементи нематеріальної культурної Вінниччини були внесені до обласного переліку у 2019 році. На 1 листопада 2024 р. обласний перелік елементів НКС Вінниччини нараховує 66 елементів та є одним із найбільших в Україні. Переважна більшість елементів подана від об'єднаних територіальних громад Вінниччини, інші – від громадських організацій, працівників культури, керівників фольклорних колективів тощо. На наш погляд, багато елементів можуть зацікавити майбутніх педагогів та стати їм у пригоді під час усіх видів педагогічних практик. Також збереження «живої спадщини» допоможе освітянам у примноженні традиційної культури українського народу. Подаємо назви деяких елементів нематеріальної культурної спадщини, які знаходяться в обласному переліку [5, 6]:

1. «Нагрудник – елемент традиційного жіночого строю Бершадського, Чечельницького районів Вінницької області».
2. «Ткацькі практики сіл Буша та Дорошівка Ямпільського району Вінницької області».
3. «Пісенна традиція села Стіна Томашпільського району Вінницької області».
4. «Маланка» села Попова Гребля Чечельницького району Вінницької області».
5. «Традиція музикування на березовій корі у селі Гончарівка Літинського району Вінницької області».
6. «Створення та побутування витинанки на Вінниччині».
7. «Великодні веснянки села Новоселівка».
8. «Техніка вишивання «Крутяна сорочка». Якушинецька ТГ. Вінницький район.
9. «Традиція орнаментального розпису Барської кераміки».

10. «Традиція виконання духової музики» села Борівка Чернівецької ТГ Могилів-Подільського району.
11. «Побутові танці Муровано-Куриловеччини». Муровано-куриловецька селищна ТГ Могилів-Подільського району.
12. «Традиції соломоплетіння». Крижопільська селищна ТГ Тульчинського району.
13. «М'якохідські мальовані килими» Джулинської ТГ Гайсинського району.
14. «Подільський декоративний розпис на Вінниччині».
15. «Традиції пісенної спадщини Явдохи Зуїхи у Гайсинській ТГ».
16. «Особливості та технологія виготовлення виробів з сіна».

Зауважимо, що чимало елементів нематеріальної культурної спадщини в обласному переліку, які подані від територіальних громад, засвідчують копітку роботу працівників культури з виявлення та збереження подільських народних страв. Декілька поколінь зберігали традиції їх приготування. Подаємо назви елементів НКС окремих страв: «Традиція приготування весняно-літньої страви «Трусянка» села Василівка Ладижинської ТГ Гайсинського району»; «Традиційна страва «Годзя» в с. Підвисоке Оратівської ТГ Вінницького району; «Китайгородська ковбаса, печена на очереті» с. Китайгород Дашівської ТГ Гайсинського району; «Тиманівська каша – засипана капуста»; «Традиційна страва «Бадзьоня» Теплицької ТГ; «Страва «Дід», Чернівецька ТГ.

У нашому університеті збирання НКС має чималу історію. 14-15 жовтня 2003 р. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Народна культура Поділля в контексті національного виховання». Ініціатором проведення конференції стала доктор історичних наук Лідія Семенівна Мельничук (1955-2005). Лідія Мельничук зуміла згуртувати навколо себе науковців, освітян, працівників культури. Питання духовного життя і родинної культури у народному побуті Поділля, матеріальної культури подолян, вивчення та збереження народної спадщини обговорювали учасники конференції [7]. Студенти нашого університету у навчально-виховному процесі, тематичних загальноінститутських та факультетських заходах пізнавали народну культуру Поділля [8]. Яскравим прикладом ознайомлення студентської молоді із скарбами традиційної культури подолян сьогодні є діяльність багатьох підрозділів університету, зокрема, Навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля та Музейно-просвітницького центру нашого університету [9]. Багаті фондові колекції сприяють пізнанню історії України та університету, народної культури Поділля, проведенню різноманітних заходів, співпраці із ЗМІ, закладами освіти і культури міста та області [10].

Збереження нематеріальної культурної спадщини є важливим сьогодні для кожного громадянина України. Особливу роль у цьому тривалому процесі можуть відіграти майбутні вчителі. Нові терміни лише окреслили завдання збереження української нації, одним з інструментів якого стало збереження нематеріальної культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Литовченко В., Дем'ян В. Нематеріальна культурна спадщина як найголовніший інструмент збереження української нації: монографія. Київ: Креативна агенція «Артіль», 2023. – 180 с.
2. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини [Електронний документ]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
3. Назарець О., Моторна М. До 20-річчя підписання Конвенції ЮНЕСКО про охорону НКС. *Світлиця*, 3-4 (82), липень-грудень 2023 р. С. 15-18.
4. Нематеріальна культурна спадщина : Елементи Вінниччини в Національному переліку України. *Світлиця*, 3-4 (82), липень-грудень 2023 р. С. 32-33.
5. Моторна М. «М'якохідські мальовані килими» – витвір мистецтва. *Світлиця*, 1 (83), січень-березень 2024 р. С. 19-20.
6. Традиційна випічка та страви Вінниччини. *Світлиця*, 1 (83), січень-березень 2024 р. С. 30-31.
7. Народна культура Поділля в контексті національного виховання: Зб. наук. праць / Ред. кол.: Н.Л. Іваницька та ін. ; Відп. ред. Л.С. Мельничук; Упр. культури Вінницької обл. держ. адміністрації; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Народозн. центр; Вінниц. обл. центр нар. творчості; Вінниц. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників; Вінниц. ф-т Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Вінниця, 2004. 400 с.
8. Народознавчий центр Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Путівник*. Вінниця, ТОВ «ТЕТРАІДЕР», 2004. 15 с.
9. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. *Путівник*. Вінниця, 2020.
10. Пірус Т. Барська кераміка у фондівних колекціях Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Місце барської кераміки в гончарній спадщині України: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю в м. Бар 12 вересня 2021 року / відп. ред. А.Л. Щербань. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2021. – С. 121-124.*

Притоліук Ольга,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Колосова Олена,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Prytoliuk Olha,
master's student
Kolosova Olena,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

Анотація. У статті розглядаються основні психолого-педагогічні аспекти, які впливають на формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. Аналізуються фактори, що сприяють розвитку креативного мислення, такі як ігрові методи навчання, творчі завдання та стимулювання самостійності дітей. Особлива увага приділяється ролі вихователя у створенні сприятливого середовища для творчої діяльності, а також інноваційним підходам до організації навчального процесу.

Ключові слова: креативне мислення, розвиток творчості, старші дошкільники, навчальний процес, нестандартне мислення, інноваційні підходи.

Abstract. The article examines the main psycho-pedagogical aspects that influence the formation of creativity in older preschool children. It analyzes the factors that promote the development of creative thinking, such as play-based learning methods, creative tasks, and encouraging children's independence. Special attention is given to the role of educators in creating a supportive environment for creative activities, as well as innovative approaches to organizing the learning process

Key words: creative thinking, development of creativity, older preschoolers, learning process, non-standard thinking, innovative approaches.

Креативність є однією з найважливіших характеристик людини, що визначає її здатність до інноваційного мислення та творчого вирішення завдань. Креативне мислення формується та розвивається під впливом різноманітних психологічних факторів, багато з яких закладаються в дитинстві. Особливо це актуально для дітей старшого дошкільного віку, коли відбувається інтенсивний розвиток когнітивних, емоційних та соціальних процесів, що суттєво впливають на формування креативності. Психологічні передумови креативного мислення базуються на ряді характеристик, які в комплексі визначають здатність дитини мислити нестандартно та шукати оригінальні рішення. У даному контексті важливо розглянути основні психологічні фактори, що сприяють розвитку креативного мислення у дітей, а також методи, які можна використовувати для стимулювання цього процесу.

По-перше, слід звернути увагу на когнітивні характеристики, які є базовими передумовами розвитку креативності. Однією з таких характеристик є гнучкість мислення – здатність дитини швидко адаптуватися до нових умов або задач, шукати альтернативні шляхи вирішення проблем. Гнучкість мислення є необхідною для генерації різноманітних ідей, які можуть відрізнятися одна від одної, але бути релевантними до конкретної задачі. Важливо зазначити, що у дітей старшого дошкільного віку цей процес ще не є стабільно розвиненим, але його можна стимулювати через різні форми гри та творчих занять. Наприклад, Вишківська В., Шикиринська О. зауважують, що використання завдань на асоціації, ігри на тему «Що можна зробити з...» дозволяє дитині тренувати своє мислення на пошук нових рішень [3, с. 119].

Ще однією когнітивною передумовою креативного мислення є дивергентне мислення, тобто здатність до породження багатьох ідей або рішень, які виходять за рамки стандартних. Дивергентне мислення протиставляється конвергентному мисленню, яке передбачає єдине правильне

рішення. У контексті розвитку креативності важливо розвивати саме дивергентне мислення, оскільки воно дозволяє дитині не обмежувати себе лише однією ідеєю, а розширювати поле можливих варіантів, що сприяє генерації більш творчих рішень. Таке мислення можна розвивати через завдання на розширення контексту, наприклад, пропонуючи дитині знайти якнайбільше способів використання одного й того ж об'єкта або дії.

Крім того, значну роль у формуванні креативного мислення відіграє уява, яка є одним із центральних компонентів творчого процесу. Уява дозволяє дитині вийти за межі безпосередньо наявної інформації та створювати нові образи, ідеї чи концепції. Для розвитку уяви необхідно створювати умови, що сприяють її стимуляції: це може бути організація рольових ігор, занять із малювання, конструювання чи моделювання. Уяву можна розглядати як один із механізмів, що забезпечує візуалізацію нових ідей та їхню матеріалізацію у реальних творчих продуктах.

Однак розвиток креативності неможливий без формування певних емоційно-мотиваційних факторів. Емоції і мотивація суттєво впливають на те, як дитина підходить до вирішення проблем та наскільки вона зацікавлена у творчих завданнях. Суттєвим аспектом є наявність інтересу та внутрішньої мотивації до творчої діяльності. Внутрішня мотивація, яка базується на прагненні до самовираження та задоволення від процесу творчості, є більш ефективною для розвитку креативності, ніж зовнішня мотивація, що спрямована на отримання винагород або визнання. Для підтримки внутрішньої мотивації важливо надавати дітям можливість вільного вибору діяльності, заохочувати їхню ініціативність та самостійність у прийнятті рішень.

Окрім мотивації, важливою емоційною передумовою креативності є наявність позитивного емоційного фону. Позитивні емоції, такі як радість, інтерес чи задоволення від процесу, сприяють розширенню мислення і підвищенню творчої активності. Натомість негативні емоції, такі як страх невдачі або тиск з боку дорослих, можуть пригнічувати креативність, оскільки дитина починає боятися робити помилки або пропонувати нетрадиційні ідеї. Таким чином, створення позитивного емоційного середовища є важливим елементом у процесі формування креативного мислення [5, с. 24].

Також необхідно враховувати особистісні риси, які можуть сприяти або, навпаки, гальмувати розвиток креативності. Серед таких рис можна виділити відкритість до нового досвіду, високий рівень допитливості, самостійність у прийнятті рішень, впевненість у своїх силах, а також толерантність до невизначеності. Відкритість до нового дозволяє дитині більш легко приймати незвичні або нестандартні рішення, допитливість сприяє пошуку нових знань, а самостійність і впевненість допомагають долати страх перед невдачами. Водночас толерантність до невизначеності дозволяє дитині комфортно почуватися в умовах відсутності чітких інструкцій або готових відповідей, що є характерною рисою творчих завдань.

Не менш важливим аспектом у розвитку креативного мислення є соціальна взаємодія. Взаємодія з однолітками та дорослими стимулює розвиток комунікативних навичок, які є важливими для обміну ідеями, а також для спільного вирішення творчих завдань. Соціальне оточення може як сприяти, так і стримувати розвиток креативності. Наприклад, у групах, де дитина

отримує підтримку і визнання своїх ідей, ймовірність прояву креативності значно вища. Натомість у ситуаціях, де домінує критика або осуд нестандартних рішень, креативність може пригнічуватися. Таким чином, важливою умовою є створення доброзичливої і підтримуючої соціальної атмосфери.

Окрім згаданих психологічних факторів, педагогічний підхід також відіграє значну роль у стимулюванні креативного мислення. Педагоги можуть використовувати різні методи, які сприяють розвитку креативності. Наприклад, проектна діяльність, у процесі якої діти мають можливість самостійно обирати завдання та шляхи їх виконання, стимулює розвиток самостійності та відповідальності за результати своєї діяльності. Використання методів проблемного навчання також сприяє розвитку креативного мислення, оскільки в таких умовах діти вчаться шукати нетрадиційні рішення складних завдань [5, с. 256].

Розвиток креативного мислення є однією з ключових тем в сучасній психолого-педагогічній науці, особливо в контексті дітей дошкільного віку. Діти в цьому віці проходять складний і багатовимірний етап становлення особистості, під час якого активізуються процеси формування таких психологічних якостей, як увага, гнучкість мислення, здатність до нестандартного вирішення завдань та творчого підходу до реальності. Вікові особливості розвитку креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку можуть бути простежені через аналіз етапів психічного розвитку, когнітивних процесів і соціальних факторів, які впливають на цей процес.

У дошкільному віці розвиток креативного мислення є тісно пов'язаним із загальними процесами пізнавальної активності. Діти прагнуть досліджувати навколишній світ, активно використовують свої когнітивні навички, щоб пізнавати нове, шукати відповіді на запитання та створювати нові комбінації відомих їм об'єктів. У цей період основним механізмом креативного мислення є гра та уява. Через ігрові дії дитина моделює різноманітні життєві ситуації, що дозволяє їй розвивати не лише логічне, але й образне мислення. Водночас саме образне мислення стає домінуючим у формуванні творчих ідей. На цьому етапі відбувається процес формування здатності до асоціативного мислення, коли дитина навчається знаходити зв'язки між різними явищами і об'єктами, навіть якщо ці зв'язки на перший погляд здаються неочевидними [3].

Зокрема, вікові особливості розвитку креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку полягають у прогресуючому вдосконаленні їхньої здатності до символічної діяльності. У цьому віці діти починають активно використовувати символи, знаки, схематичні зображення для відтворення своїх ідей. Це дозволяє їм створювати нові значення та виявляти оригінальність у своїй діяльності. Педагогічні дослідження показують, що саме на цьому етапі у дітей починають формуватися базові навички до продуктивної діяльності, такі як здатність до планування дій, прогнозування результатів і варіативного підходу до вирішення завдань [10, с. 34].

Важливим аспектом розвитку креативного мислення в старшому дошкільному віці є посилення здатності дітей до рефлексії та самоусвідомлення. Діти починають краще розуміти власні думки і дії, а також більш свідомо ставитися до власних творчих процесів. Це сприяє формуванню

метакогнітивних умінь, які, в свою чергу, позитивно впливають на креативне мислення. Діти вже здатні оцінювати свої дії, аналізувати, чи досягають вони поставлених цілей, та як можна вдосконалити результати своєї діяльності. Це формує у них здатність до самостійного творчого пошуку, що є важливою складовою креативного мислення [3].

У контексті психолого-педагогічного розвитку креативного мислення велике значення має також соціальна взаємодія дітей. У старшому дошкільному віці діти активніше включаються в колективні форми діяльності, що стимулює їхню взаємодію з іншими дітьми та дорослими. Саме в процесі колективної взаємодії відбувається обмін ідеями, що сприяє розвитку здатності до кооперативного мислення, а також створює умови для виникнення нових креативних ідей. Уміння співпрацювати з іншими дітьми, шукати компроміси, а також спільно вирішувати проблеми стає важливим елементом креативного мислення в цьому віці. Водночас, в процесі колективної творчості розвивається здатність до прийняття нових ідей, вміння гнучко адаптуватися до змін у процесі діяльності, що також стимулює розвиток творчого підходу до вирішення завдань.

Розвиток креативного мислення у дітей дошкільного віку відбувається завдяки активній участі педагогів і батьків, які створюють умови для стимулювання творчої діяльності дітей. У педагогічному процесі важливо застосовувати різні методи стимулювання творчої активності, такі як індивідуальні та групові завдання, які потребують нестандартного підходу до їх вирішення. Одним з найефективніших методів є гра, оскільки саме через гру дитина може висловити свою креативність, створюючи нові образи, ідеї та ситуації. Однак, в сучасній педагогіці особливу увагу приділяють також іншим методам розвитку креативного мислення, таким як арт-терапія, моделювання ситуацій та проектна діяльність. Ці методи дозволяють дітям розвивати власні ідеї, самостійно планувати та реалізовувати свої творчі задуми.

Зокрема, варто відзначити, що діти старшого дошкільного віку проявляють високу схильність до креативного мислення в умовах, коли їм надається можливість вибору та самостійності у творчій діяльності. Психологічні дослідження показують, що вільний вибір і самостійне прийняття рішень у творчому процесі стимулюють розвиток уяви та здатності до пошуку нестандартних рішень. У свою чергу, це позитивно впливає на саморегуляцію, формує відчуття відповідальності за власні дії та розвиває внутрішню мотивацію до творчості [5, с. 46].

Не менш важливим аспектом розвитку креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку є вплив емоційної сфери на їхню творчу активність. Емоційний стан дитини має безпосередній вплив на її здатність до креативного мислення. Позитивні емоції, такі як радість, інтерес, задоволення від процесу діяльності, сприяють активації творчих процесів та стимулюють розвиток уяви і здатності до генерування нових ідей. Водночас негативні емоції, такі як страх чи тривога, можуть заважати дитині виявляти свою креативність, оскільки вони обмежують її можливості до вільного вираження своїх думок та емоцій.

Психолого-педагогічний підхід до розвитку креативного мислення передбачає також врахування індивідуальних особливостей дітей. Кожна дитина має свої особисті темпи розвитку, унікальний досвід та особливості

мислення, що робить процес розвитку креативного мислення індивідуалізованим. Для досягнення максимальної ефективності педагогам важливо враховувати ці індивідуальні особливості, створюючи для кожної дитини оптимальні умови для розвитку її творчого потенціалу. Зокрема, деякі діти можуть краще проявляти себе в індивідуальній творчій діяльності, тоді як інші – в колективних проєктах. Важливим є також підтримка інтересів та захоплень дітей, що може стимулювати їхню креативну активність у конкретних галузях.

Розвиток креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку є складним процесом, що залежить від численних факторів, серед яких важливе місце займають навчально-виховне середовище та сімейне оточення. Ці фактори можуть як сприяти розвитку креативності, так і обмежувати її. Навчально-виховне середовище, у яке занурюються діти, створює основу для їхнього інтелектуального та творчого зростання. Вплив цього середовища починається з раннього віку, коли формуються перші вміння та навички, що визначають подальший розвиток. Дослідження свідчать, що взаємодія дитини з навколишнім середовищем формує її когнітивні структури та спосіб мислення, сприяє розвитку уяви, творчого підходу до вирішення проблем, а також стимулює пошук нових рішень [2, с. 61].

Одним із ключових аспектів середовища є методи навчання та виховання, які застосовуються в дошкільних закладах. Програми, що орієнтовані на творчий розвиток, дають можливість дітям експериментувати, діяти самостійно та знаходити нестандартні шляхи вирішення завдань. Така діяльність сприяє розвитку у дітей аналітичного мислення, формуванню навичок дивергентного мислення, коли вони здатні генерувати безліч ідей і підходів до вирішення проблем. Навчально-виховне середовище, яке заохочує креативність, повинно бути гнучким і таким, що дозволяє дітям робити помилки та вчитися на них. Діти мають отримувати можливість випробувати себе в різних ситуаціях, бути активними учасниками творчих процесів, а не пасивними споживачами інформації. Важливу роль у цьому відіграє атмосфера довіри та підтримки з боку вихователів, яка сприяє формуванню почуття впевненості у власних силах та ініціативності у дітей.

Сімейне оточення також має значний вплив на розвиток креативного мислення у дітей дошкільного віку. Родина виступає першим соціальним інститутом, де дитина отримує первинний досвід взаємодії зі світом та формує своє уявлення про творчість. Дослідження показують, що родинна підтримка творчих починань дітей є критичною для їхнього подальшого розвитку. Батьки, які активно підтримують творчі ініціативи своїх дітей, залучають їх до різноманітної діяльності, де потрібно використовувати уяву та креативні здібності, закладають основи для формування у дітей інтересу до творчих пошуків.

Крім того, на розвиток креативності впливає стиль виховання у родині. Діти, які зростають у сім'ях, де їхній індивідуальності надають належної уваги, де вони мають свободу висловлювати свої думки та пропонувати власні ідеї, демонструють вищий рівень творчого мислення. Навпаки, у сім'ях, де переважає авторитарний стиль виховання, креативність дітей часто пригнічується через надмірний контроль та відсутність можливості

самовираження. Саме тому важливо, щоб батьки підтримували у своїх дітей інтерес до пізнання нового, надавали їм можливість експериментувати та виявляти власні творчі здібності [4, с. 34].

Крім того, навчально-виховне середовище може створювати умови для взаємодії між дітьми, що також є важливим аспектом розвитку креативного мислення. Спільні ігри, завдання, що потребують кооперації та обговорення, допомагають дітям навчитися сприймати різні точки зору, розвивати емпатію та співпрацювати у вирішенні творчих завдань.

Різні педагогічні технології також є ефективним інструментом для розвитку креативності у дошкільників. Однією з таких технологій є використання гри як навчального методу. Гра дозволяє дітям діяти у вигаданому світі, вільному від жорстких правил реальності, що стимулює їхнє уявлення та творчий підхід. Ігри з відкритим кінцем, які не мають чітких правил або визначеного результату, дають дітям можливість використовувати свої креативні здібності на повну силу [4, с. 44].

Іншим важливим педагогічним методом є проєктне навчання. Проєкти, які вимагають від дітей самостійного пошуку рішень, сприяють розвитку їхньої ініціативності та самостійності. Під час роботи над проєктами діти вчать планувати свою діяльність, обирати оптимальні шляхи досягнення цілей, оцінювати свої дії та вносити корективи. Проєктна діяльність також сприяє розвитку критичного мислення, адже діти мають не лише генерувати ідеї, але й аналізувати їхню реалістичність та ефективність.

Не менш ефективними є методи інтеграції мистецтва в навчальний процес. Мистецтво, зокрема малювання, музика, театр, допомагає дітям виявляти свої емоції та думки у творчій формі, розвивати уяву та здатність бачити речі під іншим кутом зору. Заняття мистецтвом стимулюють дітей до самовираження, вчать їх відходити від стандартних рішень та підходити до завдань з точки зору творчої інтерпретації. Наприклад, участь у театральних постановках допомагає дітям не лише розвивати свої акторські здібності, але й удосконалювати навички співпраці, адаптації до нових обставин та створення нових сценаріїв [5, с. 100].

Ще одним аспектом розвитку креативності є технології, що передбачають використання інформаційних технологій. Комп'ютерні ігри, інтерактивні завдання, використання мультимедійних інструментів відкривають нові можливості для творчої діяльності дітей. Інформаційні технології дозволяють дітям експериментувати з візуальними та звуковими образами, створювати власні цифрові продукти та досліджувати різні шляхи вираження своїх ідей.

Отже, розвиток креативного мислення у дітей старшого дошкільного віку є критично важливим для їхнього загального розвитку, оскільки сприяє формуванню гнучкості, оригінальності та здатності до нестандартного вирішення проблем.

Список використаних джерел

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль. Мандрівець. 2017. 256 с.
2. Богуш А. Вибрані науково-педагогічні статті. Тернопіль. Підручники і посібники. 2019. 304 с.

3. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 115–119.
4. Галкович І. В. Розвиток творчого мислення: спеціалізований курс для учнів 1-4 класів. *Практична психологія та соціальна робота*. 2017. № 2. С. 43–46.
5. Дошкільна освіта: словник-довідник. Запоріжжя. Тов. «ЛІПС» ЛТД. 2017. 324с.
6. Ельконін Д. Б. Пізнавальна активність дітей старшого дошкільного віку. Київ. 2017. С. 56–61.

Прищепя Олена,
викладач кафедри мистецьких дисциплін
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка (Україна)

УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Pryshchepa Olena,
teacher of the department of artistic disciplines
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»

UKRAINIAN SONGS AS A MEANS OF FORMING NATIONAL SELF- CONSCIOUSNESS OF YOUTH

***Анотація.** У статті визначено поняття «національна самосвідомість», її компоненти. Розглянуто прояв національної самосвідомості в житті суб'єкта. Наголошено, що українські пісні є дієвим засобом формування національної самосвідомості молоді.*

***Ключові слова:** національна самосвідомість, українські пісні, молодь.*

***Abstract.** The article defines the concept of "national self-awareness" and its components. The manifestation of national self-awareness in the subject's life is considered. It is emphasized that Ukrainian songs are an effective means of forming the national self-awareness of young people.*

***Key words:** national self-awareness, Ukrainian songs, youth.*

Реалії сьогодення, коли Україна і українці борються проти воєнної агресії з боку Росії, загострені питання національної свідомості і самосвідомості кожного громадянина (від малечі до старців). В Україні етнічно, мовно культурно та релігійно неоднорідне населення. Тому питання, ким є нація і за якими принципами формується національна самосвідомість громадян залишаються дискусійними.

Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року регулює, спрямовує, активізує та посилює цей напрям розвитку суспільства.

Питання виховання національної самосвідомості підростаючого покоління вивчали українські науковці Березін А., Борисов В., Пономаренко

Л., Співак Л., Ставицький Г., Страйгородська Л., Тарнавська С. та інші. Найбільш ґрунтовним є дисертаційне дослідження доктора педагогічних наук Борисова В.В. «Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді».

Мета статті: розглянути формування національної самосвідомості молоді на прикладі українських пісень.

Як відомо, національна самосвідомість – сукупність знань, поглядів, ідеалів, оцінок, котрі відображають зміст, рівень і особливості уявлень представників національної спільноти про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце та призначення серед інших спільнот і характер взаємовідносин з ними.

М. Й. Боришевський визначає національну самосвідомість як «усвідомлення особистістю себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінку себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності» [1].

Національна свідомість включає: сприйняття оточуючого світу та ставлення до нього; усвідомлення національно-етнічної належності; ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти; ставлення до представників інших націй і національностей; патріотичні почуття та патріотична самосвідомість; усвідомлення національно-державної спільноти.

Формування та розвиток національної самосвідомості передбачає прояву: любові до своєї Батьківщини, свого народу, національної культури і рідної мови; почуття причетності до долі свого народу, своєї країни; національної гордості чи національного невдоволення; готовності й волі до здійснення національної мети.

Якщо свідомість загалом можна коротко визначити як осмислення навколишнього світу (відношення суб'єкта до об'єктивної реальності), то самосвідомість – осмислення самого себе у світі (відношення суб'єкта до себе та інших суб'єктів). Отже, національна самосвідомість – самоусвідомлення та самооцінювання власного «Я» як представника певної національності, свідомого та активного виразника національних інтересів, невід'ємної частки свого народу, його національного духу і долі [2].

Національна самосвідомість людини формується під впливом багатьох факторів. Це і виховання, і освіта, і життєві обставини, які так чи інакше впливають на долю людини.

Український музичний фольклор може бути одним із провідних чинників формування національної самосвідомості підростаючого покоління. Саме фольклор, зокрема музичний, передає від покоління до покоління світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, релігійні погляди українців. В народних піснях відображається звичаї, побут народу, його думки, характерні риси. Через різноманіття і багатожанровість українських народних пісень передається новому молодому поколінню соціальний досвід, багатство духовної культури народу, своєрідність світогляду, національна ментальність. Сьогодні набуває актуальності згадування, збереження та розвиток української культури та національної спадщини. Підіймається пласт українських народних пісень,

обрядів, відбувається їх осучаснення, обробка, інтерпретація різними виконавцями.

Однак, важка доля і життя народу вплинули на ладову основу і музичний стрій пісень. Переважно, так чи інакше, це мінорне звучання. Навіть навесні, коли наші предки щиро раділи першому теплу, сонцю, збиралися разом, водили хороводи, щоб закликати добру для врожаю погоду, вони співали у мінорі.

У реаліях сьогодення відбувається переосмислення багатьох цінностей людського життя. Як вижити, і не просто вижити, а зберегти психічне здоров'я і залишитися людиною насамперед- це питання стоїть майже перед кожним. І ось тут на допомогу приходять музичне мистецтво взагалі, і народні пісні зокрема. Спираючись на багаторічний власний досвід роботи з молоддю, пропоную студентам змінювати мінорний лад пісень на мажорний, там, де це доречно. Наприклад, веснянка «Щебетала пташечка» у мажорному ладі звучить оптимістично, життєстверджувально, що позитивно впливає як на виконавців, так і на слухачів. У деяких народних піснях ми частково замінюємо текст. Наприклад, у пісні «І шумить, і гуде» слова третього куплету: « Не веди ж ти мене, ой прошу ж я тебе, бо лихого мужа маю ,буде бити мене» замінюємо на такі : « Не веди ж ти мене, ой прошу ж я тебе, бо суворий в мене батько, буде лаяти мене». Питання можливості зміни слів обговорювалось з фахівцями літературної студії «Гарт», деякі з них погодились, бо ми-сучасний народ, і переосмислення і трансформація цінностей життя і людських стосунків дозволяє і вимагає заміну тексту третього куплету.

Пісенна творчість сучасних композиторів також пронизана мінорним звучанням. Яскравий приклад порівняння мінорного і мажорного звучання- дві пісні на слова Т. Шевченка «Зацвіла в долині»- музика А. Філіпенка і музика Б. Фільц. Низхідні мінорні інтонації плача у А. Філіпенка з текстом ...ніби засміялась дівчина-дитина... створюють емоційний конфлікт. Мажорна музика Б. Фільц пронизана світлом, радістю, підіймає настрій і наповнює любов'ю та щастям. Це саме ті емоції, почуття, переживання, котрих сьогодні катастрофічно не вистачає!

Висновок. Українські пісні сприяють формуванню національної самосвідомості молоді. У той же час акцент на мажорному звучанні допомагає подолати негативні переживання та зберегти психічне здоров'я.

Список використаних джерел

1. Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1964. Т. 7, кн. XIII : Літери Риз–Се. С. 1693.
2. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – Київ : Фенікс, 2012. С. 282.

П'явка Катерина,
аспірант
Щолокова Ольга,
доктор педагогічних наук, доцент
Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Україна)

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ

Pyavka Kateryna,
graduate student
Olga Shcholokova,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov (Ukraine)

PERSONALLY ORIENTED APPROACHES TO FORMING THE CREATIVE POTENTIAL OF FUTURE MUSICIANS

***Анотація.** У статті досліджуються особистісно орієнтовані підходи до формування творчого потенціалу майбутніх музикантів. Розглянуто такі підходи, як інтеграційний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, етнопедагогічний і культурологічний. Особливу увагу приділено ролі кожного з цих підходів у всебічному розвитку студентів, стимулюванні їхнього креативного мислення, самовираження та професійного зростання. Стаття підкреслює важливість комплексного використання цих підходів для гармонійного формування музично-творчої особистості, здатної до глибокого розуміння мистецтва та вираження власної індивідуальності.*

***Ключові слова:** особистісно орієнтовані підходи, творчий потенціал, музично-творчі здібності, мистецтво, самовираження, креативне мислення.*

***Abstract.** The article examines personality-oriented approaches to the formation of the creative potential of future musicians. The article considers such approaches as integration, personality-oriented, activity-oriented, axiological, acmeological, ethnopedagogical and cultural approaches. Special attention is paid to the role of each of these approaches in the comprehensive development of students, stimulating their creative thinking, self-expression and professional growth. The article emphasises the importance of the integrated use of these approaches for the harmonious formation of a musical and creative personality capable of deep understanding of art and expression of their own individuality.*

***Keywords:** personality-oriented approaches, creative potential, musical and creative abilities, art, self-expression, creative thinking.*

Розвиток творчого потенціалу майбутніх музикантів є однією з важливих задач сучасної музичної освіти. З огляду на те, що музика вимагає не лише технічних навичок, а й креативного мислення, емоційного вираження та самопізнання, ефективні педагогічні підходи повинні враховувати індивідуальні особливості кожного студента. Особистісно орієнтовані підходи

відіграють ключову роль у формуванні креативності, самостійності та здатності до самовираження майбутніх музикантів, створюючи сприятливі умови для саморозвитку та творчого зростання. Дослідивши та проаналізувавши літературу, що стосується даного дослідження можна виокремити такі наукові підходи, як інтеграційний, особистісно орієнтований, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, етнопедагогічний і культурологічний.

Інтеграційний підхід спрямований на поєднання різних видів мистецтва та знань для всебічного розвитку студента. Музика в цьому контексті сприймається не ізольовано, а в тісному зв'язку з літературою, образотворчим мистецтвом, історією та філософією. Таке поєднання дозволяє майбутнім музикантам бачити зв'язки між різними аспектами культури, що розширює їхній кругозір, збагачує уяву і стимулює креативне мислення. Крім того, інтеграція різних мистецьких дисциплін допомагає студентам знаходити нові форми самовираження та підвищує їхню здатність до глибокого розуміння музичних образів. *Особистісно орієнтований* підхід є основою сучасної педагогіки, що враховує унікальні індивідуальні особливості кожного студента. У музичній освіті цей підхід акцентує увагу на індивідуальних здібностях, інтересах та потребах кожного студента. Педагог зосереджується на створенні умов, які сприяють вільному творчому самовираженню, підтримують унікальність кожного учня та допомагають розвивати його сильні сторони. *Особистісно орієнтований* підхід передбачає створення індивідуального навчального плану, який би дозволяв студентам обирати напрямки для розвитку власної музичної творчості та самовираження. Що стосується *діяльнісного* підходу, то саме у музичній педагогіці він спрямований на активну участь студента в процесі навчання через практичну діяльність. Важливим аспектом цього підходу є забезпечення умов, де студенти можуть не лише виконувати музику, але й створювати її, аранжувати, брати участь у творчих колективах. Такий підхід розвиває навички колективної роботи, самодисципліну, а також здатність до креативного мислення. Діяльнісний підхід сприяє глибокому розумінню музики через власний досвід і підвищує мотивацію студентів до подальшого розвитку. *Аксіологічний* підхід спрямований на формування ціннісних орієнтацій та естетичних ідеалів студентів. Музика, як мистецтво, має потужний вплив на світогляд і моральні цінності людини. Використовуючи аксіологічний підхід, педагог допомагає студентам усвідомити значущість музики як інструменту для вираження емоцій, думок та культурних ідей. Розуміння цінності музики як мистецтва сприяє глибокому особистісному зростанню студента, формує його естетичні переконання і дає йому можливість усвідомити соціальну значущість своєї творчості. . [1, С. 204, 207] *Акмеологічний* підхід орієнтований на досягнення особистісних і професійних вершин. Цей підхід спрямований на створення умов для постійного самовдосконалення, підтримки та розвитку прагнення до досконалості у виконанні музичних творів. Педагог сприяє розвитку у студентів цілеспрямованості, витривалості, здатності до подолання труднощів, що особливо важливо у мистецькій професії. Акмеологічний підхід підвищує рівень відповідальності студентів за власний творчий розвиток і стимулює їх до досягнення високих результатів. . [3, С.153]

Важливим напрямом освітнього процесу сучасного закладу освіти є патріотичне виховання. Саме *етнопедагогічний* підхід базується на залученні студентів до вивчення культурних традицій та національної музики, що сприяє формуванню їхньої національної ідентичності та поваги до культурних надбань свого народу. Це не тільки розширює знання студентів про музичні традиції різних народів, але й збагачує їхнє сприйняття музики як універсальної мови, яка може передавати різні культурні коди. Етнопедагогічний підхід сприяє розвитку поваги до різноманітності культур, формує толерантність і відкритість до іншого мистецького досвіду. У воєнний період нашого сьогодення актуальність та пізнання іноземних мистецьких просторів, культур, традицій є важливий сучасній студентській молоді. *Культурологічний* підхід спрямований на розгляд музики як частини ширшої культурної картини. Він зосереджується на зв'язках між музикою та іншими елементами культури: соціальними, релігійними, історичними та філософськими. Це дозволяє студентам зрозуміти культурний контекст, у якому виникають і розвиваються музичні твори, що сприяє більш глибокому розумінню змісту музичних образів. Завдяки цьому підходу музиканти стають не лише виконавцями, але й інтерпретаторами культурних смислів, які закладені в музиці.

Отже, підсумувавши вищесказане, можна стверджувати, що формування творчого потенціалу майбутніх музикантів вимагає комплексного використання різних педагогічних підходів, орієнтованих на особистість. Інтеграційний, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, етнопедагогічний і культурологічний підходи є важливими складовими цього процесу, адже кожен із них робить внесок у розвиток студента як творчої, креативної особистості. Такий підхід до навчання забезпечує гармонійний розвиток майбутніх музикантів, сприяє їхньому професійному зростанню, здатності до глибокого розуміння музики і вираження власної індивідуальності через мистецтво.

Список використаних джерел

1. Черкасов В. Ф. Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі. Підручник. Кіровоград, 2017. 316 с.
2. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологічна газета. Випуск №6, 2005, С.4-5.
3. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців. *Психологія вищої школи*. Навчальний посіб. для магістрів і аспірантів. Київ, 2006. С. 149 – 153.
4. Біла І. М. Психолого- педагогічна модель технології розвитку творчого мислення. *Актуальні проблеми психології*. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Випуск № 26 Київ,, 2019, С. 34–45.
5. Choksy L. Teaching music in the twentieth century / L. Choksy. -New York : EnglewoodCliffs : Prentice-Hall Cop., 1986. 343 p.

Розторгуєва Ольга,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Rostorhuieva Olha,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF AESTHETIC CULTURE IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MUSICAL ART

***Анотація.** У статті аналізуються питання розвитку художньо-естетичного смаку у дітей старшого дошкільного віку та досліджується виховний потенціал музичного мистецтва. Засоби музичного мистецтва класифіковано за жанрами, формами виконання, способами музичної виразності, цілями та формами засвоєння музичних творів. Представлено теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що сприяють формуванню художньо-естетичного смаку у старших дошкільників через музичне мистецтво. Уточнено критерії, які дозволяють оцінити динаміку розвитку ціннісних орієнтацій у дітей цього віку.*

***Ключові слова:** старші дошкільники, формування, музичне мистецтво.*

***Abstract.** The article analyzes the issues of developing artistic and aesthetic taste in senior preschool children and explores the educational potential of musical art. The means of musical art are classified by genres, performance forms, methods of musical expressiveness, purposes, and ways of mastering musical works. The theoretical justification of pedagogical conditions contributing to the formation of artistic and aesthetic taste in senior preschoolers through musical art is presented. Criteria have been refined to assess the dynamics of the development of value orientations in children of this age group.*

***Keywords:** senior preschoolers, formation, musical art.*

Постановка проблеми. Виховання гармонійно розвиненої, ініціативної та творчої особистості, яка має власні духовні орієнтири, є однією з ключових задач сучасної гуманітарної науки в Україні. Сьогодні перед педагогами постають важливі виклики, зокрема реформування системи освіти, вдосконалення навчально-виховного процесу, розвиток ціннісних орієнтацій дітей, а також формування їхньої здатності до естетичного сприйняття, аналізу й оцінки. Це відповідає актуальним потребам українського суспільства. У

зв'язку з цим увага науковців зосереджена на створенні новітніх педагогічних підходів, які посилюють роль мистецтва, особливо музичного, у процесі цілеспрямованого естетичного виховання молодого покоління. Важливим завданням є також пошук ефективних шляхів і засобів для розвитку естетичної свідомості особистості.

Аналіз останніх наукових публікацій. Питання духовного розвитку та естетичного виховання дітей висвітлені у працях як українських, так і закордонних учених, серед яких О. Аліксейчук, А. Богуш, А. Владимірова, Є. Зеленов, Д. Кабалевський, Б. Лихачов, М. Монтессорі, С. Русова, В. Сухомлинський, М. Чернишевський, Т. Танько, Г. Шевченко. Проблеми розвитку естетичного смаку та художніх вподобань дітей досліджували І. Газіна, М. Гігінешвілі, І. Гусарова, О. Ігнатович, Л. Калініна, А. Маллабаєв, С. Нечай, О. Фльоріна.

Естетичне виховання дітей, зокрема дошкільного віку, через музичне мистецтво є темою праць таких дослідників, як Н. Ветлугіна, Л. Гаврилова, Л. Косачова, Л. Луганська, Ю. Новгородська, О. Рудніцька, Г. Падалка, С. Садовенко, Л. Світлична, Н. Тарарак, Н. Фоломєєва. Дослідники розглядають естетичну культуру як інтегрований показник духовного розвитку особистості (О. Буров, Ш. Герман, Л. Коган, О. Лармін, Р. Шульга), підкреслюють її індивідуальність (Л. Виготський, О. Костюк, С. Рубінштейн, Б. Теплов) та гармонійне поєднання чуттєвого і раціонального (В. Ліпський, Б. Лихачов, Є. Яковлєв).

Мета статті – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив педагогічних умов на формування художньо-естетичного смаку у дітей старшого дошкільного віку через використання засобів музичного мистецтва для їхнього художньо-естетичного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Музичне мистецтво є одним із ключових елементів естетичного виховання, яке відіграє важливу роль у всебічному розвитку дитини. Його значущість визначається специфічними характеристиками музики як мистецтва та особливостями дитячого віку. Музика поєднує у собі елементи світорозуміння і світовідчуття, пізнання та емоційного переживання. Вона виводить на передній план потенційні явища, виступаючи як особливий вид діяльності, що розширює межі людського світу, сприяє духовному збагаченню та розвитку.

Особливістю музично-естетичного виховання є формування у дітей почуття краси, витонченого сприйняття світу, розвиток духовних потреб і інтересів, емоційно-естетичне ставлення до мистецтва та реальності, а також творчих здібностей. У зв'язку з цим сучасні дослідники активно працюють над створенням нових педагогічних технологій, спрямованих на підвищення ролі мистецтва у виховному процесі, формування духовного потенціалу особистості та розвитку естетичної свідомості.

Формування художньо-естетичного смаку у дітей старшого дошкільного віку нерозривно пов'язане з їхнім творчим розвитком. Творчо орієнтована дитина демонструє активність у мисленні та діях, ініціативність, образне мислення та уяву. Це проявляється у здатності дитини помічати й переживати нове, шукати шляхи вирішення завдань, отримувати задоволення як від результату, так і від самого процесу творчості. Такий розвиток відбувається

також через музично-театральну діяльність, що підтверджується дослідженнями Л. Калініної, Н. Сиротич, Л. Шик.

Музично-театралізована діяльність сприяє вирішенню багатьох актуальних завдань педагогіки та психології, формуючи художньо-естетичний смак, розкриваючи духовний і творчий потенціал дитини та допомагаючи їй адаптуватися в соціальному середовищі. Музичні заняття впливають на загальну культуру поведінки дитини, адже вони вимагають зосередженості, організованості, швидкої реакції та вміння проявляти волю зусилля. Під час співу чи танців, слухання музики або гри на музичних інструментах діти розвивають навички взаємодії з музикою, що сприяє їхньому моральному розвитку та формуванню основ загальної культури.

Музика також має виховний вплив під час прогулянок, пробуджуючи активність і самостійність дітей, створюючи гарний настрій і викликаючи різноманітні емоційні переживання. Особливо сприятливим для таких занять є літній період, коли організовуються музичні хороводи, ігри та розваги.

Свята і розважальні заходи відіграють важливу роль у художньому розвитку та формуванні особистості дошкільників. Вони сприяють прояву позитивних якостей, підвищують зацікавленість та активність дітей, створюють піднесений настрій, розширюють сферу почуттів і залучають до колективних переживань. У таких умовах у дітей розвивається ініціативність, креативність і здатність до творчого самовираження.

Організація дитячих свят є важливим і складним завданням, яке потребує особливої уваги. Саме під час музичних розваг та театралізованих вистав діти мають змогу відчувати художньо-естетичну сутність музики як мистецтва, що передає емоції, почуття та створює взаємодію між виконавцями і глядачами. Це сприяє поглибленню естетичного сприйняття, емоційного переживання музичних творів і усвідомленню виконавської природи музичного мистецтва.

Ранки в дитячому садку займають особливе місце у системі музичного виховання і формування особистості. Вони об'єднують різні види мистецтва та художньої діяльності, створюючи багатогранний вплив на дітей. Під час таких заходів діти беруть участь у різноманітній творчій діяльності: урочистих ходах, хороводах, співі, інсценізаціях, іграх, танцях, декламації віршів, виконанні музичних творів. Барвисте оформлення музичної зали та святкова атмосфера сприяють створенню піднесеного настрою та емоційного збагачення.

Особливе значення на ранках має музика, яка завдяки своїй емоційній силі впливає на створення відповідного настрою – урочистого, веселого чи спокійного. Музичні твори підсилюють художній образ поетичних текстів, сприяють співпереживанню змісту пісень.

На святах і розвагах діти займаються різними видами музичної діяльності, зокрема співають, танцюють, грають на дитячих музичних інструментах, беруть участь у музичних іграх і хороводах. Музичний репертуар, який використовується під час цих заходів, відзначається своєю різноманітністю.

Музика також виконує важливу естетичну і фізіологічну функцію, супроводжуючи ранкову гімнастику, фізкультурні заняття та інші активності. Доведено, що музика позитивно впливає на роботу серцево-судинної, м'язової та дихальної систем організму. Використання музичного супроводу під час

фізичних вправ сприяє покращенню вентиляції легень, збільшенню амплітуди дихальних рухів і загальному зміцненню організму.

Музика, інтегрована у різні аспекти діяльності дітей, не лише сприяє їхньому фізичному розвитку, але й формує музичність і художньо-естетичний смак, що є важливими складниками гармонійного виховання.

Для розвитку художньо-естетичного смаку у дітей старшого дошкільного віку важливо цілеспрямовано використовувати різноманітні засоби музичного мистецтва. До них відносяться:

- **Жанри музики:** дитяча класична музика, народний фольклор, сучасна музика.
- **Форми виконавства:** інструментальна, вокальна, хорова музика.
- **Музично-виразні засоби:** мелодія, ритм, метр, гармонія, тембр, динаміка.
- **Способи діяльності:** музично-рухова активність, співи, слухання музики, музикування, театралізована музична діяльність, ігри.
- **Цілі та форми освоєння музичних творів:** заняття з музики, святкові ранки, розваги, музичні проекти, інтеграція музики у повсякденне життя.

Через ці засоби діти знайомляться з історією створення перших музичних творів, а також із життям і творчістю видатних композиторів минулого.

На жаль, сучасна трансформація естетичних цінностей у суспільстві та недостатня увага до духовного розвитку негативно впливають на формування художньо-естетичного смаку дітей. Багато батьків приділяють недостатньо часу вихованню, і цю роль часто виконують телевізор чи комп'ютер. Програми, мультфільми й шоу, які переглядають діти, зазвичай позбавлені виховної цінності й можуть навіть негативно впливати на їхній розумовий і психічний розвиток.

Особливе значення у формуванні художньо-естетичного смаку має сімейна атмосфера, яка впливає на становлення дитини. Саме в родині закладаються основи естетичної культури: перше сприйняття краси природи і навколишнього світу, формування естетичних уподобань і почуттів. Родина створює умови для знайомства з національним мистецтвом, музикою, ремеслами і побутом, формує потребу створювати красу навколо себе, сприяє розвитку талантів та здібностей дітей.

Висновок. Отже, формування художньо-естетичного смаку у дітей засобами музичного мистецтва забезпечується завдяки:

1. систематичному вивченню педагогами індивідуальних особливостей розвитку дітей, спостереженню за їхньою динамікою, а також своєчасній підтримці та допомозі;
2. ефективному поєднанню фронтальних, підгрупових, парних і індивідуальних форм організації діяльності дітей;
3. ретельному прогнозуванню стратегій розвитку художньо-естетичного смаку та створенню в сім'ї й дошкільному закладі відповідних соціально-психологічних і педагогічних умов.

Цілеспрямоване застосування засобів музичного мистецтва сприяє тому, що діти вчаться реагувати на красу музичних звуків, отримують естетичну

насолоду від прослуховування музики, розуміють ідею музичних творів, уявляють ідеал і намагаються самостійно відтворити красу прослуханого.

Музика та музична діяльність мають потужний вплив на внутрішній світ дитини, стимулюючи її до самовираження та творчості, збагачуючи духовний потенціал і наповнюючи життя глибоким змістом.

Список використаних джерел

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” / наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 3-тє вид., випр. К. : Світич, 2009. 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. *Дошкільне виховання*. 2021. №1. С. 1-6.
3. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості Педагогіка і психологія. 1997. №1. С. 124-129.
4. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. Посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : Вища шк., 2002. 407 с.
5. Гаврилова Л.Г. Сучасні підходи до діагностики і розвитку музичних здібностей дітей старшого дошкільного віку і молодшого шкільного віку : навч. посіб. для студ. пед. спец. ВНЗ. 2-ге вид., випр. та доповн. Словянськ: Маторін. 2012. 137 с.
6. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2000. 416 арк.
7. Ростовський О. Які почуття передає музика : методичні рекомендації. *Початкова школа*. Київ. 2001. № 9. С. 39-42
8. Танько Т.П. Народне мистецтво у системі цінностей студентської молоді. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. : зб. наук. прац. Серія : Педагогіка і психологія. Ялта. 2009. Вип. 23, Ч. 1. С. 199-208.

Романченко Дар'я,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Мнишенко Катерина,
доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Romanchenko Daria,
master's student
Mnyshenko Kateryna,
Doctor of Philosophy (PhD), senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

THEATRICAL PLAY ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVE IMAGINATION IN PRESCHOOL AGE

Анотація. У статті розглядається театралізована ігрова діяльність як ефективний засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. Автор аналізує педагогічні умови та методики впровадження театралізованої діяльності в освітній процес дошкільних закладів. Обґрунтовується значення